

**TÜRKİYE’DE İSTİHDAM PROBLEMİNİN
ÇÖZÜMÜNDE İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE
ROLÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İnş. Müh. İsmail Mirza AKSU
(501001704)**

**Anabilim Dalı: İnşaat Mühendisliği
Programı: Yapı İşletmesi**

Tez Danışmanı: Y. Doç. Dr. Uğur MÜNGEN

MAYIS 2003

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması sırasında, yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Ing. V. Doğan SORGUÇ, Y. Doç. Dr. Uğur MÜNGEN'e ilgilerini eksik etmeyen Öğretim Görevlileri Dr. Murat KURUOĞLU ve Dr. Akın ERİŞKON'a ve de tezin oluşmasında bilgi, ilgi ve desteğini esirgemeyen Araştırma Görevlisi Gürkan Emre GÜRCANLI'ya;

Varlığımı borçlu olduğum ve beni bu günlere getiren aileme teşekkür ederim.

Mayıs, 2003

İsmail Mirza AKSU

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	x
SEMBOL LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
SUMMARY	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	1
2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SOSYO EKONOMİK KALKINMANIN SAĞLANMASI VE İSTİHDAM ARASINDAKİ İLİŞKİ	5
2.1. Gelişmekte Olan Ülkelerin Tanımı ve Özellikleri	5
2.1.1. Düşük Hayat Standardı	5
2.1.2. İthal Mala Bağımlılık	5
2.1.3. Politik İstikrarsızlık	6
2.2. Ekonomik Büyüme ve Sosyo-Ekonomik Kalkınma	6
2.2.1. Ekonomik Büyüme Kavramı	7
2.2.2. Reel Gelirdeki Büyümenin Kaynakları	8
2.3. Büyüme Teorisi	8
2.3.1. Neo-Klasik Teori	9
2.3.1.1. Ekonominin Durağan Durumu	10
2.3.1.2. Tasarruf ve Büyüme	10
2.3.1.3. Tasarruf Oranında Artış Olması Durumu	11
2.3.1.4. Nüfus Artış Durumu	13
2.3.1.5. Nötr Teknolojik Gelişim ve Ekonomik Büyüme	13
2.3.1.6. İşgücü Verimini Artıran Teknolojik Gelişim ve Ekonomik Büyüme	14
2.3.2. Post Modern Büyüme Teorisi (Endogenous Teori)	15
2.4. Ekonomik Kalkınma ve İstihdam Arasındaki İlişkiyi Veren Denklemsel İfadenin Çıkarılması	15
2.4.1. Gelir Dağılımı ve Hayat Standardının Yükseltilmesi	15
2.4.2. Yıllık Üretim Artışı Hızının Artırılması	16
2.4.3. Genel Denklem	17
2.5. Kalkınmanın Yönteminin Saptanması	18
2.5.1. Tasarruf ve Yatırım	18
2.5.2. Yatırım Katsayısı Artışının Yavaşlatılması	18
2.5.3. Nüfus Artış Hızının Düşürülmesi	19
2.5.4. Ortalama Tüketimin Azaltılması	19
2.5.5. Ortalama Prodüktivitenin Artırılması	19
2.5.6. İstihdam Oranının Yükseltilmesi	20

3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE EKONOMİK KALKINMANIN SAĞLANMASINDA İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE ROLÜ	22
3.1. Kalkınmakta Olan Ülkelerde İnşaat Sektörünün Önemi	22
3.2. Kalkınmakta Olan Ülkelerde İnşaat Sektörünün Özellikleri	23
3.2.1. İstikrarsızlık	23
3.2.2. Vasıfsız İşgücü	23
3.2.3. Düşük Verimlilik	24
3.2.4. Yetersiz Altyapı	24
3.2.5. Hileli Uygulamalar	24
3.2.6. Finansman Özellikleri	24
3.2.7. Hükümet Etkisi	25
3.3. İnşaat Üretiminin Özellikleri	25
3.4. İnşaat Yatırımlarının Özellikleri	26
3.5. Kalkınmakta Olan Ülkelerde İnşaat Sektörünün Rolü	27
3.5.1. Aşağı Afrika Sahrası Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma	29
3.5.2. Çin Üzerine Bir Araştırma	29
3.5.3. İtalya Üzerine Bir Araştırma	30
3.5.4. Ürdün Üzerine Bir Araştırma	31
3.6. Kalkınmakta Olan Ülkelerde, İnşaat Yatırımlarını Teşvik Edici Politikalar	32
3.6.1. Yabancı Yatırımlar	33
3.6.2. Kredi İmkanlarının Geliştirilmesi	33
3.6.3. Vergi İndirimleri	34
3.6.4. Korumacı Politikalar	34
3.6.5. Özelleştirme	35
3.6.6. Joint Venture (Ortak Girişim)	35
3.6.7. İnşaat Emek Yoğun Teknolojilerin Teşvik Edilmesi	36
4. KALKINMAKTA OLAN ÜLKELERDE İSTİHDAM VE İNŞAAT SEKTÖRÜ	38
4.1. Makro Ekonomi Açısından İstihdam ve İşsizlik	38
4.1.1. İstihdam-Milli Gelir İlişkisi	39
4.1.2. Milli Gelir	39
4.2. İstihdam Teorileri	41
4.2.1. Klasik İstihdam Teorisi	41
4.2.1.1. Mahreçler Kanunu	41
4.2.1.2. Faiz Teorisi	42
4.2.1.3. Ücret Teorisi	42
4.2.2. Keynes Teorisi	43
4.3. Eksik İstihdam ve İşsizlik	43
4.4. İşsizlik Türleri ve Tanımları	44
4.4.1. Açık İşsizlik	46
4.4.1.1. Arızı (Friksiyonel) İşsizlik	46
4.4.1.2. Mevsimlik İşsizlik	46
4.4.1.3. Konjonktür el (Devri) İşsizlik	46
4.4.1.4. Teknolojik İşsizlik	46
4.4.1.5. Yapısal (Bünyesel) İşsizlik	47
4.4.2. Gizli İşsizlik	47
4.4.3. Sürekli Durgunluk	47

4.5. Tam İstihdam	48
4.6. İstihdam Probleminin Tarafları	49
4.6.1. Devlet ve Sorumlulukları	49
4.6.1.1. Emek Arzına Yönelik Politikalar	50
4.6.1.2. Emek Talebine Yönelik Politikalar	50
4.6.2. İşverenin Sorumlulukları	51
4.6.3. İşçilerin Sorumlulukları	51
4.7. Avrupa Birliğine Üye Devletlerin İstihdam Performansları	51
4.7.1. Belçika	51
4.7.2. Danimarka	52
4.7.3. Almanya	52
4.7.4. Yunanistan	52
4.7.5. İspanya	53
4.7.6. Fransa	53
4.7.7. İrlanda	53
4.7.8. İtalya	54
4.7.9. Lüksembourg	54
4.7.10. Hollanda	54
4.7.11. Avusturya	55
4.7.12. Portekiz	55
4.7.13. Finlandiya	55
4.7.14. İsveç	56
4.7.15. İngiltere	56
4.8. İnşaat Sektörü ve İstihdam	57
4.8.1. Üretimde Kullanılacak Teknolojinin Seçimi	57
4.8.2. Çeşitli Ülkelerde İnşaat Sektöründe İstihdam Miktarı	59
5. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İNŞAAT SEKTÖRÜ	64
5.1. Türkiye’de İnşaat Sektörünün Genel Durumu Üzerine Değerlendirmeler	64
5.2. Türkiye’de İnşaat Sektörünün Milli Gelir ve Üretimdeki Payı	65
5.2.1. Gayri Safi Milli Hasılda İnşaat Sektörünün Payı	65
5.3. Sabit Sermaye Yatırımları ve İnşaat Sektörü	72
5.4. Türkiye’de İstihdam ve İnşaat Sektörü	77
5.4.1. Türkiye’de Nüfus ve İşgücünün Genel Yapısı	79
5.4.2. Türkiye’de İstihdamın Yapısı	81
5.4.3. Türkiye’de İşsizlik	87
5.4.4. Türkiye’de İstihdam Politikaları	91
5.4.4.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1963-1967)	92
5.4.4.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1968-1972)	93
5.4.4.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1973-1977)	93
5.4.4.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlama Dönemi (1979-1983)	94
5.4.4.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1985-1989)	96
5.4.4.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1990-1994)	98
5.4.4.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1995-1999)	99
5.4.4.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (2000-2004)	101
5.4.5. İstihdam Politikalarının İnşaat Sektörü Açısından Değerlendirilmesi	102

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA	104
KAYNAKLAR	114
EKLER	117
ÖZGEÇMİŞ	140

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSSO	: Gayri Safi Sermaye Oluşumu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ILO	: Uluslar arası Çalışma Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SMH	: Safi Milli Hasıla

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 2.1 : Karşılaştırılabilir Kişi Başına Gelir Seviyeleri.....	15
Tablo 3.1 : Ürdün’de Cari Fiyatlarla Sektörlerin Ekonomiye Katma Değeri (Milyon, Ürdün Doları).....	31
Tablo 3.2 : Ürdün’de Cari Fiyatlarla Sektörlerin Yıllık Büyüme Oranları...	31
Tablo 3.3 : Ürdün’de Cari Fiyatlarla Değişik Sektörlerin GSYİH’deki Dağılımları.....	32
Tablo 3.4 : Ürdün’de Cari Fiyatlarla Gayri Safi Sermaye Oluşumunda Sektörlerin Payı (Milyon, Ürdün Doları).....	32
Tablo 4.1 : İşsizliğin Sınıflandırılması.....	45
Tablo 4.2a : Çeşitli Ülkelerdeki İnşaat Sektöründeki İstihdam Miktarları.....	60
Tablo 4.2b : Çeşitli Ülkelerdeki İnşaat Sektöründeki İstihdam Miktarları.....	61
Tablo 4.2c : Çeşitli Ülkelerdeki İnşaat Sektöründeki İstihdam Miktarları.....	63
Tablo 5.1 : Türkiye’de İnşaat Sektörünün GSMH’deki Payının Yıllara Dağılımı.....	66
Tablo 5.2 : Türkiye’de Sektörlerin Cari Fiyatlarla GSMH’deki Paylarının Dağılımı.....	67
Tablo 5.3 : Türkiye’de GSMH’yı oluşturan Sektörlerin 1987 Fiyatlarıyla Bir Önceki Yıla Göre Yüzde Değişimi.....	69
Tablo 5.4 : Türkiye’de GSMH’nın Yıllara Göre Miktarı ve Gelişme Hızı...	70
Tablo 5.5 : Türkiye’de Fert Başına GSMH.....	71
Tablo 5.6 : Türkiye’de Yurtiçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı.....	72
Tablo 5.7 : Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörlere Göre Cari Fiyatlar Üzerinden Yüzde Dağılımı.....	73
Tablo 5.8 : Konut Sektörünün Cari Fiyatlara Göre Sabit Sermaye Yatırımlarındaki Yüzde Dağılımı.....	74
Tablo 5.9 : Türkiye’de Üç Yıl İçinde Kentlerdeki Toplam Konut İhtiyacı..	74
Tablo 5.10 : Harcamalar Yoluyla Hesaplanan GSYİH’yı Oluşturan Kalemlerin Cari Fiyatlarla Yüzde Payları.....	75
Tablo 5.11 : Türkiye’de 1987 Yılı Fiyatlarıyla GSYİH (Harcamalarla)	76
Tablo 5.12 : Türkiye’de İnşaat ve Kullanım İzinlerine Göre Konut Üretimi..	77
Tablo 5.13 : Türkiye’de Kesimlere ve Kullanma Amaçlarına Göre Tamamen veya Kısmen Biten Yeni ve İlave Yapılar.....	78
Tablo 5.14 : Türkiye’de Nüfus Sayım Sonuçları.....	79
Tablo 5.15 : Türkiye’de Nüfus Artış Hızı Oranları.....	80
Tablo 5.16 : Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Nüfus Yapısında Beklenen Gelişmeler (Yüzde Dağılım).....	80
Tablo 5.17 : Türkiye’de Yurtiçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1988-1997).....	82
Tablo 5.18 : Türkiye’de Yıllara Göre İstihdam Miktarı.....	83
Tablo 5.19a : Türkiye’de Sektörlere Göre İstihdamın Dağılımı.....	84
Tablo 5.19b : Türkiye’de Sektörlere Göre İstihdamın Dağılımı.....	85

Tablo 5.20	: OECD Ülkelerinde İstihdam/Nüfus Rasyosu Oranları.....	86
Tablo 5.21	: OECD Ülkelerinde İşgücüne Katılım Oranı.....	86
Tablo 5.22	: Türkiye’de Toplam İşsizlik Miktarı ve İşsizlik Yüzdesi.....	87
Tablo 5.23	: Türkiye’de Yaş ve Cinsiyete Göre İşsizliğin Dağılımı.....	88
Tablo 5.24	: Türkiye’de İşsizlerin Eğitim Durumuna Göre Yüzde Dağılımı.	89
Tablo 5.25a	: Türkiye’de İşsizliğin Sektörlere Göre Dağılımı.....	89
Tablo 5.25b	: Türkiye’de İşsizliğin Sektörlere Göre Dağılımı.....	90
Tablo 5.26	: OECD Ülkelerindeki Standartlaştırılmış İşsizlik Oranları.....	91

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 2.1 : Kişi Başına Üretim ve Sermaye Rasyosu	10
Şekil 2.2 : Tasarruf, Yatırım ve Sermaye Oluşumu.....	11
Şekil 2.3 : Tasarruf Oranında Artış Olması Durumu.....	12
Şekil 2.4a : Tasarruf Oranındaki Artışın Kişi Başına Geliri Zamanla Etkilemesi.....	13
Şekil 2.4b : Tasarruf Oranındaki Artışın Üretimin Büyüme Oranını Zamanla Etkilemesi.....	13
Şekil 2.5 : Nötr Teknolojik Gelişim ve Ekonomik Büyüme.....	14
Şekil 2.6 : İşgücü Verimini Artıran Teknolojik Gelişim ve Ekonomik Büyüme.....	14
Şekil 6.1 : Türkiye’de Tasarruflarla, Sabit Sermaye Yatırımlarının Karşılaştırılması.....	105
Şekil 6.2 : Türkiye’de 1987-1996 Yılları Arasında GSYİH’da Sabit Sermaye Yatırımlarının Payının Ortalaması.....	105
Şekil 6.3 : Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımlarının Sınıflarına Göre Dağılımı.....	106
Şekil 6.4 : Türkiye’de Sektörler İtibariyle Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı.....	107
Şekil 6.5 : Türkiye’de GSMH’da Sektörlerin Payı.....	107
Şekil 6.6 : Türkiye’de Ekonomik Büyümeyle İnşaat Sektörünün GSMH’daki Payı Arasındaki İlişki.....	109
Şekil 6.7 : Türkiye’de GSMH ile İnşaat Sektörünün Gelişimi Arasındaki İlişki.....	109
Şekil 6.8 : Türkiye’de İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı.....	110
Şekil 6.9 : Türkiye’de GSMH’ya İnşaat Sektörünün Katkısı ile İnşaatteki İstihdam Yüzdesi Arasındaki İlişki.....	111

SEMBOL LİSTESİ

A	: Teknoloji Seviyesi
c_N	: Kişi Başına Tüketim
c_v	: Tüketim Mallarının Ortalama Birim Fiyatı
dK	: Yıpranma
g	: Efektif İşgücünde Artış Miktarı
HS	: Hayat Standardı
I₁	: İlave Yatırımlar
I_s	: Tasarruf
k₁	: Yatırım Katsayısı
k	: Kişi Başına Sermaye
K	: Sermaye Girdileri
L	: İşgücü Girdileri
nK	: Üretime Yeni Katılanları Donatmak İçin Gereken Sermaye
N	: Nüfus
N_Y	: Yaşlı Sakat vs. Çalışmayan Nüfus
sY	: Tasarruf
U₁	: İşsizler
U₁₁	: Açık İşsizler
U₁₂	: Gizli İşsizler
U₁₃	: Mevsimsel İşsizler
V_c	: Fiziki Tüketime Ortalama Hacmi
y	: Kişi Başına Üretim
y_L	: İşgücünün Ortalama Prodüktivitesi
Y	: Üretim
β₁	: Açık İşsizlerin Toplam İstihdama Oranı
β₂	: Gizli İşsizlerin Toplam İstihdama Oranı
β₃	: Mevsimsel İşsizlerin Toplam İstihdama Oranı
β₄	: Yaşlı Sakat vs. Çalışmayan Nüfusun Toplam İstihdama Oranı
θ	: Üretimde Sermayenin Ağırlığını Gösteren Katsayı
ΔHS(%)	: İki Yıl Arasındaki Hayat Standardı Artışının Yüzdesel İfadesi
ΔY(%)	: Yıllık Üretim Artışının Yüzdesi
ΔN(%)	: Yıllık Nüfus Artış Hızının Yüzdesi
φ	: İstihdam Oranı

TÜRKİYE’DE İSTİHDAM PROBLEMİNİN ÇÖZÜMÜNDE İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE RÖLÜ

ÖZET

Sürdürülebilir sosyo ekonomik kalkınmanın sağlanması ve işgücünün fazlalığı geliştirmekte olan ülkelerdeki en önemli sorunların başında gelmektedir. Geliştirmekte olan ülkelerde istihdam sorunu çözülmeden, ekonomik kalkınmadan bahsedilemeyeceği gibi ekonomik kalkınma sağlanmadan istihdam sorunun çözülmesi de beklenemez. Sosyo ekonomik kalkınma ve istihdam arasındaki bu yakın bağ sebebiyle bu iki konunun birlikte ele alınması gerekmektedir.

Ekonomik kalkınmanın seviyesini ölçmek için kişi başına milli gelir, kişi başına gayri safi milli hasıla, tasarruf ve tüketim miktarı gibi ekonomik göstergeler kullanılırken, bunlara ilave olarak sağlık, okur yazarlık, uzun ömürlülük gibi sosyal göstergelerde kullanılmaktadır ki bunlar insanların hayat standartlarını belirtmede ekonomik göstergelerden daha etkilidir.

Geliştirmekte olan ülkelerde, hayat standardı seviyesi yükseltilmek isteniyorsa, bu ülke hükümetlerinin sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlaması gerekir. Ekonomik büyümeyi açıklayabilmek için ise, ekonomik büyümenin kaynakları tanımlanmalıdır ki bunlar sırasıyla; kaynakların verimliliği, sermaye stoku ve işgücü arzıdır.

İşgücü fazlalığı ve sermaye stokunun azlığı geliştirmekte olan ülkelerin temel karakteristiğidir. Bu nedenle, üretim tekniğini belirlerken bu durum göz önüne alınıp, kısa vadede emek yoğun teknolojiler kullanılarak işsizlik sorunu çözülmelidir. Böylece toplumda sosyal barış ve kalkınma tesis edilebilsin.

Hem gelişmiş hem de geliştirmekte olan ülkelerde; inşaat sektörü, ekonomik kalkınmada sağladığı katkı ve çalışan işgücünün büyük bir kısmını istihdam etmesi sebebiyle çok önemli bir rol üstlenmektedir. Bununla birlikte, geliştirmekte olan ülkelerde yapmış olduğu katkı, gelişmiş ülkelerdekinden daha fazla ve etkindir. Bu ülkelerde inşaat sektörü, malzeme ve gelir oluşturulmasında itici güç olarak çok önemlidir. Bu sebeple, geliştirmekte olan ülke hükümetleri politik stratejilerini belirlerken, inşaat sektörünün bu rolünü hatırlamalıdır.

Türkiye kalkınmakta olan ülkelere birisidir. Diğer kalkınmakta olan ülkeler gibi Türkiye’de de sermaye stokunun azlığı ve işgücünün fazlalığı en büyük problemdir. Bu problemi çözmek için ekonomik ortam ve koşulların çok iyi değerlendirilip, uygun çözümün bulunması gerekmektedir.

Türkiye’deki ekonomik ortamı ve inşaat sektörüyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için; kişi başına milli gelir, kişi başına gayri safi milli hasıla, büyüme oranı, nüfus artış hızı gibi ekonomik ve sosyal göstergelerin incelenmesi gerekmektedir. Araştırmada kullanılacak veriler sırasıyla Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)’nin hazırladığı Hane Halkı İşgücü Anketi, Uluslar arası Çalışma Örgütü

(İLO)'nın İşgücü Anketinden ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin sosyo ekonomik göstergelerinden elde edilmiştir.

ROLE AND IMPORTANCE OF CONSTRUCTION INDUSTRY TO CREATE AN EMPLOYMENT IN TURKEY

SUMMARY

Providing sustainable socio economic development and abundance of labor are ranked at top of the list which contains problems of developing countries. Unless employment is provided in developing countries, there won't be sustained economic development. Conversely, unless an economic development is sustained, unemployment will be the biggest problem in developing countries. Because of this close relationship, these terms must be study together.

Per capita gross national product, per capita income, amount of saving and consumption are some of economic indicators to measure state of development. In addition, some indicators such as health, literacy and longevity are called social indicators which are more effective than material economic indicators are also used to indicate level of living condition.

If there want to be an increase at level of living condition in developing countries, goverments must apply sustainable economic growth programes. To understand economic growth, sources of economic growth which are the productivity of resources, the stock of capital and the labor supply.

A common condition in developing countries is an abundance of labor and lack of capital stock. Because of this reason; during the process of determining production tecnique, we must consider this condition and prefer to use labor intensive tecnique in a short term. Thus, social peace and development could be set.

In both developed and developing countries, construction industry plays a major role in the economy by contributing economic development and employing a sizable portion of the working population. However, contribution in developing countries is more effective than developed countries. In these countries, construction sector has a greater propulsive role of goods and income creation. So, goverments of developing countries must consider the role of construction industry when they determine their politic strategies.

Turkey is a one of the developing countries. Abundance of labor and lack of capital stock are the biggest problem in Turkey like other developing countries. In order to solve this problem, Turkish economic condition, environment and indicators must be observed and researched carefully. Hence, convenient solutions and strategies could be found.

To understand economic condition and relationship between construction industry and economic growth in Turkey , economic indicators such as per capita income, per capita gross national production, growth rate, population growth rate must be examined. The data which used to examine Turkish economy and construction industry is obtained from Household Labour Force Survey which is applied by State Institute of Statistics, Labour Force Survey which is applied by International Labour

Organization (ILO) and socio economic indicators which are published by The State Planning Organization.

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Dünyadaki tüm canlılar için öncelikli olan hayatta kalabilmek ve yaşamını sürdürmektir. Bu doğa kanunu insanlar içinde geçerlidir. Fakat diğer canlılardan farklı olarak düşünme kabiliyetine sahip olan insanoğlunun bununla yetinmesi düşünülemez. İlk çağlarda avcılık daha sonra tarımla uğraşarak yaşamını sürdürebileceği besini elde eden insan, ticari hayatın gelişmesi ve paranın icadı ile gelir elde etme ve servet biriktirme olgusuna sahip olmuştur. İlk başta temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar geliri yeterli gören insanoğlu zamanla daha fazlasını ve daha iyisini istemiştir.

İnsanın daha iyiyi istemesinin sebebi; hayat standardını yükselterek daha iyi koşullarda, refah ve mutluluk içinde yaşamak arzusudur. Öncelikle hayatta kalmasına yarayacak daha sonra ise isteklerini karşılayabileceği geliri elde edebilmesi için insanların düzenli bir işte çalışmaları ve üretimde bulunmaları gerekmektedir.

İşte, insanların bir işte çalışmaları ve onlara üretimde bulunma fırsatı tanınmasına kısaca istihdam denir. Aslında geniş anlamda istihdam, üretim kaynaklarının hepsinin birden üretimde kullanılmalarıdır. Fakat bu tez kapsamında üretim kaynaklarından birisi olan işgücünün sağlanmasında kullanılacaktır.

Eğer insanlar istihdam edilip gelir elde etmeleri sağlanmazsa, bu durum onların mutsuz ve gelecekleri için kaygılı bireyler konumuna gelmelerine neden olur. Böylesi bireylerden oluşan bir toplumda ise sosyal barış ve düzenden bahsedilemez. Dahası böyle bir halka sahip devletlerin varlığını sürdürebilmeleri çok zordur. Bu nedenlerden dolayı ülkeler açısından en öncelikli görev; insanların istihdamını sağlayıp onların düzenli bir gelir elde etmelerini sağlamak daha sonra ise onların hayat standartlarını zamanla yükseltmek ve geleceklerini garanti altına almaktır.

Hayat standardının ölçüsü ise; kişinin elde etmiş olduğu gelirdir. Fakat söz konusu toplumlar ve devletler olunca; kişi başına ortalama gelirden bahsetmek durumunda kalınacaktır. Bu ise bir ülke ekonomisinin yapmış olduğu üretim sonucunda elde

etmiş olduğu toplam gelirin nüfusa bölünmesiyle elde edilir ve kişi başına milli gelir şeklinde ifade edilir.

Özellikle kalkınmakta olan ülkelerde kişi başına milli gelir, kalkınmış ülkelere oranla çok, çok düşüktür. Bu sebeple kalkınmakta olan ülkelerde kişi başına milli geliri yükseltmek öncelikli amaçtır. Bu ülkelerde nüfusun kalabalık olması, iş olanaklarının azlığı işsizliğe sebep olmakta bu da kişi başına milli gelirden düşüşe ve gelir dağılımında adaletsizliklere ve farklılıklara yol açmaktadır.

Buraya kadar anlatılanlardan çıkarılabileceği üzere; gelişmekte olan ülkelerde hayat standardını yükseltmek için kişi başına milli geliri artırmak gerekir, kişi başına milli geliri artırmanın yolu kişi başına üretimi artırmaktan geçer. Bu ise, ekonomik büyümenin sağlanmasını gerektirir. Ekonomik büyümenin kaynakları ise; üretimde kullanılan kaynakların verimliliğinin artırılması, sermaye stokunun yükseltilmesi ve işgücü arzının artırılmasıdır.

Kalkınmakta olan ülkelerin karakteristiği ise; üretimde kullanılan kaynakların verimsiz olması, sermaye stokunun yetersiz olması, ve işgücü arzının çok ve vasıfsız olmasıdır. Bunlar da bu ülkelerde ekonomik büyümenin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu ülkelerde kişi başına üretimi artırmanın yolu, kaynakların verimli kullanılmasından, yatırımlar için gerekli sermayenin bir şekilde yurt dışından veya içinden sağlanmasından ve fazla olan işgücünden en iyi yararlanılacak emek yoğun teknolojilerle üretim yapan sektörlerle öncelik verilmesinden geçer. Fakat uzun vadede teknolojik yeniliklere ayak uydurmak ve onlardan yararlanmak gerektiği de unutulmadan bu çözüm yolları arasında en iyiyi bulmak kalkınmakta olan ülke hükümetlerinin başlıca vazifesidir.

İnşaat sektörü ise bu noktada hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yapısı gereği önemli bir rol oynamaktadır. Fakat bu önem kalkınmakta olan ülkelerde daha hayatidir. İnşaat sektörü; üretiminin ve yatırımlarının kendine has özellikleri ile bu ülkelerde kalkınmanın gerçekleştirilmesinde ve istihdamın sağlanıp işsizliğin emilmesinde, gelirin geniş halk kesimlerine dağıtılmasında etkin bir araçtır. Bu sebeple kalkınmakta olan ülkelerde inşaat yatırımlarının artırılmasının yolu aranmalıdır.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan 2002 yılı verilerine göre Türkiye; nüfusu 70 milyona yaklaşmış, kişi başına milli geliri 2865 dolar, büyüme oranı

%7,8'le kalkınmakta olan ülkelerden biridir. Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi bir türlü sağlayamayan Türkiye ekonomisi bir yıl büyüüp bir yıl küçülerek neredeyse hep yerinde saymıştır. %7,8'lik büyümeye rağmen insanlar işsizlikten ve geçim sıkıntısından yakınmaktadırlar. Bunun nedeni ise insanlar arasındaki gelir dağılımı adaletsizlikleri sebebiyle bu büyümeden halkın yeterli payı alamamaları veya bu verilerin, elde edilirken uygulanan yöntemin yetersiz ve hatalı olması nedeniyle ülke koşullarını yansıtmıyor olmasıdır. Her ikisi de bir ülke için büyük problemdir.

Ülke koşulları incelenecek olursa; Türkiye'de, kalabalık ve işsiz genç nüfus, yetersiz sermaye, 200 milyar doları aşmış iç ve dış borç toplamı, yüksek enflasyon ve faiz oranları, plansız ve verimsiz yatırımlar, üretimi durdurmuş fabrikalar, ödeneği kesilmiş projeler nedeniyle kapatılmış şantiyeler, istikrarsız politikalar ve hükümetlerle karşılaşmaktadır.

Tüm bu koşullarda Türkiye'de diğer kalkınmakta olan ülkelere olduğu gibi ekonomik yapı ve kaynakların durumu iyi değerlendirilip uygun kalkınma politikaları belirlenip bunların kararlılıkla ve popülist davranmadan rasyonelce uygulanmaları gerekmektedir.

Bu tez kapsamında; kalkınmakta olan ülkeler sınıfına giren Türkiye'nin istihdam probleminin çözümünde inşaat sektörünün rolü ve önemi araştırılmıştır. İstihdamın neden gelişmekte olan ülkelere problem olduğu araştırılırken ekonomik kalkınma ile istihdamın birbirinden ayrı olarak incelenemeyeceği gerçeği üzerine tezde ekonomik kalkınma, istihdam ve inşaat sektörü arasındaki ilişki tüm tarafları ile ele alınmıştır. Bu kapsamda;

Birinci bölümde; bu tezin amacı doğrultusunda istihdamın neden insan hayatı ve devletler için önemli olduğu ayrıca istihdamın sağlanamadığı durumlarda ne gibi problemlere sebep olacağını açıklayan bir giriş yapılmıştır.

İkinci bölümde; öncelikle ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki açıklandıktan sonra ekonomik büyümenin kaynakları ve ekonomik büyüme teorileri açıklanmış en sonunda ekonomik kalkınma ve istihdam arasındaki ilişki tüm yanları ile ortaya konmakta ve istihdamla ekonomik kalkınma arasındaki bağıntıyı veren denklemsel ifade elde edilmektedir. Bu denklemden hareketle ekonomik kalkınmanın yönteminin saptanmasının kriterleri tek, tek incelenmektedir.

Üçüncü bölümde; kalkınmakta olan ülkelerde, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında inşaat sektörünün önemi vurgulandıktan sonra bu ülkelerde inşaat sektörünün, üretiminin ve yatırımının özellikleri verilmiştir. Daha sonra ise inşaat sektörünün, kalkınmanın sağlanmasında oynadığı rol, farklı ülkelerde konu üzerine yapılmış araştırmalar ışığında açıklanmıştır. En son ise, kalkınmakta olan ülkelerde inşaat yatırımlarını teşvik edici politikalar açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde; makro ekonomi açısından istihdam ve istihdam teorileri açıklandıktan sonra eksik istihdam, işsizlik, işsizlik türleri ve tam istihdam kavramları tanımlanmıştır. Daha sonra ise, istihdam probleminin tarafları ve sorumlulukları açıklanıp örnek olması açısından on beş Avrupa Birliği ülkesinin istihdam performansı verilmiştir. Bölüm sonunda ise, inşaat yatırımlarında kullanılacak teknolojinin seçim kriterleri belirlenmiş ve emek yoğun teknolojilerin kullanılabilme sınırları verilmiştir. En son olarak; kalkınmış ve kalkınmakta olan çeşitli ülkelerdeki inşaat sektöründeki istihdam miktarları tablo şeklinde özetlenmiştir.

Beşinci bölümde; Türkiye’de inşaat sektörünün genel durumu aktarıldıktan sonra, Türkiye ekonomisinde inşaat sektörünün yeri çeşitli ekonomik büyüklükler doğrultusunda incelenmektedir. En son ise, Türkiye’de istihdamın genel çerçevesi istatistiksel verilerle ifade edildikten sonra Türkiye’de uygulanan istihdam politikaları kalkınma planları kapsamında incelenip bu politikalarda inşaat sektörünün yeri incelenmiştir.

Son bölümde ise; tez kapsamında varılan sonuç ve elde edilen bulgular ışığında yapılan önerilere yer verilmiştir.

2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SOSYO EKONOMİK KALKINMANIN SAĞLANMASI VE İSTİHDAM ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1 Gelişmekte Olan Ülkelerin Tanımı ve Özellikleri

Dünya Bankasının 1993 yılında yapmış olduğu sınıflandırmada ülkeleri kişi başına milli gelirlerine göre üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre; kişi başına milli geliri 700 dolardan az olan ülkelere düşük gelirli ülkeler; kişi başına milli geliri 700-12000 dolar arasında olan ülkelere orta gelirli ülkeler ve kişi başına milli geliri 12000 dolardan fazla olanlara ise yüksek gelirli ülkeler denmektedir. Sınıflar arası sınırlar her yıl enflasyon oranında değişmektedir. Yüksek gelir sınıfına giren ülkeler gelişmiş ülkeler olarak adlandırılırken, orta gelir düzeyindeki ülkeler ise gelişmekte olan ülkeler olarak tanımlanır. Ülkeler arasındaki açık farklılıklara ve sınıflandırma düzenine rağmen, çoğu üçüncü dünya ülkeleri onların gelişmişlik düzeylerini gösterecek bir takım yaygın özelliklere sahiptirler.

2.1.1 Düşük Hayat Standardı

Gelişmekte olan ülkelerin, vatandaşlarının çoğunun hayat standardı gelişmiş ülke vatandaşlarına göre oldukça düşüktür. Ülkelerin hayat standartları ve ekonomik güçleri onların toplam gelirleriyle ölçülür. Bu ülkelerin gelirlerinin toplamı Dünya toplam gelirinin % 27' sini oluştururken nüfusları toplam nüfusun % 76'sını oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin nüfusunun neredeyse % 40'ı yoksulluk sınırları içerisinde yaşamaktadır. Çoğu zaman gelirleri sağlıklı beslenmeleri için yetersizdir [38].

2.1.2 İthal Mala Bağımlılık

Spence ve Cook (1983) gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelerin inşaat sektöründe kullandıkları malzeme ve makineleri bulmanın zor olduğunu söylemiştir. Bunun sebebi, gelişmekte olan ülkelere bu malzeme ve makineleri sağlayacak üretim kapasitesinin yetersiz olmasıdır.

Ulaşım ve dağıtım olanaklarını eksikliği şantiyelere ihtiyaç duyulan malzeme, elektrik enerjisi ve yakıtın ulaştırılmasının kısıtları. Bu durumda, bu kaynakları sağlayabilmek için çoğu gelişmekte olan ülkelerde yabancı malzeme sağlayıcılarına başvurulur. Bu olanaktan yararlanabilmek ise ülkenin döviz durumu ve ithalat prosedürlerine bağlıdır [38].

2.1.3 Politik İstikrarsızlık

Gelişmiş ülkelerin aksine, gelişmekte olan ülkelere hükümetler devamlılıklarını ve kararlılıklarını tehdit edecek ciddi problemlerle karşı karşıyadırlar. Çözüm üretirken çoğu durumda politik ikilemle karşı karşıyadırlar. Bu ülkelere; kamu sektörü ve özel sektör arasında, sivil otorite ve askeri otorite arasında, etnik ve dini gruplar arasında hep anlaşmazlıklar ve ikilemler vardır [38].

2.2 Ekonomik Büyüme ve Sosyo-Ekonomik Kalkınma

Ekonomik büyüme olayına olan ilgi insan refahı konusundaki ilgiden meydana gelmektedir. Doğal olarak, subjektif bir konu olan “refah” hakkında kabul edilebilir bir ölçü birimi mevcut değildir. Fakat son analizde, maddi refahın mal ve hizmetlerin miktarı ile çok yakından ilgili olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Herhangi bir toplum için maddi refah seviyesinin yükseltilmesi faydalı ve ekonomik değeri olan mal ve hizmetlerin üretiminde artışı gerektirir [32].

Amerika’da yapılan araştırmalarda; “Amerikan ekonomisi için ekonomik büyümenin önemi nedir?” sorusunun cevabı daha çok ekonominin üzerine düşen görevleriyle ilgilidir. Mal ve hizmetlerin üretiminde artış olarak tarif edilen ekonomik büyüme kendi anlamıyla bir sonuç değildir, fakat daha temel sonuçlara ulaşılmasına yarayan bir araçtır. Son zamanlarda yapılan kapsamlı çalışmalar, ekonomik büyümenin temel hedefinin ülke halkının refahını yükseltmek olduğunu göstermiştir. [32]

Bir ülkede ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için bu ülke insanların ekonomik refah seviyelerinin yükselmesi gerekir. Ekonomik kalkınmayı değişik ekonomik göstergelerle ölçmek mümkündür. Bunlardan en önemlisi kişi başına gayri safi milli hasıladır. Ayrıca sağlık , okur yazar oranı ve uzun ömürlülük gibi hayat standardının maddi olmayan göstergeleri de ekonomik kalkınmanın ölçülmesinde kullanılır [8].

2.2.1 Ekonomik Büyüme Kavramı

Ekonomik büyüme, basit olarak şöyle tarif edilebilir: Halkın istediği mal ve hizmetleri üretmek için bir milletin üretim kabiliyetinin gelişmesidir. Bir ekonominin prodüktiv kapasitesi onun teknolojik seviyesine bağlı olduğu kadar, sahip bulunduğu kaynakların miktar ve kalitesine de bağlı olduğu için ekonomik büyüme, prodüktiv kapasiteyi belirleyen bu faktörlerin geliştirilip yaygınlaştırılması faaliyetlerini konu alır.

Ekonomik büyümenin temel tarifinde, mal ve hizmetlerin üretilmesi için ekonominin potansiyeli en önemli kavram olarak yer almış olmasına rağmen, böyle bir tarif yeterli olmamaktadır. Çünkü, ekonomik büyüme olayında, sadece ekonominin potansiyeli değil, aynı zamanda, kapasitenin kullanılması da aynı derecede önemlidir.

Maddi refahımız bakımından önemli olduğu için ekonomik büyüme ile ilgileniyorsak, üzerinde durmamız gereken nokta sadece yalın haliyle kapasite ve üretim artışı değil, fakat fert başına üretim artışıdır. Refah açısından önemli olan fert başına mal ve hizmet miktarıdır. Zaman içinde fert başına mal ve hizmet artışı olduğu takdirde refah seviyesinde gelişme olduğu söylenebilir. Böylece, ekonomik büyüme konusunda en anlamlı ölçü fert başına reel üretim seviyesidir. Ferdi esasa göre ekonomik büyüme analizi, sadece prodüktiv potansiyeldeki değişimleri ve bu potansiyelin kullanımını konu almaz aynı zamanda, nüfustaki değişimlerin de analizde yer almasını gerektirir. Eğer nüfusta outputdan veya kapasiteden daha hızlı artıyorsa, fert bazında ortalama olarak yaşam standardında bir gelişme olmayacaktır.

Ekonomistlerin ve istatistikçilerin çoğu, ekonomik büyümeyi, fert başına reel gayri safi milli hasıla olarak veya gayri safi milli gelir verilerinin belirli zaman periyodu içinde mukayese ederek ölçmelerine rağmen, yaşam standardının daha anlamlı bir değerlendirmesi fert başına tüketimin belirlenmesiyle olur. Bir ülkede toplam mal ve hizmet üretiminin artmış olması ferdin yaşam standardının iyileşmesini gerektirmez. Toplam hasıladaki artış yatırım ve kamu mallarını ihtiva edebilir. Bunların da ferdin maddi refahına, doğrudan doğruya, faydası veya yardımı olmaz. Bunun en güzel örneğini tank, roket veya savaş uçağı gibi askeri amaçlı harcamalar vermektedir. Diğer taraftan, özel sektör tarafından üretilen tüketim mal ve hizmetleri için fert başına yapılan harcamalar da maddi refahın yeterli bir ölçüşü değildir. Çünkü, mal ve

hizmetlerin bir çoğu hükümet birimleri tarafından arz edilmektedir. Mesela, okullar, milli parklar ve karayolları bu mal ve hizmetlerden sadece birkaç tanesidir. İşte bu mal ve hizmetler de ferdin refahına katkıda bulunurlar [32].

2.2.2 Reel Gelirdeki Büyümenin Kaynakları

Ekonomik büyümenin kaynaklarını araştırırken, Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan faydalanılacaktır. Cobb-Douglas'ın üretim fonksiyonu, bir ülke ekonomisindeki üretim miktarı ile üretimin girdi faktörleri ve teknoloji seviyesi arasındaki bağıntıyı verir. Üretim fonksiyonu

$$Y=AF(K,L) \quad (2.1)$$

şeklinde ifade edilir. Bu formülde K ve L sırasıyla üretimin sermaye ve işgücü girdilerini, A teknoloji seviyesini ifade etmektedir. Bu formüle göre; üretim, sermaye ve işgücü üretim girdi faktörleriyle kullanılan teknoloji seviyesine bağlıdır. Üretim girdi faktörlerinde ki herhangi bir artışın veya kullanılan teknoloji seviyesindeki gelişmenin üretimde de artışa sebep olacağı açıktır.

Üretimi ifade eden genel formülü açıkladıktan sonra ekonomik büyümeyi ifade edecek olan formül elde edilebilir.

$$\Delta Y/Y = (1-\theta) \cdot \Delta L/L + (\theta \cdot \Delta K/K) + \Delta A/A \quad (2.2)$$

$$\begin{array}{ccccccc} \text{üretimdeki} & \text{üretimde} & & \text{üretimde} & & \text{sermayedeki} & \text{teknolojik} \\ \text{büyüme} & = \text{işgücünün} & * & \text{işgücündeki} & + \text{sermayenin} & * & \text{büyüme} \\ & \text{payı} & & \text{büyüme} & \text{payı} & & \text{gelişme} \end{array}$$

Bu denklem; üretimdeki büyüme üretimin girdi faktörlerindeki büyümenin ve teknolojik gelişmenin katkılarını özetlemektedir. Bu denklemde θ ve $(1-\theta)$ sırasıyla üretimde sermayenin ve işgücünün payını gösteren ağırlık katsayılarıdır. [8]

2.3 Büyüme Teorisi

Büyüme teorisinin amacı; ülkedeki büyüme oranlarının determinantlarını ve ülkeler arasındaki oranları farklılıklarıyla birim sermaye başına gelirdeki farklılıkları açıklamaktır.

Büyüme teorileri üzerine yapılan çalışmaları iki dönemde toplayabiliriz. İlk çalışmalar 1950'lerin sonlarıyla 1960'larda, ikinci çalışmalar ise 1980 sonlarıyla 1990'lı yıllarda yapılmıştır. İlk periyotta ki çalışmalar, neo-klasik teorinin doğmasına neden olmuştur. Bu zamanın en iyi tanınan araştırmacısı Robert Solow olmuştur. İkinci periyotta ki çalışmalar post modern (Endogenous) teorinin ortaya atılmasını sağlamıştır [8].

2.3.1 Neo-Klasik Teori

Neo-klasik teoriyi açıklayabilmek için daha önce bahsedilen Cobb-Douglas üretim ve büyüme fonksiyonu kullanılacaktır.

$$Y=AF(K,L) \quad (2.1)$$

$$\Delta Y/Y = (1-\theta) \cdot \Delta L/L + (\theta \cdot \Delta K/K) + \Delta A/A \quad (2.2)$$

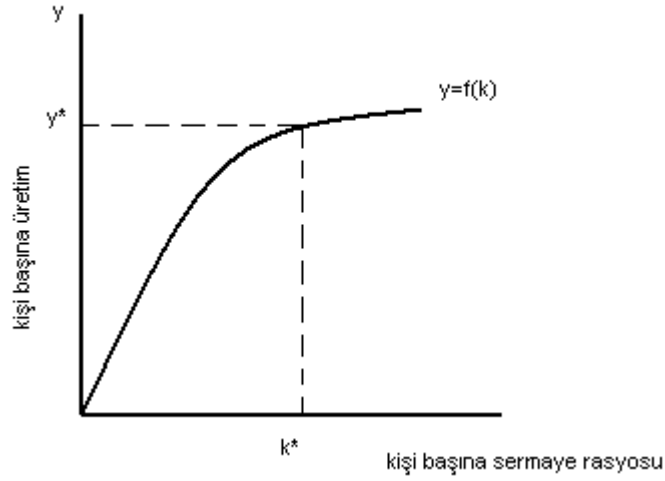
İlk etapta basitlik sağlamak için, işgücü büyüme oranının sabit bir katsayı $\Delta L/L = n$ ve teknolojik gelişmenin $\Delta A/A = 0$ kabul edilmesi gerekir. Bu durumda üretim fonksiyonu,

$$y = f(k) \quad (2.1a)$$

olarak sadeleşir. Burada y , kişi başına üretim; k , kişi başına sermayeyi temsil eder.

Şekil 2.1 kişi başına üretim fonksiyonunu gösterir. Bu fonksiyon incelendiğinde, işçi başına sermaye artarken işçi başına üretimin azalan verimler yasasına göre arttığı gözlemlenir [8].

Teknolojik gelişimin göz ardı edildiği ve işgücü artışının sabit kabul edildiği koşullarda; işçi başına sermaye rasyosu, yüksek hayat standardının tek kaynağıdır [6].

Şekil 2.1 Kişi başına üretim ve sermaye rasyosu

2.3.1.1 Ekonominin Durağan Durumu

Büyümenin kaynaklarını anlamaya çalışırken ilk olarak ekonominin durağan durumunu incelemek gerek. Durağan durumda ekonomi kişi başına üretim ve sermayenin sabit olduğu bir noktaya ulaşmaktadır [31].

Kişi başına sermaye, nüfus artsa bile değişmeden kalır. Bunun için sermaye nüfusla aynı artış hızına sahip olmalıdır.

$$\Delta Y/Y = \Delta L/L = \Delta K/K = n \text{ ve } \Delta A/A = 0$$

Durağan durum şekil 2.1 de gösterilmiştir. Buna göre; durağan durumda ekonomi sabit bir sermaye-işçi rasyosuna k^* sahiptir. Üretim fonksiyonunda bu duruma karşılık gelen kişi başına üretim miktarını y^* gösterir [8].

2.3.1.2 Tasarruf ve Büyüme

Neo-klasik teorinin kurucularından Robert Solow'un ekonomik büyüme modeli; tasarruf oranının, işgücü arzı oranındaki büyümenin ve teknolojik gelişmenin, işçi başına üretimi nasıl etkilediğini anlamak için kullanılabilir [6].

İlk olarak tasarruf ve sermayedeki büyüme arasındaki bağıntıyı incelemek gerekir. Kamu sektörünün olmadığı kapalı ekonomilerde yatırım ve gayri safi sermayedeki artış tasarrufa eşittir. Sermaye stokunda ki artışı elde etmek için yıpranmaları göz ardı etmemek gerekir. Bu yüzden net sermaye stoku artışı, tasarruflardan yıpranmalar çıkarılarak elde edilir.

$\Delta K = \text{tasarruf-yıpranma}$

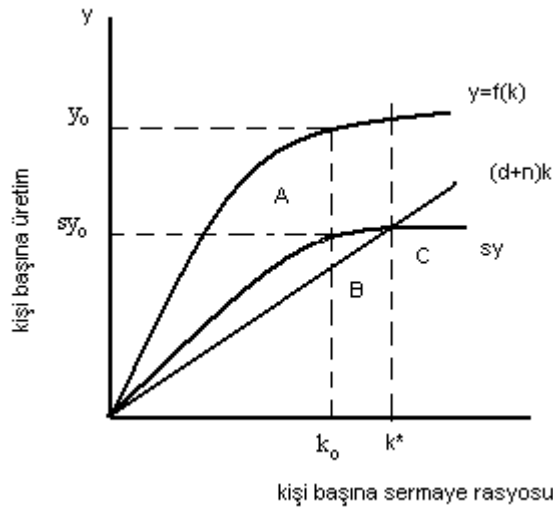
Bu noktada şu varsayımları yapmak gereklidir. İlk olarak; tasarrufun, gelirin (Y) s kadarlık bir yüzdesi; ikinci olarak yıpranmanın sermaye stokunun (K) d kadarlık bir yüzdesi olduğunu kabul etmek gerekir. Bu varsayımlarla bir önceki denklem şöyle ifade edilir,

$$\Delta K = sY - dK \quad (2.3)$$

$\Delta K/K = n$ olduğu düşünülür ve denklemi dönüştürürsek;

$$sY = (n+d)K \quad (2.3a)$$

Bu denkleme göre ve şekil 2.2’ de de görüleceği üzere; durağan durumda, tasarruf (sY), sadece yıpranmayı (dK) karşılamaya ve sermaye ile işgücüne yeni katılanları donatmaya (nK)yeter. Eğer tasarruf bu miktardan daha fazla olursa kişi başına sermaye büyüyecek bu ise, kişi başına gelirden artışa sebep olacaktır. Bu ifadenin terside doğrudur. Yeterli tasarrufun olmadığı durumda; kişi başına sermaye ve kişi başına gelir düşecektir [8].

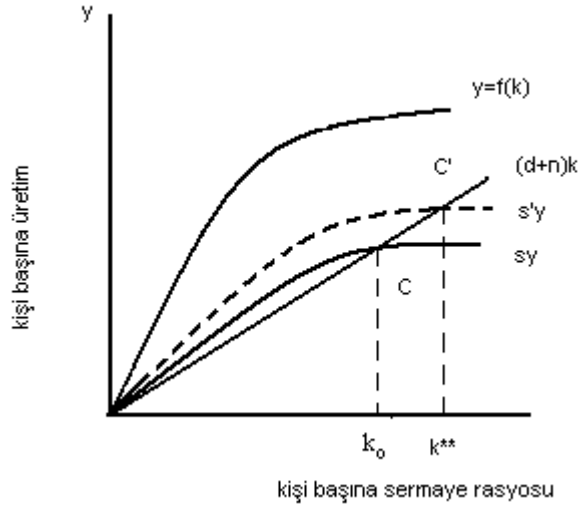

Şekil 2.2 Tasarruf, yatırım ve sermaye oluşumu

2.3.1.3 Tasarruf Oranında Artış Olması Durumu

Şekil 2.3’te tasarruf oranındaki artışın ekonomik büyümeyi nasıl etkilediği gösterilmiştir. Kısa vadede tasarruf oranındaki bir artış, üretimin büyüme oranını

etkilemez fakat tasarruf oranındaki artış, sermaye seviyesini ve kişi başına üretimi artırır.

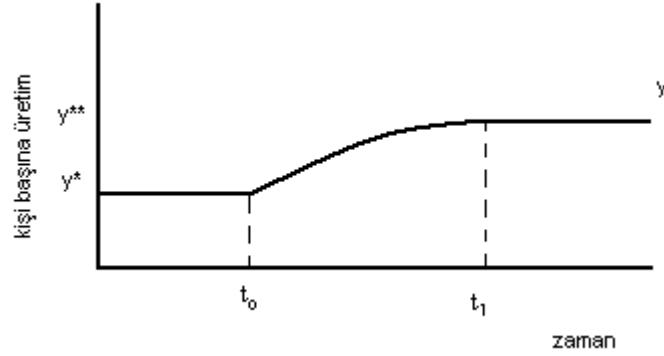
Şekil 2.3 Tasarruf oranında artış olması durumu

Şekil 2.3'te ekonomi ilk durumda C noktasında durağan durumdadır ki bu noktada tasarruf yatırımı tam olarak karşılar. Bu noktada kişiler gelirlerinin daha büyük bir kısmını tasarruf etmek isterlerse, bu durum şekilde görüldüğü üzere daha yukarıdan geçen yeni bir tasarruf eğrisinin oluşmasına sebep olur. Şekilde bir önceki durağan durumu ifade eden C noktasında, yeni durumda yatırım için gerekenden daha fazla tasarrufla bulunulduğu görülür. Sonuç olarak kişi başına sermayenin sabit kalması için gerekenden daha fazla tasarrufla bulunulduğu söylenebilir.

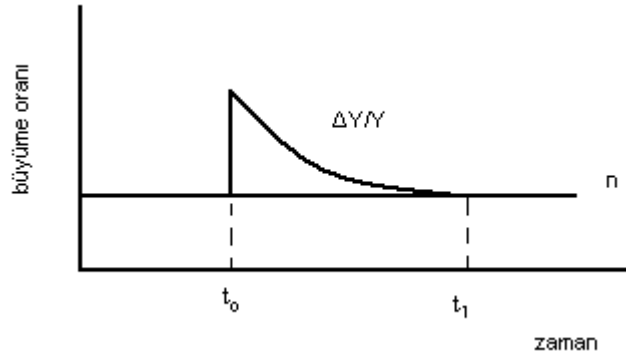
Yeni tasarruf eğrisine göre; durağan duruma ulaşmak için kişi başına sermaye (k) artırılarak (C^1) yeni durağan durum noktasına ulaşılır. Bu (C^1) noktasında hem kişi başına sermaye hem de kişi başına üretim bir öncekine göre yükselmiştir. Kişi başına sermayeyi k^* 'dan k^{**} seviyesine yükseltmenin tek yolu, sermaye stokunun büyüme hızının işgücü artış hızından fazla olmasıdır.

Şekil 2.4a,b tasarruf oranındaki artışın etkilerini özetlemektedir. Şekil 2.4a kişi başına üretimin seviyesini gösterir. Başlangıçta (t_0) noktasında, tasarruf oranındaki bir artış, yatırım ve tasarrufla artışa sebep olmaktadır. Ayrıca, kişi başına sermaye stoku büyür ve kişi başına üretim artar. Bu artış azalarak devam edip (t_1) noktasında sonlanır. Şekil 2.4b'de; ilk durağan durumdaki üretimin büyüme odaklanılmıştır. Tasarruf oranındaki bir artış, üretimin büyüme oranında derhal bir artışa sebep olacaktır. Çünkü tasarruf oranındaki artış sermayede büyümeye yol açar, bu ise

üretime yansır. Sermaye bileşenleri, büyüme oranındaki düşüşlerden dolayı nüfus artış hızına doğru geri bir düşüş olur [8].

Şekil 2.4a Tasarruf oranındaki artışın kişi başına geliri zamanla etkilemesi

Şekil 2.4b Tasarruf oranındaki artışın üretimin büyüme oranını zamanla etkilemesi

2.3.1.4 Nüfus Artış Durumu

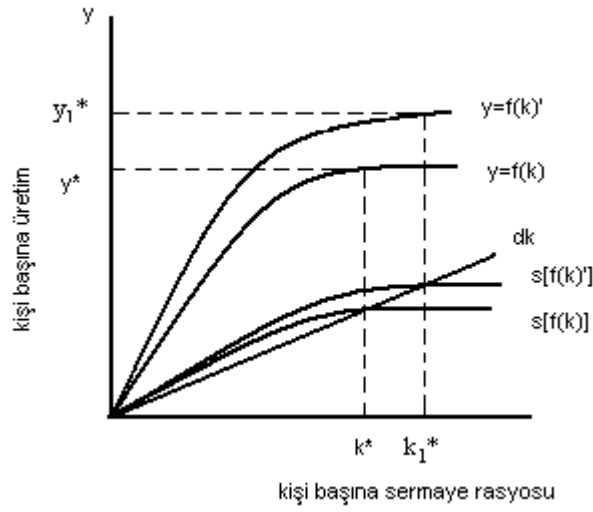
Nüfus büyüme oranındaki artış diyagramdaki $(n+d)k$ doğrusunu etkiler. Bu etki kendini doğrunun yukarı ve sola hareket etmesiyle gösterir. Buradan iki sonuç çıkarılır.

1. Nüfusun büyüme oranındaki bir artış durağan durum noktasının bileşenlerinin (k,y) azalmasına sebep olur.
2. Nüfusun büyüme oranındaki artış; durağan durum noktasındaki toplam ürünün büyüme oranında azalmaya sebep olur [8].

2.3.1.5 Nötr Teknolojik Gelişim ve Ekonomik Büyüme

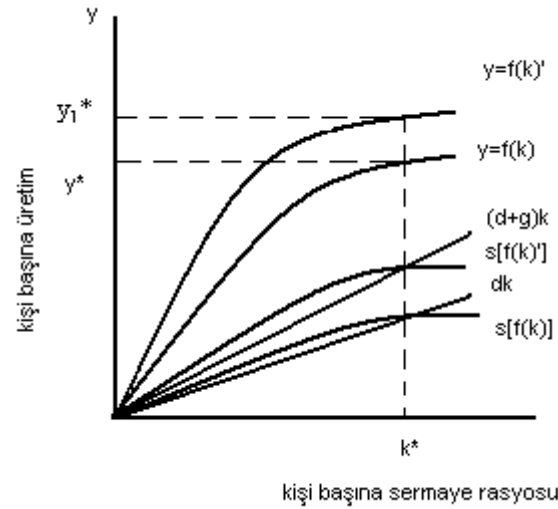
Bu durum teknolojik gelişimin sermaye ve işgücü verimliliğini aynı anda artırdığında söz konusudur. Böyle bir gelişim üretim fonksiyonundaki “A” değişkeninin değerini artırır. Teknolojik gelişme şekil 2.5’te görüldüğü üzere üretim eğrisinin ve tasarruf

eğrisinin daha yukarıdan geçmesine neden olur. Bu durum ise; durağan durum sermaye-işçi gücü rasyosunun ve işçi başına üretimin artmasını sağlar [6].

Şekil 2.5 Nötr teknolojik gelişim ve ekonomik büyüme

2.3.1.6 İşgücü Verimini Artıran Teknolojik Gelişim ve Ekonomik Büyüme

Şekil 2.6 İşgücü verimini artıran teknolojik gelişim ve ekonomik büyüme

Bu durumdan, teknolojik bir gelişimin sadece işgücü verimliliğini etkilediğinde söz edilebilir. Böylece, işgücü arzında bir değişiklik mevcut değilken işgücü verimindeki artıştan dolayı üretimde bir artış meydana gelmiştir. Bu durumda grafik şekil 2.6'da görüldüğü üzere sermaye-efektif işgücü arzı rasyosu (k^*) sabit ve işçi başına üretim (y^*) artarak (y_1^*) olmuştur. Eğitim ve daha iyi bir organizasyonla işgücünün verimi artırılabilir dolayısıyla efektif işgücü arzında da bir artış olur. Bu ise “g” ile simgelenir. Bu artışta yatırım eğrisinde bir artışa sebep olur. $(d+g)k$ [6].

2.3.2 Post Modern Büyüme Teorisi (Endogenous Teori)

Neo-klasik büyüme teorisine göre; ülkelerin durağan durumda gelir seviyeleri farklı olsa bile aynı teknolojik gelişme ve nüfus büyüme hızına sahip ülkelerde sonunda aynı durağan durum büyüme oranına yakınsanacağı görüşü geçerlidir. Fakat yıllarca yapılan çalışmalar pratikte bu sonucu sağlamamıştır. Tablo 2.1’ de bu durum gözlenebilir. Bu tabloya göre; yirmi beş yıl gibi uzun bir periyotta farklı büyüme oranlarına sahip ülkeler, özellikle Hindistan gibi ülkelerin zengin ülkelerin gelir seviyesine yaklaştığına dair herhangi bir işaret gözlenmemiştir.

Tablo 2.1: Karşılaştırılabilir Kişi Başına Gelir Seviyeleri

ÜLKELER	ABD	Japonya	Kore	Brezilya	Meksika	Hindistan
Kişi Başına GSMH (1990),\$	21.790	25.430	5.400	2.680	2.490	350
Büyüme Oranı(1965-1990), % yıllık	1,7	4,1	7,1	3,3	2,8	1,9
Kişi Başına GSYİH (1990),\$	21.360	16.950	7.190	4.780	5.980	1.150
ABD Endeksiyle	100	78	33	22	27	5

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Gelişim Raporu,1992

Modern büyüme teorisi, büyüme oranını teorisinin içinde ülke koşullarına göre belirleme yolunu benimsemiştir. Bu teorisinin çıkış noktası, uzun vadede hükümet politikaları ve ülke içi ekonomik ortamın büyüme oranını etkileyebilecek olmasıdır [8].

Milli gelirdeki büyümenin kaynaklarını anlamak için Neo-Klasik Büyüme Teorisini incelemek yeterli olduğu için Endogenous Büyüme Teorisi daha ayrıntılı olarak bu tez kapsamında incelenmeyecektir.

2.4 Ekonomik Kalkınma ve İstihdam Arasındaki İlişkiyi Veren Denklemsel

İfadenin Çıkarılması

2.4.1 Gelir Dağılımı ve Hayat Standardının Yükseltilmesi

Tüm kaynaklarda; ekonomik büyümenin temel hedefinin ülke insanların ekonomik refahını artırmak ve hayat standardını yükseltmek olduğu vurgulanmıştır. Öyleyse hayat standardını formülize etmek gerekir. Hayat standardını ekonomik büyüme konusu incelenirken kişi başına üretimle ifade edildiği vurgulanmıştır.

$$HS=y=Y/N \quad (2.4)$$

Formülde, y , belli bir yıldaki hayat standardını; Y , belli bir yıldaki üretimi; N , belli bir yıldaki nüfusu göstermektedir. y^1 , iki yıl arasındaki hayat standardı artışının yüzde olarak ifadesi olmak üzere,

$$\Delta HS(\%) = y^1 = \Delta y / y_1 = (y_2 - y_1) / y_1 = (Y_2 / N_2 - Y_1 / N_1) / y_1 \quad (2.5)$$

Denklemden yapılacak dönüşümlerle;

$$\frac{\frac{N_1}{Y_1} \frac{Y_1 + Y_2 - Y_1}{N_1 + N_2 - N_1} \frac{Y_1}{N_1} - \frac{Y_1}{N_1}}{(Y_1 / N_1)} = \frac{\frac{(Y_1 + Y_2 - Y_1) / Y_1}{(N_1 + N_2 - N_1) / N_1} \frac{Y_1}{N_1} - \frac{Y_1}{N_1}}{(Y_1 / N_1)} \quad (2.5a)$$

$\Delta Y(\%) = (Y_2 - Y_1) / Y_1$; $\Delta N(\%) = (N_2 - N_1) / N_1$ sırasıyla; yıllık üretim artışının yüzdesini ve yıllık nüfus artış hızının yüzdesini temsil eder. Bu durumda formül;

$$\frac{1 + \Delta Y(\%)}{1 + \Delta N(\%)} - 1 = \frac{\Delta Y(\%) - \Delta N(\%)}{1 + \Delta N(\%)} \quad (2.5b)$$

olur. [37]

2.4.2 Yıllık Üretim Artışı Hızının Artırılması

Yıllık üretim artış hızı yukarıda, $\Delta Y(\%) = (Y_2 - Y_1) / Y_1$ olarak tanımlanmaktaydı. Ekonomik büyüme konusunda üretim artışının yatırımlarla olan ilişkisinden bahsedilmişti. Buradan üretim artışı;

$$\Delta Y = Y_2 - Y_1 = I_1 / k_1 \quad (2.6)$$

Olarak ifade edilebilir. Burada; I_1 , ilave yatırımları; k_1 , yatırım katsayısını temsil eder. Kolaylık sağlamak için; yatırım katsayısı, uzun bir süre ($k_1 = k$) sabit olarak tanımlanacaktır. Böylece hayat standardının yükseliş hızını artırmak için üretim ve dolayısıyla yatırım hızını artırmanın gerektiği bu bağlantıdan da anlaşılmaktadır. Ekonomik büyüme konusundaki gibi, sermaye birikiminin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

üretim = tüketim + tasarruf

Eşitliğinden hareketle,

$$Y = L \cdot \dot{y}_L = N \cdot c_N + I_s \quad (2.7)$$

Yatırım, $I=f(I_s)$ tasarrufun bir fonksiyonu olarak ifade edilebilir. Bu eşitlikte; y_L , işgücünün ortalama prodüktivitesini; c_N , kişi başına tüketim; I_s , tasarrufu; L işgücünü temsil etmektedir.

İlave yatırım miktarı aşağıdaki denklemle elde edilebilir;

$$I_1=(L*y_L-N*c_N) \quad (2.8)$$

ilave yatırım=yıllık üretim-tüketim

Bu durum daha önce ekonomik büyüme konusunda açıklandığı gibi; tasarrufun tamamı ile yatırımda kullanılmasına karşı gelen durumdur. Kişi başına tüketimi;

$$c_N=V_c*c_v/N_1 \quad (2.9)$$

şeklinde de ifade etmek mümkündür. Burada; V_c , fiziki tüketimin ortalama hacmini; c_v , tüketim mallarının ortalama birim fiyatını göstermektedir.

Yukarıda elde edilen yeni ifadelerle, yıllık üretim (Gsmh) artış hızını ifade eden denklem şu hale dönüşür,

$$\Delta Y(\%) = \frac{(Ly_L-Nc_N)_1}{Y_1*k} = \frac{\Delta Y}{Y_1} = \frac{I_1/k_1}{Y_1} \quad (2.6b)$$

$$\Delta Y(\%) = \frac{N_1*(\phi*y_L-c_N)_1}{Y_1*k} \quad (2.6c)$$

Burada ϕ , istihdam oranını göstermektedir.

2.4.3 Genel Denklem

Bu son formülle birlikte, hayat standardındaki artışı ifade eden formülün genel ifadesi;

$$\Delta HS(\%) = \frac{N_1*(\phi*y_L-c_N)_1 - \Delta N(\%)*Y_1*k}{Y_1*k*(1+\Delta N(\%))} \quad (2.5c)$$

Bu denklemde; N_1 , Y_1 veri; ϕ , k , $\Delta N(\%)$, c_N , y_L değişkendir.

Bu elde edilen bağıntıya dayanarak kalkınma açısından istihdamın önemi ortaya konmuştur [37].

2.5 Kalkınmanın Yönteminin Saptanması

Genel formülden hareketle, hayat standardı artış hızını azami kılmak için; k , yatırım katsayısını; $\Delta N(\%)$, nüfus artış hızını ve c_N , kişi başına tüketim değişkenlerini asgari, diğer değişkenleri ϕ , istihdam oranını ve y_L , işçi başına üretimi maksimum seviye getirmek mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Bu değişkenleri tek, tek incelemek; ekonomik kalkınmanın sağlanmasında uygulanabilecek politikaları belirlemede faydalı olacaktır.

2.5.1 Tasarruf ve Yatırım

Fiziki sermaye, ekonomik gelişmenin açıklanmasında hep merkezde yer almıştır. Bir ülkede yatırımın yapılabilmesi için ya yurt içindeki tasarrufların ya da yurt dışından yardım veya borç olarak alınacak diğer ülke tasarruflarının kullanılması gerekmektedir. Eğer yerli tasarruf yatırımda kullanılacaksa, yeterli sermayenin sağlanması için hükümetin daha fazla tasarruf yapılmasını sağlayacak politikaları uygulaması gerekmektedir. Bir ülkedeki finansal çevreler, halkın tasarruflarında bulunması için en belirleyici güçlerdir. Ayrıca hükümet maliye politikaları yardımıyla halkı tasarrufa teşvik edebilir. Eğer ülke kaynakları yatırım için değilse yurt dışından kaynak aktarımının yolları aranır. Bu durum ise, üç şekilde mümkündür. Birincisi; yabancı firmalarının yapacağı yatırımlar, ikincisi dünya bankası gibi uluslararası kuruluşlardan borç alımı, üçüncüsü zengin ülkelerden yardım adı altında kaynak teminidir.

İşte bu yerli yabancı, özel veya kamu tasarruflarının miktarı, bir ülkeye ne kadar yatırım yapılacağına belirleyicisidir. Fakat yapılacak yatırımın verimliliği de yatırımı yapmak kadar önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde, hükümetler çoğunlukla verimsiz yatırımlara yönelmektedirler. Bu sebeple gelişmekte olan ülkelerde, kaynak kullanımının verimliliğini etkileyen kalkınma politika ve stratejilerinin üzerinde odaklanmak gerekmektedir [8].

2.5.2 Yatırım Katsayısı Artışının Yavaşlatılması

Kalkınmakta olan ülkelerde yatırımın önemine yukarıda değinilmiştir. Bu ülkelerde, hükümetler kıt kaynakları ülke ihtiyacına göre çok verimli ve etkin kullanmak zorundadırlar.

Hayat standardını yurdun yüksek seviyede nüfus artışı karşısında gereken hızla yükseltilebilmesi için yüksek bir yatırım hızıyla beraber aynı alanlardaki müteakip yatırımlarda verimliliğin azaldığı dikkate alınarak optimum bir yatırım yapısı öngörülmektedir [37].

2.5.3 Nüfus Artış Hızının Düşürülmesi

Kalkınmakta olan ülkelerde yapılan istatistiksel çalışmalar, nüfustaki artışın daha hızlı ekonomik büyümeye yol açtığı yönünde son iki yüzyılda herhangi bir gösterge sağlamamışlardır. Dahası nüfus ve ekonomik büyüme arasında ters orantı söz konusudur. Daha yavaş nüfus artış hızına sahip ülkelerin daha iyi ekonomik performans gösterdikleri saptanmıştır [4].

2.5.4 Ortalama Tüketimin Azaltılması

Gelişmekte olan memleketlerin sınırlı ürün çeşitleri ve içinde bulundukları teknolojik ortamdan ötürü bu noktada da önemli bir aşamaya ihtiyaçları vardır. Bugün için kısa sürede elde bulunan imkan eldeki üretimi en iyi şekilde değerlendirmek ve tüketimi azaltmaktır. Eldeki üretimi en iyi şekilde değerlendirmek için toplam artırımını azamiye çıkaracak bir sektörler arası denge modelinin kurulması gerektiği anlaşılmaktadır [37].

2.5.5 Ortalama Prodüktivitenin Artırılması

Bir sektörde yapılan üretimin fiziki miktarı Burkhardt'a göre $P(Q)=f(A,B)$ fonksiyonuyla ifade edilir.

$$P=\sum_{i=1}^n e_1 \cdot e_2 \cdot (aA_i + bB_i) \quad (2.10)$$

Bu denklemde;

P =üretim miktarı

e_1 =üretimde doğal zorluk (yüzde cinsinden ifade edilir, >0)

e_2 =üretimde yönetim ve organizasyon faktörü (yüzde cinsinden ifade edilir, >0)

a =üretimde işçi randımanı (%) veya prodüktivite (>0)

A =el ve el aletleri ile üretenler

b =üretimde makine verimi(%) (>0)

B=çalışan makine ekipman (t)

h=yıllık çalışma süresi (saat)

Bu formüle göre herhangi bir sektördeki üretimin prodüktivitesini etkileyen faktörlerin; e_1 , e_2 , a , b oldukları anlaşılmaktadır. üretimi artırmak için bu faktörlerin yükseltilmesi gerekmektedir. [37]

2.5.6 İstihdam Oranının Yükseltilmesi

$$\varphi = L/N < 1,0 \quad (2.11)$$

Şeklinde ifade edilen istihdam oranı; nüfusun bileşenleri göz önüne alınırsa

$$N = L + U_1 + N_Y \quad (2.12)$$

Burada; L , devamlı istihdam edilen nüfusu; U_1 , işsizleri; N_Y , yaşlı sakat vs. çalışmayan nüfusu temsil etmektedir. Bu durumda formül,

$$\varphi = L/(L + U_1 + N_Y) < 1,0 \quad (2.11a)$$

olur. Yapılacak dönüştürme ile;

$$1/\varphi = \frac{L + U_1 + N_Y}{L} > 1,0 \quad (2.11b)$$

İşsizleri de kendi aralarında üç gruba ayıracak olursak; U_{11} , açık işsizleri; U_{12} , gizli işsizleri; U_{13} , mevsimsel işsizleri tanımlamaktadır ki bunların tanımı ileriki bölümlerde verilecektir. Buna göre;

$$= 1 + \frac{U_{11}}{L} + \frac{U_{12}}{L} + \frac{U_{13}}{L} + \frac{N_Y}{L} > 1,0 \quad (2.11c)$$

$$= 1 + \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 + \beta_4 > 1,0 \quad (2.11d)$$

Bu denklem de yine ters çevrilirse;

$$\varphi = \frac{1}{1 + \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 + \beta_4} \quad (2.11e)$$

denklemine ulaşılır. Burada $\beta_4 = N_Y/L$; gelişmiş sanayi ülkelerine göre genç sayılan fakat o nispete de yüksek oranda işsizliğe sahip bulunan gelişmekte olan ülkelerde β_4 büyük bir fark arz etmeyecektir.

İstihdam oranının (ϕ) yükseltilmesi için $\beta_1, \beta_2, \beta_3$ değerlerinin azaltılması zorunluluğu vardır [37].

3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE EKONOMİK KALKINMANIN SAĞLANMASINDA İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE ROLÜ

3.1 Kalkınmakta Olan Ülkelerde İnşaat Sektörünün Önemi

Gelişmekte olan ülkelerde inşaat sektörü, yapıların planlama, tasarım, inşaa, bakım ve yıkım işlerinden oluşan ekonomik faaliyetleri kapsayan bir sektör olarak tanımlanabilir. İnşaat sektörü, aslında üretim için girdilerinin kompleks bir halde bağlantılı olduğu diğer sektörlerden sağlayan ve ekonomik sektör sınıflandırmasında hizmet sektörleri grubunda yer alır [38].

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde inşaat sektörü; gayri safi milli hasılanın önemli bir bölümünü oluşturması, işgücünün büyük bir bölümünü istihdam etmesi, sermayenin yarısını şekillendirmesi ve diğer sektörlerle olan kuvvetli bağları nedeniyle ekonomi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple, sağlıklı bir inşaat sektörünü ekonomik gelişmenin hem sonucu hem de gerek şartı olarak düşünmek mümkündür. Ayrıca, altyapının geliştirilmesinde çok önemli rol oynaması inşaat sektörünün gelişmekte olan ülkelere ki önemini bir kat daha artırmaktadır. Altyapı ise; hem ekonomik hem de sosyal kalkınmanın temelidir. Fakat çoğu zaman gelişmekte olan ülkeler için altyapı sorunları ekonomik gelişmenin önünde bir darboğaz olarak durmaktadır [38,45].

İnşaat sektörü, en son çıktısı konutlar, hastaneler, yollar, limanlar, fabrikalar ve havalimanları gibi çok çeşitli ürünler olan aktiviteler bütününe kapsar. İnşaat sektörünün önemli özellikleri şöyle sıralanabilir; kamu sektörünün en önemli müşterisi olması, ürününü planlama ve inşaa için uzun zamana gerek duyması, yatırımın uzun süreli olması ve ürünün sabit yapılardan meydana gelmesidir [38].

Hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkelere, inşaat sektörü istikrarsızlıklar göstermektedir. Fakat istikrarsızlık kendisini gelişmekte olan ülkelere daha fazla gösterirken bu ülkelere kaynak da daha zor bulunmaktadır [38].

Daha öncede değinildiği üzere, gelişmekte olan ülkeler, düşük hayat standardı, politik istikrarsızlık, eksik istihdam, işsizlik ve düşük verimlilik seviyesi gibi yaygın özelliklere sahiptirler. Dahası, ekonomik ve politik istikrarsızlığa bağlı olarak inşaat üretimine talepte dalgalanmalar oluşur.

İnşaat sektörü, devirli bir yapıya sahip olması ve ekonomik durgunluğun etkilerini ilk hisseden sektörlerden birisi olması ayrıca finanssal ve diğer iş riskleri sebebiyle bu sektörün gelişmesi engellenir [38].

3.2 Kalkınmakta Olan Ülkelerde İnşaat Sektörünün Özellikleri

İster gelişmiş isterse gelişmekte olan ülkelerde olsun inşaat firmaları çeşitli risklerle karşı karşıyadırlar. Fakat gelişmekte olan ülkelerde bu belirsizlik ve risklerin kaynaklarının araştırılmasına daha fazla önem verilmiştir. Bu belirsizlik ve risklerin kaynakları sırasıyla; istikrarsızlık, vasıfsız işgücü, düşük verimlilik, yetersiz altyapı, hileli uygulamalar, gelişmekte olan ülkelere özgü finanssal sorunlar ve hükümet etkileridir.

3.2.1 İstikrarsızlık

Hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkelere; inşaat üretimine olan talep, kesilme ve dalgalanmalarla karakterize edilmişlerdir. Fakat gelişmekte olan ülkelere ki talepte istikrarsızlık daha fazla hissedilir [38].

Bu sebeple yerli üreticiler kalifiye ve eğitimli işçileri sürekli istihdam edememektedirler. Ayrıca daha sonrada kullanabilecek bir makine departmanı da kuramamaktadırlar. Müşteriler ki gelişmekte olan ülkelere kamu sektörü yerli yüklenicilere iş vermek isteseler bile gelişmekte olan ülkelere işin niteliğine uygun yeterlilik belgesine sahip yüklenici bulmak zor olacaktır [34].

3.2.2 Vasıfsız İşgücü

Gelişmekte olan ülkelere inşaat sektöründe çalışacaklar çoğunlukla tarım sektöründen gelen vasıfsız işçilerdir. Bu yüzden inşaat sektörünün güvenilir işgücü arzı, tarım sektörünün sezonsal işgücü talebi tarafından oldukça etkilenecektir. Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda ekonomik ve sosyal avantajlar sağlaması için, inşaat sektöründe emek yoğun teknolojinin kullanılması yaygınlaştırılmıştır. Bu ise inşaat projelerinin kalitesini ve zamanında tamamlanmasını engellemiştir [38].

3.2.3 Düşük Verimlilik

Gelişmekte olan ülkelerin işgücü havuzunda yeterli işçilerin vasıfları da ayrı bir problemidir. Simpson (1987) yaptığı çalışmalarda, gelişmekte olan ülkelerdeki işçilerin verimliliğinin, gelişmiş ülkelerdeki işçilerden daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Yetersiz beslenme alışkanlıkları, kişisel hijyen standardının düşüklüğü, yönetim eksikliği ve sektörlerdeki aşırı işçi yığılmaları gelişmekte olan ülkelerdeki verim düşüklüğünün sebepleridir [38].

3.2.4 Yetersiz Altyapı

İşçiler kalifiye olsalar bile onları inşaat şantiyesine ulaştırmak problem oluşturabilir. Örneğin bazı gelişen ülkeler dağlık arazilerde yerleşime sahiptirler. Bu durum ise onları arazi koşulları nedeniyle yollarının bakımını sağlamakta dezavantajlı ülkeler arasına koymaktadır. Her ülkede, sürekli trafikteki gecikmeler ve yol bozuklukları, inşaat şantiyelerine malzeme ve personel sevkıyatına olumsuz etki yaparlar [38].

3.2.5 Hileli Uygulamalar

Elinwa ve Buba (1993) yaptıkları çalışma sonunda malzeme maliyetlerinin, hileli uygulamalar ve rüşvetin, malzeme fiyatlarındaki dalgalanmaların Nijerya'daki yüksek inşaat maliyetlerine yol açan üç faktör olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yüzden yükleniciler, gelişmekte olan ülkelerdeki gizli vergilerden dolayı bütçelerinde artırıma gitmek zorunda kalabilirler [19,38].

3.2.6 Finansman Özellikleri

Gelişmekte olan ülkelerdeki büyük projeler genellikle uluslar arası kuruluşlar veya gelişmiş ülkelere sağlanan borç ve ödeneklerle ya da gelişmiş ülkelerdeki büyük firmalar tarafından yatırım yapmak yoluyla finanse edilir. Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) inşaat projelerinin finansmanın en önemli uluslar arası kaynaklarıdır. Bu kuruluşlar gelişmekte olan ülkelere, diğer finansman kuruluşlarına oranla çok daha uygun kaynak sağlarlar. Bu kuruluşlardan daha düşük faizli ve geri ödeme süreci daha uzun olan borç alınabilir. Diğer uluslar arası kaynak kuruluşları Birleşmiş Milletler bünyesindeki Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslar arası Çalışma Örgütüdür. Bu örgütler normalde sağlık merkezleri ve emek yoğun teknolojinin kullanıldığı inşaat projelerini finanse ederler. Çokuluslu firmaların gelişmekte olan

ülkelere yatırım yapma ilgileri yabancı özel sektör yatırımlarının sağlanmasının kaynağıdır [38].

3.2.7 Hükümet Etkisi

Gelişmekte olan ülkelerde, hükümetler sözleşmelerin bağlayıcılıklarını geliştirmek için kanunlar çıkarırlar. Böylece kamu sektörü inşaatlarını etkilerler. Özel sektör ise bu etkiyi hükümetin politikaları, lisans ve izinleri belirlemek üzere çıkardıkları yasa, sağlık ve imar kanunları, asgari ücret oranları, vergiler, ithalat kuralları ve inşaat finansman olanakları vasıtasıyla hissederler. Bu etkileri gelişmiş ülkelerde hissederler fakat gelişmekte olan ülkeler kadar etkilenmezler [38].

3.3 İnşaat Üretiminin Özellikleri

İnşaat sektörü gerek ulusal gelire katkısı, gerek yeni iş alanları ve olanaklarının yaratılmasında oynadığı rolü, gerekse diğer endüstrilerle olan yoğun ilişkileri nedeniyle ulusal ekonominin en karmaşık sektörlerinden biri durumundadır. Bu sektörde çalışan inşaat işletmeleri, bulundukları ortamların yarattığı çevresel koşullardan etkilendikleri gibi, bunların belirgin bazı özellikleri, kendilerini diğer alanlarda faaliyet gösteren işletmelerden ayırmaktadırlar. Bu nedenle diğer sektörlerdeki işletmelerin genellikle hiç karşılaşmadıkları, ama inşaat işletmelerinin büyük ölçüde etkileyen özellikler aşağıda sıralanmıştır [39]

İnşaat üretimini etkileyen koşullar şunlardır [36]:

1. inşaat tipi, yeri ve koşulları (toprak, iklim, ulaşım, işçi, enerji olanakları) her projede değiştiğinden, üretim yöntemleri de değişmektedir.
2. inşaat sektöründe üretim, yüklenicinin ihaleyi kazanması ile başlamakta, işin tipi ve büyüklüğüne bağlı biçimde sürmekte ve kendi için de alt üretimlerden oluşmaktadır.
3. keşiflerde risk unsuru kaçınılmaz olduğundan bunun önemle dikkate alınması gerekmektedir.
4. üretim faktörleri (insan ve makine) üretkenliğinde insan ve makine kalitesinin işyeri, iklim, çalışma vb koşulların her projede değerlendirilmesi gerekmektedir.

5. inşaat sektöründe alıcı, imalat sektöründe olduğu gibi fiyat ve kaliteyi bir arada görerek seçim yapamaz.
6. yüklenicinin üretim yeri ve konusunun özelliklerini dikkate alarak yapabileceği rasyonelleşme (maliyet indirimi), sınırlı olmaktadır.
7. sürekli çalışan ve şantiyeden şantiyeye gönderilen küçük çekirdek ekibin dışında kalan inşaat işçileri her projede işi ve yöntemleri yeniden öğrenmek, ekip ve yöneticilere alışmak zorundadırlar.
8. inşaat sektörü, gayri resmi ilişki ve gelişmenin sürekli baskısı altında kalmaktadır.

3.4 İnşaat Yatırımlarının Özellikler

Kalkınmanın sağlanmasında çok önemli olan inşaat yatırımlarının özellikleri şu şekilde sıralanır [37]:

1. inşaat yatırımlarının toplam yatırımlardaki payı çok yüksektir. Özellikle kalkınmakta olan ülkelerde bu oran % 50'yi geçmektedir.
2. inşaat, imalat sanayiine göre yatırım yoğunluğu az, katma değer payı büyüktür.
 - 2.1. inşaat sanayii içe dönük olduğundan geleneksel niteliğe sahiptir.
 - 2.2. inşaat sanayiinin dışa bağımlılığı azdır.
 - 2.3. inşaat sanayiinde istihdamı geliştirecek projelere Dünya Gıda Teşkilatının yardımı vardır.
 - 2.4. inşaat sanayiinin istihdam yoğunluğunun yüksek oluşu nedeniyle elinde bulundurduğu elastikiyet iyi kullanılırsa, mevsimlik ve konjonktürel işsizlik gerektiğinde emilip bırakılmak suretiyle iş piyasası tanzim edilebilir.
 - 2.5. inşaat sanayii, yurtiçi gelir dağılımı politikasında aktif bir rol oynamaktadır.
 - 2.6. inşaat sanayii, tarımdan imalata geçen işgücünün sanayii disipliniyle ilk tanıştığı yer olması nedeniyle sanayileşen ülkelerde bir ön eğitim kademesi vazifesi görür.
3. inşaat sektörünün ekonominin diğer sektörleriyle çok sıkı ilişkileri vardır.

- 3.1. inşaat sektöründe üretimden ötürü direkt ve en direkt etkilerle ortaya çıkan katma değerin üretim hacminin % 73 oranına ulaştığı, aynı yıl için yapılan hesaplamalar sonucunda saptanmıştır.
- 3.2. inşaat sektörünün diğer sektörlerle olan sıkı ilişkileri, kendisini piyasa tanzimi açısından çok önemli bir araç haline getirmektedir.
4. inşaat sektörü ekonomiye şekil verir. Bu özelliği yalnızca gelişmekte olan ülkelerde değil ayrıca kalkınmış ülkelerde de söz konusudur.

3.5 Kalkınmakta Olan Ülkelerde İnşaat Sektörünün Rolü

İnşaat sektörünün önemi; ekonomik kalkınmada hayati ve göz ardı edilemeyecek katkıları olacak fiziki tesislerin inşasında rol oynamasından kaynaklanır [38].

Gelişmekte olan ülkelerde, inşaat sektörünün oynadığı rol üzerine birçok araştırmacı ve uluslar arası kuruluş tarafından çeşitli araştırmalar yapılmıştır. (bunlardan birkaçı; Turin, 1973; Dünya Bankası, 1984; Wells, 1987; Ofori, 1990) bu ilginin kaynağı inşaat sektörünün, ulusal hesap istatistiklerinde etkisini iki kere gösteren tek sektör olmasıdır. Birleşmiş Milletler, ulusal hesaplar kongresinin sistemine göre; inşaat sektörü, endüstriyel kökeniyle gayri safi milli hasılanın oluşumunda etkin olmasının yanında gayri safi milli sermayeyi oluşturan unsurlardan biridir. Bon (1992) yapmış olduğu çalışmalarda, inşaat sektörü ve inşaat malzemesi endüstrisi arasındaki özel ilişkiyi vurgulamıştır. Bu ise; sırasıyla, endüstrileşme ve şehirleşme süreciyle bağlantılıdır. Bu süreçte ekonomik büyüme ve kalkınma açısından katalizör etkisi yapar. Daha önceki deneyimler göstermiştir ki gelişmekte olan ülkelerde, endüstrileşme programına başlamak isteyen hükümetler için inşaat malzemesi endüstrisinin gelişmesi arzu edilen bir husustur.

Ekonomik kalkınma ve inşaat sektörü arasındaki ilişkiye yeniden değinilecek olursa, daha önceki araştırmacılarından Turin (1973) ve Wells (1987); kişi başına gayri safi milli hasılayla inşaat sektörü faaliyetleri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Wells (1987) daha da ileriye giderek, belirli bir zamandaki gayri safi milli hasıladaki inşaat sektörünün payı, kişi başına milli gelirle birlikte artacağını bulmuştur. Böylece büyüme oranını, orta gelir düzeyindeki ülkelerde daha büyük olacaktır [29].

Bon ve Pietroforte (1990) ve Bon (1991) yapmış oldukları ilk çalışmalarda, ekonomik kalkınma ve büyümenin değişik aşamalarında, inşaat sektörünün değişik roller üstlendiğini ifade etmişlerdir. İnşaat sektörü imalat sektörünün kaderini takip eder. İmalat sektörünün ilk partneri ve arzıcısıdır. Endüstrileşen bir ülkede imalat ve inşaat sektörü beraber büyür. Bu ülkelerde ilk olarak; konut talebi karşılanır daha sonra bunu altyapı ve ulaşım ihtiyaçlarının giderilmesi takip eder. Bu aşama, ekonomi olgunluğa ulaşıldıktan sonra tamamlanır [33].

Turin'in 1973 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere göre daha güçlü inşaat sektörüne sahip oldukları ortaya konmuştur. Bu çalışmalara göre, gelişmiş ülkelerde inşaat sektörünün gayri saf milli hasılaya oranı % 5-8 arasında değişirken bu oran gelişmekte olan ülkelerde % 3-5 arasında değişmektedir.

Turin (1973) ve Edmonds'un (1979) yapmış oldukları çalışmalardan derlenen verilere göre, sürdürülebilir ekonomik büyüme için inşaat sektörünün gayri safi milli hasılaya oranının en az % 5 olması gerektiği farz edilmiştir. Daha sonraları Turin'in bulguları Edmonds ve Miles (1984), Dünya Bankası (1984), Low ve Leong (1992), Ofori (1988, 1993a), Fox (1990) tarafından yapılan çalışmalarla doğrulanmıştır. Lopes'in (1998) Aşağı Afrika Sahrası için yapmış olduğu çalışmalarda sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için gayri safi milli hasılaya inşaat sektörünün katma değerinin en az % 4-5 mertebesinde olması gerektiği vurgulanmıştır [23].

Ekonomik kalkınmanın sağlanması sürecinde inşaat sektörünün rolü tam olarak anlaşılmış değildir. Bunun nedeni olarak birçok sebep öne sürülebilir. Fakat bunlardan ikisi diğerlerine oranla daha önemlidir.

1. ekonomik kalkınmanın ve işbirliğinin sağlanmasını amaç edinen uluslar arası kuruluşlarca inşaat sektörüne, imalat ve ulaştırma sektörüne nazaran daha az önem verilmesi
2. araştırmaların eksikliği, özellikle düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde bu büyük sorundur [29].

Özellikle tezin bu noktasında yapılmış araştırmalardan birkaçından bahsetmek faydalı olacaktır.

3.5.1 Aşağı Afrika Sahrası Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma

Lopes (1997) tarafından yapılan araştırma, ekonomik kalkınma ve inşaat sektörü arasındaki ilişkiyi keşfetmiş daha önceki araştırmacıların çalışmaları doğrultusunda yapılmıştır. İnşaat üretiminin gayri safi milli hasıladaki payıyla kişi başına milli gelir arasında pozitif bir bağlantı bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada Aşağı Afrika Sahrası Ülkelerinin ekonomik ve demografik trendleri sunulmuştur.

Çalışmada, Aşağı Afrika Sahrası ülkelerinden oluşturulan örnek iki gruba ayrılmıştır. Birinci grubu kişi başına gayri safi milli hasılası artan, ikinci grubu ise azalan ülkeler oluşturmaktadır.

Bu iki gruba mensup ülkelerdeki kişi başına GSYİH endeksleri incelendiğinde; birinci grubun endeksinde bir artış görülürken ikinci grubun endeksinde ise düşüş görülür.

Sonuçta kişi başına gayri safi milli hasılasında artış olan ülkelerde inşaat hacminde çok fazla olmasa da bir artış olmuştur. Bu ülkelerden Svaziland'da istisna olarak düşüş gözlenmiştir. Kişi başına gayri safi milli hasılasında azalma olan ülkelerde ise Mozambik hariç inşaat hacminde kesin ve önemli bir düşüş söz konusudur. Bu çalışma ile ilgili grafik ve tablolar ekler bölümünde verilmiştir.

Bu çalışmanın analizi göstermiştir ki, inşaat sektörüyle ekonomik kalkınma arasında direk bir bağlantı vardır.

3.5.2 Çin Üzerine Bir Araştırma

Çin inşaat sektörü oldukça güçlüdür. 1994 yılında Çin Komünist Partisinin on dördüncü büyük kongresinde; inşaat sektörü, ekonominin lokomotifi olan dört sektörden biri olarak vurgulanmıştır. Çin'de hızlı ekonomik gelişme (1991-1996 yılları arasında yıllık ortalama %11,6'lık büyüme hızıyla Dünyanın en hızlı büyüyen ülkesi) inşaat aktivitelerinin hacminde de artışa sebep olmuştur. 1997 yılında toplam inşaat yatırımları bir önceki yıla göre 6 milyar dolar artarak 188 milyar dolara ulaşmıştır ve inşaat sektörünün ekonomideki rolü artmaya devam etmektedir. 1978-1994 yılları arasında gayri safi milli hasılaya inşaat sektörünün katma değerinin oranı neredeyse iki katına çıkmıştır. İnşaat sektöründeki istihdam 1990 yılında 24 milyon iken 1997 yılında 35 milyona çıkmıştır.

Sun Sheng Han ve Ofori araştırmalarında Çin’de inşaat sektörünün eyaletlere göre dağılımını ve eyaletlere göre ekonomik gelişme ve inşaat sektörünün bölgesel faaliyetleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymuşlardır. Çin yönetsel olarak doğu, batı, merkez olmak üzere üç bölgeye ayrılmıştır. Bu üç bölgeden kıyı kesiminde yer alan doğu bölgesi, batı ve merkez eyaletten oluşan iç kısımlara göre daha fazla gelişmiştir.

1990 ve 1998 yılları arasındaki verilerin analizi göstermiştir ki; Çin’de inşaat sektörü bölgeler arası büyük farklara sahiptir. Bu çalışmada, güçlü ve hızlı büyüyen inşaat sektörünün kıyı kesiminde yoğunlaştığı gözlenmiştir. Buna karşın, inşaat sektörünün gayri safi milli hasılaya katkısı batı ve merkez eyaletlerde daha büyüktür. Bu çalışma ile ilgili tablolar ekler bölümünde yer almaktadır.

Bu sonuç diğeri araştırmacıların bulgusuyla uygunluk göstermektedir.

3.5.3 İtalya Üzerine Bir Araştırma

Büyük yatırımlara ve birçok sektördeki önemli büyümeye rağmen hala bugün Güney İtalya’da kişi başına gelir Kuzey İtalya’dakinin üçte ikisi kadardır. 1959’dan 1992 yılına kadar geçen sürede uygulanan bölgesel politikalarla Güney İtalya’nın endüstriyel yapısı, tarım sektöründen (1959 yılında tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdama oranı %27) özel ve kamu hizmet sektörüne (1992’de bu sektörlerde istihdam edilenlerin toplam istihdama oranı %36) kaydırılmıştır. Bu bölgelerde inşaat sektörü 1959 yılında %15 1992 yılında %12 istihdam oranıyla ekonomik açıdan büyük rol oynamaktadır.

Roberto Pietroforte, Ranko Bon ve Tullio Gregori tarafından yapılan araştırmada, girdi-çıkıı tabloları yardımıyla inşaat sektörünün İtalya’nın Kuzey ve Güney bölgelerindeki durumu ve ekonomik gelişmeleri arasındaki bağlantı incelenmiştir. Araştırma da 1959-1992 yılları arası dikkate alınmıştır ve inşaat sektörü; konut ve konut dışı inşaat sektörü olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

Çalışma sonucunda; daha az gelişmiş olan Güney İtalya’da inşaat sektörünün ekonomideki payı gelişmiş Kuzeye göre daha büyüktür. Bu çalışmayla ilgili grafikler ekler bölümünde verilmiştir.

Bu sonuçlarda diğeri araştırmanın sonucu ile uyumaktadır.

3.5.4 Ürdün Üzerine Bir Araştırma

Rateb Sweis (1999) yaptığı çalışmalarda, Ürdün inşaat sektörü ve ekonomik kalkınmasının arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu çalışmanın bulgularına göre; Ürdün inşaat sektörü 1986-1994 yılları arasındaki periyotta fark edilir bir büyüme gerçekleştirmiştir. İnşaat sektörünün ülke ekonomisine katma değeri tablo 3.1'e göre 1986 yılında 137,5 milyon Ürdün dolarından 1994 yılında 269,6 milyon Ürdün dolarına yükselmiştir.

Tablo 3.1 Ürdün'de Cari Fiyatlarla Sektörlerin Ekonomiye Katma Değeri (Milyon,Ürdün Doları)

Ekonomik Faaliyet	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tarım	114,3	137,8	134,5	139,8	187,8	213,5	246,9	274,3	288,1
İmalat	262,2	280,5	279,4	409,2	494,1	468,6	536,8	561,2	632,4
Elektrik ve Su	44,2	48,5	50,6	52,7	53,9	62	66,6	70,7	77,5
İnşaat	137,5	120	112,9	101,5	105,6	125,7	215,3	251,9	269,6

Kaynak: İstatistik Departmanı, Milli Hesaplar,Ürdün

Tablo 3.2 Ürdün'de Cari Fiyatlarla Sektörlerin Yıllık Büyüme Oranları

Sektörler	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tarım	1	16,2	20,6	-2,4	3,9	34,3	13,7	15,6	11,1	5
İmalat	-12,7	-3,2	7	-0,4	46,5	20,7	-5,2	14,5	4,5	12,7
Elektrik ve Su	25,3	10,2	9,7	4,3	4,2	2,3	15	7,4	6,2	9,6
İnşaat	-19,8	-7,5	-12,7	-5,9	-10,1	4	19	71,3	17	7
Perakendecilik	-5	-5,5	-1,6	-5,3	-29,1	20	17,5	9,4	12	13
İletişim ve Ulaştırma	15,2	3,5	1	6,2	21,9	-8	5,7	17,6	10	15
Hizmetler	7,9	6,7	4,2	10,1	5,7	4,3	10,4	16,8	14,5	7,2

Kaynak: İstatistik Departmanı, Milli Hesaplar,Ürdün

Tablo 3.2'den anlaşılabacağı üzere; inşaat sektörü ekonominin diğer sektörlerine oranla ekonomik ve politik istikrarsızlıktan daha fazla etkilenmektedir. Örneğin sektör 1989 yılında %11,2'lik bir küçülme göstermişken 1991 yılından başlayarak 1992 yılında %71,3 gibi yüksek bir büyüme hızına erişilmiştir. Bununla birlikte, Körfez Krizi süresince Kuveyt'te çalışan Ürdünlülerin memleketlerine geri dönmesi ve tasarruflarını konut gibi inşaat yatırımlarına harcamalarıdır.

Tablo 3.3'te Ürdün'deki sektörlerin gayri safi milli hasılaya katkılarının yüzde olarak değişimleri gösterilmektedir. Burada inşaat sektörü 1994 yılında %7,4 oranıyla beşinci sırada yer almaktadır.

Tablo 3.3 Ürdün’de Cari Fiyatlarla Değişik Sektörlerin GSYİH’deki Dağılımları

Sektörler	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tarım	5,5	5,5	6,3	7,3	6,9	6,6	8,1	8,5	8,3	8,3	7,9
İmalat	17,6	15,2	14,4	14,9	14,4	19,4	21,3	18,7	18,1	17	17,5
Elektrik ve Su	1,8	2,2	2,4	2,6	2,6	2,5	2,3	2,5	2,2	2,1	2,1
İnşaat	10,5	8,3	7,6	6,4	5,8	4,8	4,5	5	7,3	7,6	7,4
Perakendecilik	16,3	16,2	15	4,3	13,1	8,6	9,3	10,2	9,4	9,5	9,7
İletişim ve Ulaştırma	13,1	14,9	15,1	14,8	15,1	17	15,6	15,3	15,2	15	15,7
Hizmetler	35,2	37,7	39,2	39,7	42,1	41,1	38,9	39,8	39,5	40,5	39,7
Cari Fiyatlarla GSYİH	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: İstatistik Departmanı, Milli Hesaplar, Ürdün

Tablo 3.4’te bugünkü fiyatlarla gayri safi milli sermayenin üçte ikisinden fazlasını inşaat sektörünün payı oluşturmaktadır. İnşaat yatırımları 1985 yılında 301,7 milyon Ürdün dolarıyken 1991 yılında 476,3 milyon Ürdün dolarına çıkarak %57,9’luk bir artış olmuştur. 1992 yılında bu rakam 811,3 milyon Ürdün dolarına çıkarak büyüme bir önceki yıla göre %70,3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.4 Ürdün’de Cari Fiyatlarla Gayri Safi Sermaye Oluşumunda Sektörlerin Payı (Milyon, Ürdün Doları)

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Konut İnşaatı	111,4	98,1	105,4	229,8	212,9	300	325	611,9
Konut Dışı İnşaat	190,3	188,8	201,8	146,7	169,4	136	151,3	199,4
Toplam İnşaat	301,7	286,9	307,2	376,5	382,3	436	476,3	811,3
Makine Ekipman ve Diğerleri	58,9	59,1	87,9	97,4	81,9	81,6	140,1	138,3
Gayri Safi Sabit Sermaye	384,8	409,3	448,5	513,4	554,1	694	678	1049,2
Stoklarda Artış	30,1	35	67,1	19,1	9,1	156,2	60,5	159,6
Gayri Safi Sermaye Oluşumu	414,9	444,3	515,6	532,5	563,2	850,2	738,5	1208,8
İnşaat Sektörünün GSSO’daki Payı	72,70%	64,60%	59,60%	70,70%	67,90%	51,30%	64,50%	67,10%

Kaynak: İstatistik Departmanı, Milli Hesaplar, Ürdün

3.6 Kalkınmakta Olan Ülkelerde, İnşaat Yatırımlarını Teşvik Edici Politikalar

İnşaat sektörünün gelişmekte olan ülkelerde önemli bir rol oynar. Bunun nedeni, ekonomik ve sosyal kalkınmanın dayanağı olan temel altyapının inşasını üstlenmiş olmasıdır. Ayrıca gayri safi milli hasılanın teşkil etmesinde ana katkıyı gerçekleştirmesi ve istihdamın sağlanmasında önemli paya sahip olmasıdır. Bunlar daha önce ayrıntılı olarak da anlatılmıştır. Bu sebeplerle gelişmekte olan ülkelerde inşaat faaliyetlerini, yatırımını ve dolayısıyla üretimini artırmak gerekir

Gelişmekte olan ülkelerde inşaat projelerini teşvik edici politikalar; finanssal, mali, pazarlama ve fiyat politikaları olarak üç grupta toplanabilir. Finanssal politikaları yabancı yatırım ve kredi imkanları; mali politikaları vergi indirimleri ve korumacılık; pazarlama ve fiyat politikalarını özelleştirme, joint venture ve emek yoğun teknolojilerin yaygınlaştırılması oluşturur.

3.6.1 Yabancı Yatırımlar

Dış ülkelere sağlanacak yardımlar, altyapı inşaatlarını genişletmek açısından ana politikayı oluşturmaktadır. Dış kaynaklardan yararlanmanın iki yolu vardır. Birincisi, çok uluslu şirketlerin yapacakları yabancı kaynaklı yatırımlar; ikincisi, gelişmiş ülke hükümetlerinin yada uluslar arası kuruluşlardan sağlanacak yardımlar.

İnşaat sektörü, altyapıyı geliştirmek amacıyla dış kaynakların yapmış oldukları yardımlardan en çok pay alan sektördür. Yerli inşaat sektörünün teşvikinin boyutunu finanse edilen projelerin büyüklüğü ve ülkedeki yabancı yüklenicilerin sayısı belirler. Eğer inşaat işlerinin çoğu yabancı yüklenicilere verilmişse sağlanan yardımlardan ülke, yerli inşaat işçileri sayesinde faydalanır.

Yabancı yatırım bulma olanağı, kalkınan ülke hükümetlerinin kontrolü altında değildir. Yatırımcı ülkenin politik düşünceleri, yatırım yapacak uluslar arası kuruluşların değişen öncelikleri ve çok uluslu şirketlerin yatırım hedefleri yapılacak yatırım miktarını belirlemektedir [38].

3.6.2 Kredi İmkanlarının Geliştirilmesi

Kolay kredi sağlama politikası, para politikaları sınıfına girmektedir. Bu politikanın amacı, inşaat sektörünün ihtiyacı olan kredilerin uygun koşullarda sağlanması böylece ülkedeki inşaat faaliyetlerinin geliştirilmesidir. Krediler, inşaat sektöründeki girişimcilerin ana finansman kaynağıdır. Daha düşük inşaat maliyetleri veya daha ucuz finans, yüklenicilerin aylık ödemelerinin azaltılmasının iki yoludur. Yüklenici birbirinin yerine geçerli bu iki durumdan birini tercih etmek zorunda kalacaktır. Kermani (1988) yaptığı çalışma sonucunda; gelişmekte olan ülkelere inşaat faaliyetlerini artırmak için temel stratejinin finans kuruluşlarının yüklenicilere uygun koşullarda kredi sağlamalarını teşvik etmek üzerine kurulması gerektiğini tavsiye etmiştir [38].

Bu noktada kolay kredi sağlama politikasının yaratacağı iki dezavantaja değinmek gerekir [38].

1. eğer bankacılık sistemi bir koruma geliştirmezse, kolay kredi inşaat faaliyetlerinin aşırı, plansız gelişmesine ve bu ise mali istikrarsızlığa sebep olabilir.
2. gelişmekte olan ülkelerin uyguladıkları kolay kredi sağlamaları politikaları bu ülkelerin uluslar arası finans çevrelerindeki itibarını zedeler bu ise borç veren IMF gibi organizasyonların bu ülkeler üzerindeki kontrollerini sıkılaştırır.

3.6.3 Vergi İndirimleri

Vergiler, mali politikaların bir parçasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde vergilerin iki amacı vardır. Birincisi; vergi imtiyazları, özel sektör girişimlerini teşvik edici unsurlar olarak düşünülür. Böylesi imtiyaz ve teşvikler sadece yerli yatırımcıları değil aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmayı düşünen ve yabancı yatırımcıları da ikna etmekte kullanılır.

Vergilendirmenin ikinci amacı ise, kamu giderlerini finanse etmek için kaynak toplamaktır. Gelişmekte olan ülkelerde hükümetler, sağlık, eğitim, ulaşım ve diğer ekonomik ve sosyal altyapı gibi kamu hizmeti servislerini finanse etmek için yeterli gelir bulmak zorundadırlar.

Vergi indirimlerinin inşaat faaliyetlerini genişletici etkisi yanında istenmeyen yanları da vardır [38];

1. gelişmekte olan ülkelerin kamu sektörlerini finanse edecek gelir kaynakları azdır. İnşaat faaliyetlerindeki vergi oranlarının düşürülmesi gelir düşüklüğüne sebep olmasının yanında eğer bu ülkelerin IMF (Uluslar arası Para Fonu) ile aralarında bir istikrar programı ve ekonomik paket anlaşması varsa bu anlaşmalar bozulabilir.
2. vergi indirimleri, yerli yüklenicilerden daha fazla yabancı büyük firmaları ülke piyasasına çekebilir.

3.6.4 Korumacı Politikalar

Korumacı politikalar, gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda yerli endüstrinin, dış rakipleriyle baş edebilmesi için uygulanır. Bu koruma, kota ve gümrük vergileri

sayesinde olur. Kotalar daha önceden belirlenmiş ürünlerin gümrükten girerken kısıtlamaya uğramasıdır. Gümrük vergileri de, orta seviyeden yüksek seviyeye kadar nominal yada efektif koruma sağlar.

Gelişmekte olan ülkelerde; korumacılık, yerli girişimcilerin ihalelerde kendilerine güven duymalarını sağlamanın yanında gümrük vergileri sayesinde büyük miktarda vergi geliri elde etmenin en kolay yolu olarak gösterebilir. İnşaat sektörü açısından en önemli korum yolu, kamu yatırımlarında yerli yüklenicilerin tercih edilmesi olacaktır.

Korumacı politikaları uygulamanın zorluklarını şöyle sıralamak mümkündür [38];

1. yerli yüklenicilerin spesifik projeleri gerçekleştiremeyecek olmaları
2. gerçekleştirebilseler bile bunu yabancı firmalara oranla daha düşük kalitede ve daha pahalıya imal etmeleridir.

3.6.5 Özelleştirme

Özelleştirme, kamu sektörünün sahibi olduğu kuruluşların özel sektöre satılarak devredilmesi işlemidir. Kamu sektörü girişimlerinin özelleştirilmesi fikri, özel sektör yönetimindeki girişimin daha verimli olacağı ve daha çabuk büyüyeceği varsayımından kaynaklanmaktadır.

Gowda ve Subrahmanya (1997) yaptıkları çalışmada, altyapı hazırlanmasında özel sektör gerekliliğini savunmuşlar ve şu öneriyi getirmişlerdir. “kamu sektörünün altyapı hizmetlerindeki başarısızlığı istisnadan çok kural haline gelmiştir. Verimliliği ve kullanıcılara duyarlılıklarından dolayı özel sektörün finansmana, işletmeye ve mal sahipliğine katılması kaçınılmazdır. Buna karşın, altyapı hizmetlerinin özel sektör tarafından karşılanması özel sektörün gücüne bağlıdır. Bu yüzden, gelişmekte olan ülkelerde hükümetler özelleştirmeyi desteklemelidirler.” [38]

3.6.6 Joint Venture (Ortak Girişim)

Ortak girişim, iki veya daha ziyade hukuken ve iktisaden birbirinden bağımsız kişi veya tüzel kişiliğe haiz şirketlerin müştereken belli bir amacı gerçekleştirmek ve kar elde etmek için kurdukları ve müştereken yönettikleri tüzel kişiliği bulunan veya bulunmayan bir ortaklıktır.

Bu tanım ortak girişimi tam olarak açıklamaya yeterli olsa da, genel kalmakta ve daha çok hukuki açıdan bir tanım getirme amacını taşımaktadır. Dolayısıyla, inşaat sektörünün kendine özgü yapısı da göz önüne alınarak, inşaat sektöründe sıkça rastlanan ortak girişimler için yeni bir tanımlama yapılması zorunludur. Yukarıdaki tanımlar ve mevzuat göz önünde bulundurularak, incelenen ortak girişimden de çıkarılan özelliklere göre aşağıdaki tanım oldukça uygun ve işlevseldir:

İnşaat sektöründe Ortak Girişimler; iki veya daha çok hukuken ve iktisaden bağımsız ve tüzel kişiliği haiz şirketlerin, özellikle büyük çaplı ve belli bir işi ortaklaşa gerçekleştirmek ve kar elde etmek için kurdukları, başta risk, sermaye, teknoloji olmak üzere pek çok hususu paylaştıkları, ortaklaşa yönettikleri tüzel kişiliği bulunan veya bulunmayan bir ortaklıktır [22].

Gelişmekte olan ülkelerde, büyük projeler yabancı yükleniciler tarafından gerçekleştirilmektedir. Moavanzadeh (1974), kompleks ve büyük projelerin ihalesinin uluslar arası yüklenici firmalara verilip daha basit ve imalatı tekrarlı projelerin yerli yüklenicilere verilmesini önermiştir. Bu yolla yerli sektör çalışanlarının dışardan gelecek uzman çalışanlar tarafından eğitileceklerini savunmuştur. En önemli noktalardan birisi, yerli ve yabancı yükleniciler tarafından oluşturulacak bir joint venture, yerli yüklenici firmaların teknik bilgisini ve yönetim kalitesini artıracaktır [38].

3.6.7 İnşaatta Emek Yoğun Teknolojilerin Teşvik Edilmesi

Gelişmekte olan ülkelerin gerçekleri işgücünün fazlalığı ve işsizliktir. Bu ülkelerde, işgücünün fazlalığına rağmen ehil işgücünün eksikliği ayrı bir problemdir. Anderews et al (1972) Etopya, Kenya ve Sri Lanka üzerine yapmış olduğu çalışmalarda, bu ülkelerdeki büyümeyi sağlayacak sağlam yapısal temellerin bu ülke endüstrilerinde eksik olduğunu bulmuşlardır. Çalışmalar şöyle sonuçlanmıştır; geliştirmekte olan ülkelerde hükümetlerin başlıca sorumluluğu inşaat sektörünün gelişmesini sağlamaktır. Bu en iyi yerli yüklenicilerin kabiliyetlerini artırmalarını desteklemek ve yerli inşaat malzemesi endüstrisinin kapasitesi artırılarak başarılabilir. Bunu başarmak için; Andrews et al (1972), inşaat sektöründe emek yoğun teknolojinin seçilmesini önermiştir. Böylece ehil olmayan işçiler inşaat işlerinde kullanılabilir. Bu durum ise; ithal ekipman ve malzemede ekonomi sağlar. Büyük projeler küçük

projelere bölünerek orta ölçekli yüklenicilerin başarabilecekleri işleri tecrübe edecekleri ortam hazırlaması uygun olacaktır [38].

4. KALKINMAKTA OLAN ÜLKELERDE İSTİHDAM VE İNŞAAT SEKTÖRÜ

4.1 Makro Ekonomi Açısından İstihdam ve İşsizlik

Makro ekonominin üç anahtar değişkeni vardır. Bunlar; fiyat düzeyi, toplam üretim ve istihdamdır. İstihdam işi olan yetişkin işçileri; işsizlik, işi olmayan ve aktif bir şekilde çalışmak için iş arayan yetişkin işçileri tanımlamaktadır. İşgücü ise çalışan ve çalışmayan tüm işçileri tanımlamaktadır. İşsizlik oranı ise işsizlerin işgücüne oranının yüzdesidir ve U ile temsil edilir.

$$U = \frac{\text{işsizler}}{\text{İşgücü}} * 100 \quad (4.1)$$

Üretim ve istihdam (dolayısıyla işsizlik) birbirleriyle yakından ilişkili iki değişkendir. Daha çok üretmek için daha çok çalışana ihtiyaç vardır yada mevcut çalışanların daha fazla üretimde bulunmaları gerekmektedir. Birinci durumda istihdamda artış, ikincisinde ise işçi başına üretimde artıştır ki buna prodüktivitede artış denir [28].

İktisatçı için istihdam, üretim faktörlerinden emeğin üretim sürecine katılmasını ifade eder. Bu bakımdan diğer üretim faktörleri ile aynı önemde değerlendirilir. Halbuki sosyal politikacı için istihdam, üretim faaliyetinin de nihai amacı olan insan unsurunun kendisinin ve geçindirmekle yükümlü olduğu kişilerin geçimlerini sağlayacak geliri elde etme sürecidir. İstihdam sosyal politikacı için yalnızca bir gelir elde etme vasıtası da değildir. Çalışma insan için bir hayat tarzıdır. Bu bakımdan çalışma bir amaçtır. İnsan hayatını anlamlı kılan bir faaliyettir. Çalışmadan gelir garantisinin sağlanması, insanın huzurlu olması için yeterli değildir. Yaratıcı olduğu, ve topluma faydalı olduğu duygusunu yaşaması ancak çalışması ile mümkündür [1].

İstihdam artışının yeterli düzeye çıkarılması makro ekonomik politikaların niteliğiyle yakından ilişkilidir. Bir taraftan makro ekonomik istikrarın sağlanması istihdam yaratıcı ekonomik faaliyetlerin gelişimi açısından vazgeçilmez bir faktördür. Diğer

tarafından sanayileşmenin sürdürülüp gelişmesini sağlayacak bir makro ekonomik politikalar çerçevesine ihtiyaç bulunmaktadır [16].

4.1.1 İstihdam-Milli Gelir İlişkisi

Gelir denildiğinde, bunu elde etmenin yolu olarak akla ilk gelen çalışmaktır. Çalışmaktan amaç gelir elde etmek yani satın alma gücüne sahip olmaktır. Demek ki çalışmak, amaç değil, amaca ulaşmanın bir aracıdır, yoludur.

İstihdam, insanların çalıştırılmaları işe kabul edilmeleridir. istihdam, sözlükteki anlamıyla, “hizmete alma, kullanma” demektir. Kuşkusuz bu hizmete, (işe) alma ve çalıştırma zorunlu değildir. Ferdin istek ve seçimine bağlıdır.

Klasik ve neo klasik ekonomistler, istihdam edilen emek birimlerinin çeşitli işlere ve işkollarına dağılımı ile ilgilenmişler, istihdam hacmini oluşturan faktörlere ise ilgi duymamışlardır. İstihdam hacmini oluşturan faktörlere ilgi Keynes ile başlamıştır.

İstihdam ve ülkedeki fertlerin gelirlerinin toplamı demek olan milli gelirin kaynağı ise, o ülkenin toplam harcamalarıdır. Bu harcamalar, geliri ve istihdamı yaratmaktadır ama dikkatle kontrol edilmediğinde ülkeyi enflasyonist ortama da sokabilmektedir.

Milli gelir kısa dönemde, istihdam hacmi ile düşer kalkar, uzun dönemde ise ekonomik kaynakların yeni bileşimi ve bileşimini sağlayacak üretim fonksiyonu değişmelerinin kısaca teknolojik ilerlemenin etki alanına girer [30].

4.1.2 Milli Gelir

Gelir, bir ferde istihdama katılmasının karşılığı, yani hizmetlerinin karşılığı olarak, periyodik şekilde belli dönemler sonunda ödenen parayı (satın alma gücünü) ifade eder. Millet fertlerden, milli (ülke) gelir de fertlerin gelirlerinin toplamından oluşur.

Milletin geliri olan milli gelir, bir akım ifade eder. Bu akım, belli bir zaman diliminde (genelde bir yıl) ülkede üretilen mal ve hizmetler toplamından ibarettir. Kişinin gelirini oluşturan hizmetinin karşılığı nasıl para birimi ile tanımlanıyorsa milli geliri de para ile (fiyatlar ile) tanımlamak bir zorunluluk olarak ortaya çıkar.

Gelir, akım ifade eden özelliği ile servetten ayrılır. Servet, bir anın varlığını gösterir. Gelir ve servet kavramları üzerinde durulmuş iken, ekonomik refahtan da bahsetmek uygun olur. Bütün ülkelerin amacı ekonomik refahı artırmaktır. Ekonomik refah,

ülke ekonomisinde elde edilen mutluluk ve doyum hislerinin toplamının para birimi ile ifade edilmesidir. Böyle olunca, bu mutluluk ve doyumun bir ölçüsü olması gerekir. Bu ölçü milli gelirdir.

Bir ülkenin yıldan yıla

- 1) Zenginleşmesi veya fakirleşmesi
- 2) Ekonomik çatı ve yapısındaki değişimleri
- 3) Gelirlerin değişik gruplar arasında dağılımı
- 4) Diğer ülkeler ile karşılaştırılmasının yapılması

olanağı milli gelir sayesinde mümkündür.

Milli gelir, yukarıda, bir milleti oluşturan fertlerin bir yıl sürecinde ürettikleri mal ve hizmetlerin toplamı olarak tanımlanmıştı. Bu tanım milli gelirin bir yönüdür. Aynı zamanda bu bir yıl içinde elde edilen üretime katılan fertlerin hizmetleri karşılığı elde ettikleri gelirler toplamı da milli gelir olarak ifade edilebilir veya bir yıl içinde yapılmış harcamaların tamamı da milli gelir olarak tanımlanabilir. Milli gelir; üretim, gelir ve harcama yönü olan bir kavramdır.

Milli gelir kavramına daha teknik olarak ulaşmak istenirse, Gayri Safi milli Hasıla ve Safi milli Hasıla kavramlarının da tanımlanması gerekmektedir.

Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), ülke ekonomisinin bir yıllık süre içindeki ekonomik çalışmalarının sonucunu toplam olarak açıklayan bir kavramdır. Bu üretim sürecinde ülke ekonomisinde oluşan aşınma ve yıpranmalar dikkate alınmadan bir yıl içinde fertler, özel ve kamu kesimince Üretilen tüm tüketim malları (C), yatırım malları (I) ve hizmetleri (G) kapsamaktadır. İhracat (E) ve ithalat da (M) olarak dikkate alınırsa;

$$GSMH = C+I+G+(E-M) \quad (4.2)$$

dir. Gayri Safi Milli Hasıla kısa dönemler için ülkenin toplam üretim gücünü ölçmeye ve diğer ülkelerle karşılaştırmaya yarar.

Gayri Safi Milli Hasıladan, aşınma ve eskime payının (I_r) çıkarılması halinde Safi Milli Hasıla elde edilir.

$$SMH = C+I-I_r+G+(E-M) \quad (4.3)$$

Safi Milli Hasıla uzun dönemde ekonominin gelişme yolunda ne ölçüde başarılı olduğunu ölçmeye ve diğer ülkeler ile karşılaştırmaya yarar.

Safi Milli Hasıladan Vasıtalı Vergiler (T) çıkarılırsa teknik anlamda Milli Gelire (Y) varılmış olur.

$$Y = C+I-I_r+G-T+(E-M) \quad (4.4)$$

Milli gelirin ilmi ve teknik tarifi ise “bir memleketin devamlı sakinlerinin elde ettikleri faktör gelirlerinin yekununa o milletin milli geliri denir” şeklinde yapılmaktadır. Bu tarif de göstermektedir ki, milli gelir, faktör maliyeti ile tanımlanmaktadır. Gayri safi milli hasıla ve safi milli hasıla ise piyasa fiyatları ile hesaplanır [30].

4.2 İstihdam Teorileri

4.2.1 Klasik İstihdam Teorisi

Klasikler, ekonomik uğraşı hacmini daima tam istihdam seviyesinde varsaymışlar ve istihdam sorunları ile ilgilenmişlerdir. Klasiklerin istihdam ile doğrudan doğruya ilgili açık bir teorileri yoktur. Onlara mal edilen tam istihdam teorisi; arz talep, faiz haddi ve ücret seviyesinin tayiniyle ilgili görüş ve düşüncelerinden çıkarılan bir sonuçtur. Klasiklerin bu temel görüş ve düşünceleri aşağıdaki üç başlık altında incelenebilir.

1. Mahreçler Kanunu
2. Faiz Teorisi
3. Ücret Teorisi

4.2.1.1 Mahreçler Kanunu

Say tarafından ortaya konulduğu için bu kanuna Say Kanunu da denilmektedir. Mahreç, çıkıt demektir. Say, bu kelimeyi sürüm olanakları anlamında kullanmıştır.

Bu kanun toplam talep yetersizliğinin olmayacağını düşünmektedir. Ancak zaman, zaman talepten fazla üretilen mallar olabilecektir. Bu malların fiyatları derhal düşeceğinden, uzun vadeli talep yetersizliğinden söz edilemeyecektir. Böylece, fiyat

mekanizması sayesinde üretilen her mal satılabilecektir. Üretilen her mal satılabilecektir. Üretilen her mal satılabileceğine göre bireyler üretimlerini en yüksek düzeye çıkaracaklardır. Böylece ekonomik çalışma tam istihdam düzeyine ulaşacaktır.

Bu kanun, kazanılan gelirlerin bekletilmeden ve tümünün harcanacağı düşüncesine dayalıdır. İnsanlar kazandıkları geliri derhal harcadıkları gibi genellikle bir bölümünü de tasarruf ederler. Bütün insanların bu şekilde hareket edecekleri düşünülürse, herkes ürettiğinin tümünü satmak isteyecek, ancak gelirinin tümünü harcamayarak, bir bölümünü tasarruf edecektir. Böylesi bir durumda arz kendisine eşit bir talep yaratamamış olacak ve Say Kanunu geçerliliğini yitirecektir. Bunun anlamı, ekonomik çalışma hacminin tam istihdam seviyesinin altına inmesidir.

4.2.1.2 Faiz Teorisi

Ekonominin, klasiklerin düşündüğü gibi tam istihdam seviyesinde olabilmesi için, Say Kanunun insanların tasarruf yapması nedeniyle aksayan yanının giderilmesi gerekir. Faiz teorisi bu boşluğu doldurmaktadır.

Klasiklere göre tasarruf, tüketimden vazgeçmenin karşılığıdır. Faiz de, tasarrufun arz fiyatıdır. Nasıl ki her malın bir fiyatı varsa tasarrufun fiyatı da faizdir. Girişimciler bu fiyattan tasarrufları alacak ve yatırım yapacaklardır. Faiz yükselince tasarruflar artacak, bireylerin ve ülkenin toplam tasarrufları çoğalacak, buna karşılık fiyatı yükselen bu malı girişimciler almaktan vazgeçecek yani talep düşecek ve yatırımlar azalacaktır. İşte faiz teorisi piyasadan çekilen tasarrufları, yatırım şeklinde piyasaya noksansız bir şekilde çekmiş ve Say Kanunun aksayan yanını düzeltmiştir.

Ancak insanlar, faiz oranlarına bakmaksızın, kötü günlere hazırlıklı olmak, bir amaca erişmek veya içgüdüsel bir yaklaşımla tasarruf yapabilmektedirler. Hem bu yanı ile hem de tasarrufların girişimciye borç verilmesi halinde, faiz getirisinin söz konusu olamayacağı açısından klasiklerin faiz teorisi geçerliğini koruyamamaktadır.

4.2.1.3 Ücret Teorisi

Klasikler göre ücret, işverenler bakımından, işin marjinal verimine, işçiler bakımından da işin marjinal zahmetine eşittir. İşin marjinal verimi, tam istihdama yaklaşıldıkça, azalan verim kanunu nedeniyle azalır. İşin marjinal zahmeti de, tam istihdama yaklaşıldıkça artar. Denge ücreti, işin marjinal verimi ile marjinal

zahmetinin eşit olduğu noktada oluşur ve bu ücret tam istihdam seviyesindeki ücrettir.

Bu ücret seviyesinde çalışmak isteyenleri klasik düşünce işsiz saymaz. Bu ücret seviyesinde çalışmayanlar iş olmadığı için değil, bu ücreti kabul etmedikleri için işsizlerdir.

4.2.2 Keynes Teorisi

Klasik ekonomistler, ekonomik hayatın yapısında daima tam istihdamı sağlayan otomatik bir mekanizmanın varlığına inanmışlardır.

Ekonomik hayatın tam istihdam seviyesinin altında da kalabileceğini ve dengelenebileceğini ortaya koyan Keynes'tir. Keynes 1936 yılında yayınladığı “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı eserinde görüşlerini açıklamıştır.

Keynes bu görüşleri ile; klasiklerin düşündüğü gibi, faiz haddini yatırımla tasarrufu eşitleyip, tam istihdamı sağlamaya yetmediğini göstermiş ve klasik teoride sadece bir araç olarak görülen paranın, ekonomik hayatı yönlendiren bir faktör olduğunu ortaya koymuştur.

4.3 Eksik İstihdam ve İşsizlik

İstihdamın klasik düşüncede daima tam istihdam seviyesinde dengelendiğini, Keynes teorisinde ise, istihdamı efektif talebin belirlediğini ve ülke ekonomisi bakımından farklı zamanlarda farklı büyüklükteki efektif talebe göre farklı istihdam dengelerinin kurulabildiği ve bu dengelerin tam istihdam seviyesinin altında olabileceği görülmüş oldu.

İstihdam dengesi sağlandığında, ülkede iş isteyen ancak istihdam edilemeyen insanlar var ise bu ülkede eksik istihdamın olduğu söylenecektir. Tam istihdam (işgücünün tamamının istihdam edildiği hal) ile fiili istihdam seviyesi arasındaki açıklık işsizliği gösterir [30].

İstihdam ve işsizlik aynı gerçeği iki farklı, fakat birbirini bütünleyen ve vazgeçilmez parçalarını oluştururlar. İstihdamdan bahsedildiği zaman işsizliğin, işsizlikten bahsedildiği zaman istihdamın gündeme gelmemesi imkansız gibidir. Bu sebeple hangisi ele alınırsa alınsın, diğerinden bahsedilmeden konunun incelenmesi ve sonuçlandırılması mümkün değildir. İstihdam bu gerçeğin olumlu yanını ve

ulaşılmak istenen hedefi, işsizlik ise olumsuz yönünü ve kaçınılmak istenen tarafını oluşturur [1].

İşsizlik, iktisatçı için üretim faktörlerinden emeğin üretime katılamamasını ve bu sebeple kaybedilen maddi refahı temsil etmektedir. Sosyal politikacı için işsizlik, geçimini yalnızca çalışarak elde ettiği gelirle temin eden insanlar için bu geliri kaybetmeleri anlamını taşımaktadır. Bu onlar için en tabi hakları olan yaşama hakkının tehlikeye düşmesi anlamına gelmektedir. Yine işsizlik, insanların kendilerini işe yaramaz ve yaşadıkları toplum için bir yük olarak hissetmelerine yol açan bir tehlikedir. Nitekim Beveridge'nin dediği gibi; "işsizliğin yarattığı en büyük kötülük, tam istihdam haline nazaran bizim kaybetmiş olduğumuz refah değildir. İşsizlikten iki büyük kötülük doğar,

1. fertlerde faydasız arzu edilmeyen bir insan olduğu duygusu yaratır;
2. insanların hayatına korkuyu getirir. Bu korkudan da nefret doğar." [1]

İşsizlik; uzun yıllardan bu yana, çok sayıda faktörün olumsuz etkisiyle oluşmuş bir meseledir. Hızlı nüfus artışı, mesleki eğitim politikalarına yeterli önemin verilmemiş olması, kişilerin iş kurmaları için yeterli destek ortamının oluşturulmamış olması, yüksek enflasyon, korumacı ekonomik politikalar ve bu gibi sebepler, bugün mücadele edilen işsizliği oluşturmuştur [7].

4.4 İşsizlik Türleri ve Tanımları

İşsizlik çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma, yaş cinsiyet, beceri ve eğitim dereceleri veya etnik köken gibi kişisel karakteristiklerine göre yapılabildiği gibi ayrıca coğrafi yerleşim, meslek grubu, işsizlik süresi veya işsizlik nedeni gibi kıstaslara göre de yapılabilmektedir [28].

İlk yaklaşımda işsizlik açık ve gizli işsizlik olarak ikiye ayrılabilir. Ülke ekonomisinin belirli bir büyüme sonunda karşılaşması beklenen ekonomik durgunluk hali de yerleşmiş bir işsizlik yaratabilir. Bu yaklaşımla işsizlik;

1. Açık işsizlik
2. Gizli işsizlik
3. Sürekli durgunluk

olarak üçe ayrılmaktadır. Açık işsizlikte;

1. Mevsimlik işsizlik
2. Teknolojik işsizlik
3. Konjonktürel (devri) işsizlik
4. Arızı işsizlik
5. Bünyesel işsizlik

Şeklinde beş alt gruba ayrılabilir. Bundan başka; işsizlik önce, açık ve gizli işsizlik olarak ikiye ayrılıp, açık işsizlik;

1. Geçici işsizlik
2. Sürekli işsizlik

Olarak ele alınıp, her biri kısmi ve yaygın işsizlik başlıkları altına alınarak ta incelenebilmektedir ki bu sınıflandırma aşağıda tablo 4.1’de özetlenmiştir.

Tablo 4.1 İşsizliğin Sınıflandırılması

	Kısmi	Yaygın
Geçici	▪ Arızı (frikسیونel)	Devri işsizlik: ▪ Mevsimlik ▪ Konjonktür el
Sürekli	Çatı ve bünye değişikliği ile ilgili olarak: ▪ Bölge ve sektör ▪ Teknolojik	Temelli ve yaygın olarak: ▪ Bünyevi ▪ Sürekli durgunluk

Çoğu kere ise işsizlik;

1. Arızı (frikسیونel) işsizlik
2. Konjontürel işsizlik
3. Yapısal (bünyevi) işsizlik
4. Mevsimsel işsizlik
5. Gizli işsizlik

Olarak ele alınmakta ve durgunluk hali ayrı bir konu olarak değerlendirilmektedir.

4.4.1 Açık İşsizlik

Bütün ekonomilerde devamlı olarak veya zaman, zaman da olsa, çalışma arzu ve gücünde olup da oluşmuş ücret düzeyinden ve kanun veya örf ve adetle saptanmış saatler içinde iş arayan ve bulamayan insanlar bulunmaktadır. İşte bu tarifi koşullarını taşıyan insanlara işsiz denilir [30].

Açık işsizliğin tanımı böyle yapılmaktadır ve açık işsizlikte aşağıda değinilecek olunan beş alt gruba ayrılmaktadır.

4.4.1.1 Arızı (Friksiyonel) İşsizlik

Geçici ve kapsadığı saha itibari ile de yaygın olmayan bir açık işsizlik türüdür. Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun bütün ekonomilerde var olan bu işsizlik türü, işgücünün hareketliliğinden kaynaklanmaktadır. İnsanların yer ve meslek değiştirirken bir süre işsiz kalmaları doğaldır.

4.4.1.2 Mevsimlik İşsizlik

Mevsim değişimleri ve hava koşulları üretim arzına etki yaparak, mevsimlik işsizliğe sebep olur. Genellikle tarım sektöründe görülen bir işsizlik türüdür. Ayrıca, mevsim değişimlerinden ve hava koşullarından etkilenen inşaat ve toprak girdili üretim sektörlerinde de görülebilir. Bu hali ile kısmi ve geçici bir işsizlik görünümündedir.

4.4.1.3 Konjonktür el İşsizlik

Gelişmiş ekonomilerde görülen geçici ama yaygın bir işsizlik türüdür. Bu ekonomilerde üretim ve yatırımların genişlemesi sonunda, toplam talebin yetersizliği nedeniyle daralma ve durgunlaşmalar büyük kitleleri işsiz bırakabilmektedir. Kural olarak sanayi sektörü, konjonktür el işsizlikten en çok etkilenen sektördür. Dayanıklı tüketim malları üretmeyen sektörler, konjonktür el işsizlikten daha az etkilenirler.

4.4.1.4 Teknolojik İşsizlik

Teknolojik gelişmenin yarattığı bir işsizlik türüdür. Teknolojik gelişme, işgücü yerine makineyi ikame etmekte ve işsizliğe neden olmaktadır. Üretimde uygulanan daha verimli tekniklerde teknolojik işsizliğin diğer nedenidir. Gerçekten belli bir sektörde verimlilik artışı diğer sektörlerde efektif talep ve istihdam elastikliğinden daha yüksek oranda gelişirse, teknolojik işsizlik kaçınılmaz olmaktadır.

Gerçekten işgücünü azaltan teknolojinin uygulandığı bir ülkede, tüketim ve yatırım mallarına olan toplam talep, fert başına fiziki hasıla artışı ile aynı ölçüde çoğalırsa teknolojik işsizlik olmayacaktır.

4.4.1.5 Yapısal (Bünyesel) İşsizlik

Yapısal işsizlik sürekli ve yaygın bir işsizlik türüdür. Gelişmiş ekonomilerde belli bir sektörde meydana gelen durgunluğun yarattığı yapısal işsizliği teknolojik işsizlik türü olarak da değerlendirmek mümkündür. Bu nedenle genel olarak, gelişme süreci içindeki ekonomilerde görülen yerleşmiş (kronik) ve yaygın işsizlik, yapısal işsizlik olarak tanımlanır.

Gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik ve sosyal yapı devamlı değişme içindedir. Bu gelişmelere bağlı olarak örf ve adetlerde ve de kültürde de değişimler olmaktadır. Bu değişimler yapısal işsizliğin nedeni olmaktadır.

4.4.2 Gizli İşsizlik

Toplam efektif talepte olacak daralma ilk anda açık ve görünür işsizler yaratmayıp, insanların düşük ücretli diğer işlere geçmesine neden olabilir. Böylece, talepteki daralmanın açık işsizlik yaratmadığı düşünülebilir. Ancak, sonuç olarak insanlar daha düşük verimli bir işe geçip, daha düşük ücretle de çalışıyor olduklarına göre, açıkça işsizim diyen olmamakla birlikte, işsizlik tarifine uygun olarak, eksik istihdam olduğu da ortadadır ve sonuçları açık işsizlikten farklı değildir.

Ülke ekonomisi açısından, tam istihdamın bir amaç haline gelmesi, işgücünün tamamına gelir ve satın alma gücü sağlayan bir vasıta olmasındandır. O halde, açık işsizliğin neden olduğu gelir düşüklüğü ile gizli işsizliğin neden olduğu gelir düşüklüğü, ekonomik yaklaşımda birbirinden farklı görülemez.

4.4.3 Sürekli Durgunluk

Keynes, büyük ekonomik krizin eksik istihdam dengesine kapılmış bir ekonomik sistemi temsil ettiğine inanıyordu. Durgunluk Keynes sistemi içinde ne arızı ne de tesadüfidir, ancak sistemin ruhunda mevcut bir niteliktir. Ekonomik sistemlerin durgunluğa uğramaları doğal ve normaldir. Bundan kurtulmanın ise iki yolu vardır:

1. Piyasa faaliyetleri dışında yönlendirici kuvvetler anormal derecede güçlü olabilirler

2. Hükümet müdahalesi

Keynes'e göre; piyasa faaliyetleri dışında yönlendirici kuvvetlerin anormal derecede kuvvetli olduğu çağ on dokuzuncu yüzyıldır. Bu yüz yılın yirminci yüzyılda görülmeyecek kuvvetleri ise;

1. Nüfus artışı
2. İcatların çoğalması
3. Yeni ülkelerin doğması
4. Güven havasıdır

Böylesi şanslar tekrarlanmayacağına göre, ikinci yoldan başka şans bulunmamaktadır. Bu da hükümetin ekonomik faaliyete girişmesidir. [30]

4.5 Tam İstihdam

Bir ülkede çalışma arzu ve gücünde olup da, işsiz kalanlar var ise tam istihdamdan bahsedilemeyecektir. Bu hal eksik istihdam olarak tanımlanmaktadır. Ancak, arızı (geçici) işsizlerin dışında, çalışma arzu ve gücünde olanların tamamı iş bulmuş çalışıyor ise (istihdam edilmiş ise) bu ekonomik durum tam istihdam olarak tanımlanmaktadır. Arızı işsizlik bütün ekonomilerde işgücünün belli bir yüzdesi (%3) olarak doğal karşılanmaktadır. Çünkü insanların yer ve meslek değiştirirken kısa bir süre işsiz kalmaları kaçınılmazdır. Bu durum işgücünün hareketliliğinden kaynaklanır. Bu hareketlilik ise yukarıda ifade edilen oranlar içinde kaldığı sürece de ekonominin sağlık işaretlerinden sayılır.

İstihdam konusu, tezi ilgilendiren yanı ile yani işgücünün istihdamı olarak ele alınmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki, tam istihdam esasen üretime katılan tüm üretim faktörlerini kapsayan bir kavramdır. 1930 dünya krizini takiben Keynes'in 1936'da ortaya koyduğu görüşleri, gerek ekonomistleri gerekse politikacıları işgücünün tam istihdamı üzerinde düşünmeye zorlamıştır. Krizin yarattığı işsizliğin acı anıları ve başlamış olan savaş sonrası silah altında bulunan insanların iş sahibi edilmeleri arzusu diğer üretim faktörlerinin ihmal edilmesine neden olmuş ve işgücünün istihdamına öncelik kazandırmıştır.

Bu gelişme öylesine kuvvetli olmuştur ki tam istihdam düşünce ve aksiyon olarak bir amaç haline gelmiştir. Esasen tam istihdam bir amaç değildir. Amaca varmanın bir

yoludur, bir aracıdır. Çünkü asıl amaç insanların mutluluğunu artırmaktır. Bunun yolu ise daha çok tüketebilme olanağını insanlara yaratmak, daha üstün bir yaşam standardını onlara verebilmektir.

Bir çok ekonomist tam istihdamın gelişmiş ekonomiler için bir amaç olabileceğini az gelişmiş ülkelerde ise böylesine bir amacın olamayacağını düşünmüşlerdir.

Gerçekten de gelişmiş ekonomilerde çalışma çağındaki nüfusu her an faal hale tutmak kolay değildir. Çalışma hayatına katılanların sayısı arttıkça tam istihdam giderek daha da zor bir amaç haline gelmektedir. Az gelişmiş ekonomilerde ise yetersiz toplam talep ve gelir, istihdam hacmini daraltmamakta aksine insanları daha da az verimli olabildikleri bir çalışma ortamına sokmakta karın tokluğuna denilecek bir ortamda görünürde çalışanlar sayısı sürekli artmaktadır. Bu durum özellikle tarım sektöründe ağırlık kazanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin öncelikli sorunu bu nedenle tam istihdam değil, gizli işsizlik olarak görülmektedir [30].

4.6 İstihdam Probleminin Tarafları

Çalışma hayatı ile ilgili bütün konular ve problemler, konu ile ilgili üç vazgeçilmez tarafı yakından ilgilendirmektedir. Endüstri ilişkileri sisteminin vazgeçilmez bu üç tarafı; devlet, işçi ve işverenle bunların temsilciliğini yapan organizasyonlar, yani sendikalar [1].

4.6.1 Devlet ve Sorumlulukları

İşsizlik sorunu karşısında hükümetlerin ana katkısı, bizzat iş yaratmak değil, işlerin yaratılabileceği atmosferi sağlamak ve işgücü piyasası dahil tüm piyasaların serbest rekabet ilkesine göre teşekkülünü güçleştiren unsurları ortadan kaldırmaktır. Özet olarak hükümet, milletin çabalarına yol gösterici olmalıdır. Hiçbir zaman istihdam geliştirmenin yalnız hükümetin işi olduğu düşünülmemelidir. İşsizlik meselesi hakkında hükümet programında belirtilen görüşlere göre, ekonomik, sanayii, eğitim ve işgücü piyasası politikalarında alınacak tedbirlerdir [26].

Devlet, emek arz ve talebine yönelik politikaları ile emek arz ve talebi arasındaki dengeyi işsizlik problemine yol açmayacak veya en düşük seviyede tutacak şekilde sağlamaya çalışır. Devletin bu alanlardaki faaliyetleri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

4.6.1.1 Emek Arzına Yönelik Politikalar

Bu politikalar, emek arzını daraltmaya ve şekillendirmeye yönelik olarak:

1. Nüfus planlaması politikaları
2. Emek ihracı politikaları
3. Emek arzının bünyesini değiştirmeye yönelik politikalar

Şeklinde üç ana grupta sınıflandırılabilir.

Çok genel ifadelerle belirtmek gerekirse, ilk politika geleceğe yönelik kötümser beklentilerin sonucu olarak benimsenir ve uzun vadede sonuç alınması söz konusudur. Emek ihracı politikası ise emek arzının daralması yönünde hemen tesir eder, ancak geçici bir politikadır. Devletin istihdam piyasası ile ilgili faaliyetlerinin ağırlık noktasını, emek arzının bünyesini değiştirmeye yönelik politikalar oluşturur. En genel ifade ile “insan gücü planlaması” olarak adlandırılabilen bu faaliyetler, emek arzının ülke ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmesi, vasıflandırılması ve yönlendirilmesinden oluşmaktadır.

4.6.1.2 Emek Talebine Yönelik Politikalar

Devletin ikinci ve önemli faaliyet alanlarından birini de emek talebine yönelik politikalar oluşturur. Problemin çözümünde en etkin ve dinamik olan yol budur ve nihai çözüm yolunu teşkil etmektedir. Bu politikaları da;

1. Üretim ve yatırımları artırmak,
2. daha fazla emek talebi sağlayacak emek yoğun teknolojileri seçmek,
3. işsizliğe önem vermemek,

olarak sıralamak mümkündür. Bu politikalardan ilki, uzun vadede sonuç veren fakat kalıcı olan çözüm yolunu oluşturur. Üretim, mutlaka belli oranda emek sermaye bileşimi ile gerçekleşeceği için her yatırım mutlaka emek istihdamını artırır. İkinci politikayı, iktisadi kalkınma için tercih edilmeyen, fakat çok sık olarak bir reçete şeklinde sunulan emek yoğun teknoloji seçimi oluşturmaktadır. Alternatif maliyetini göze almak şartı ile özellikle dış rekabetin yoğun olmadığı sektörlerde geçici olarak uygulanabilir. Biraz garip olmakla birlikte, son politikayı, devletin işsizlik problemini görmemesi oluşturur. Eğer, bir ekonomide istihdam etmenin maliyeti, işsizleri doyurmaktan daha pahalı hale gelmişse bu yola gidilir.

4.6.2 İşverenin Sorumlulukları

Kamu ve özel işveren, işyerini açmakla ve belirli sayıda kişiyi istihdam etmekle problemin çözümünde üzerine düşen önemli görevi yerine getirmiştir. Rasyonel düşünen ve hareket eden işveren için, istihdam ettiği emeğin getirisi onun için yaptığı harcamalardan büyük olduğu müddetçe istihdama devam eder.

İstihdam konusunda işverene düşen önemli sorumluluk işçi devrini azaltarak, istihdamda süreklilik ve istikrarı sağlamak yönünde olmalıdır. Gerek işlerin daraldığı dönemlerde gerekse teknolojik tercihlerde çalışan işçi sayısında bir azaltmaya gidilebilir. Ancak, burada işveren sorumlu bir taraf olarak davranmalı işçi çıkarmayı son çözüm olarak düşünmelidir.

4.6.3 İşçilerin Sorumlulukları

Çalışanların sorumluluğu ise, işten çıkarılmalarını önleyecek şekilde verimli ve uyumlu çalışmaları, eğer çalıştıkları işyerinde teknoloji değişikliği söz konusu ise kendilerini bu yeni teknolojiye uyduracak eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılmaları, yani kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir [1].

4.7 Avrupa Birliğine Üye Devletlerin İstihdam Performansları

Avrupa Birliği Komisyonunun, üye devletlerin 2001 yılı istihdam raporları taslağından alınan verilere yapılan çalışmaya ışık tutacağı düşünülerek yer verilmiştir. Raporda üzerinde anlaşmaya varılmış önemli hedef ve ilkeler ışığında AB’de kaydedilen ilerlemelerin bir analizine ve her ülke için yapılmış kısa incelemeler yer almaktadır.

4.7.1 Belçika

2000 yılında Belçika işgücü piyasası; Lizbon’da hedeflenen %70’lik oranın altında kalmakla beraber. istihdam oranının %60,5’e yükselmiş olması nedeniyle iyileşme göstermiştir. İşsizlik oranı ise %7’ye gerilemiş (AB ortalaması olan % 8,2’nin altında kalmaktadır.) ve istihdamdaki büyüme AB ortalaması ile (%1,8) aynı düzeye gelmiştir. Ancak uzun vadeli sorunların çözümü için zamana ihtiyaç vardır.

Yapılan analizlerden; özellikle yetişkinler bakımından işsizliği önleyici bir politika uygulanmasına, kadınların ve yaşlıların istihdam oranlarının yükseltilmesine, işgücü üzerindeki yergi yükünün azaltılmasına, yaşam boyu eğitimin geliştirilmesine ve

bölgeler arasında işgücü hareketliliğinin artırılmasına ilişkin istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha çok çaba gösterilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

4.7.2 Danimarka

Danimarka, AB'de kadın istihdam oranının en yüksek (%71,6) olduğu ülkedir. Ayrıca AB içinde erkek istihdam oranı en yüksek (%80,8) ülkelerden biridir ve işsizlik oranının düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla Danimarka'da işgücü piyasası çok iyi bir konumdadır. Lizbon hedeflerini aşmış bir ülkedir.

Yapılan analizler; vergi yükünün azaltılmasına ve işgücü piyasasına katılım oranının yükseltilmesine ilişkin istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeleri açısından daha fazla çaba gösterilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

4.7.3 Almanya

Son yıllarda istihdam ve işsizlikte gözlenen olumlu eğimler, 2000 yılında da devam etmiştir. Toplam istihdam oranı %65,3 ile AB ortalamasını aşmış, ancak Lizbon hedefinin %5 altında kalmıştır.

Yapılan analizler sonucu önleyici politikalar, yaşlıların işgücü piyasasına katılımlarının artırılması, yaşam boyu eğitim vergi yükleri ve eşit fırsatlar ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler bakımından daha fazla çabanın gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

4.7.4 Yunanistan

Yunanistan, AB içinde istihdam oranı en düşük ülkelerden biridir (Toplam istihdam oranı %55,6 ve kadınlar için ise %40,9 olup, Lizbon hedefinin çok altındadır). İşsizlik şu anda %11'de sabitlenmiş olup, AB ortalamasının oldukça üstündedir ve bu durum, istihdamdaki büyümenin uzun vadede işgücünde sağlanan artışlardan daha fazla olmasının bir sonucudur. Uzun süreli işsizlik %6,2'ye düşmüş olmakla birlikte, yine AB ortalamasından önemli ölçüde yüksektir.

Yapılan analizler, politika yaklaşımı, işsizliğin önlenmesi, vergi/yardım sistemleri reformu, yaşam, boyu eğitim, iş, organizasyonunun modernleştirilmesi ve eşit fırsatlar ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çaba gösterilmesine ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

4.7.5 İspanya

İspanya, istihdam ve ekonomik büyümede, son yıllarda istikrarlı ve pozitif sonuçlara ulaşmış olmakla birlikte, bir çok ciddi güçlük de karşı karşıya bulunmaktadır

İşsizlik 1996 yılından bu yana önemli ölçüde azalmış olmasına rağmen, yüksek düzeyini korumaktadır (%14,1) Uzun süreli işsizlikte de azalma olmakla birlikte kadınlar hala işsizlikten çok daha fazla etkilenmektedir. İspanya, artış göstermesine rağmen, %55'lik istihdam oranı ile AB içinde en düşük orana sahip ülkeler arasındadır ve Lizbon hedefinin de çok altında kalmaktadır. Kadın istihdamında da sürekli bir artış olmakla birlikte, %40,3 olan bu oran AB içindeki en düşük oranlardan birisidir.

Yapılan analizlerden; istihdamın önlenmesi ve aktif hale getirilmesi, yaşam boyu eğitim, uyum sağlama ve bölgesel farklılıkları azaltma ile ilgili istihdam kılavuz ilkeler ve tavsiyeler açısından daha fazla çabaya ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır

4.7.6 Fransa

Fransa'da istihdam giderek iyileşmektedir. %62,2 olan toplam istihdam oranı AB ortalamasına yakın, kadın istihdam oranı ise bu ortalamanın üstündedir. Ancak yapısal sorunlar devam etmektedir.

Yapılan analizler; yaşlıların işgücü piyasasına katılımlarının artırılması, işgücü üzerindeki vergi yükünün azaltılması, işsizliğin önlenmesi, 35 saatlik haftalık çalışma süresine ilişkin mevzuatın uygulanması ve yaşam boyu eğitim ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir.

4.7.7 İrlanda

İrlanda, ekonomi ve istihdam bakımından oldukça iyi bir performansa sahiptir. 2000 yılındaki toplam istihdam oranı %65,1 ile AB ortalamasının üzerinde seyretmiş ve zaten düşük olan işsizlik oranı da tüm gruplar bakımından azalmayı sürdürmüştür. Bununla birlikte, bazı yapısal sorunlar devam etmektedir

Yapılan analizler başta kadınlar olmak üzere, işgücü piyasasına katılım oranlarının artırılması yaşam boyu eğitim, işletme içi eğitim ve bölgesel farklılıklar ile ilgili

istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından: çabaların devam ettirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

4.7.8 İtalya

Bir önceki yılda olduğu gibi 2000 yılında da istihdam artmış ve işsizlik azalmıştır. Ancak bu, olumlu gelişmelere rağmen, işgücü piyasasında hala çözüm bekleyen bazı yapısal sorunlar mevcuttur. %53,5 olan istihdam oranı, hem AB ortalamasının 10 puan altındadır, hem de Lizbon hedefinin çok gerisindedir. Kadınların (%39,6) ve yaşlıların (%27,8) istihdam oranları da AB içindeki en düşük oranlardandır. İşsizlik %10,5'e düşmüş olmakla birlikte, AB ortalamasının %2 üzerindedir. Bölgesel farklılıklar, işsizlik oranının %5'in altı ile %20'nin üstü arasında değişkenlik göstermesi nedeniyle önemli boyuttadır.

Yapılan analizler, istihdam artışı bakımından bölgesel farklılıkların giderilmesine, kayıt dışı çalışma ile mücadele edilmesine ve işsizliğin önlenmesine yönelik karma politikaların benimsenmesine, vergi ve yardım sistemleri, cinsiyetler arasındaki farklılıkların giderilmesi ve yaşam boyu eğitim ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çabaya gerek olduğunu ortaya koymaktadır.

4.7.9 Lüksembourg

Lüksembourg işgücü piyasası. güçlü ekonomik büyüme (%8,5) ve istihdam artışı (%5,5) nedeniyle iyi durumunu korumaktadır. İşsizlik %2,4 ile AB içindeki en düşük orandır. Ancak bazı yapısal sorunlar mevcuttur. %62,9 olan istihdam oranı, istihdam bakımından elverişli koşullara rağmen genel hedeflerin gerisindedir. Ancak, istihdamın bu elverişli durumu daha çok, sınırlar arası çalışmanın düzeyinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Aktivite oranları 1996'dan bu yana yükseliş göstermekle birlikte, yaşlı işgücünde %27,4, kadınlarda %50,3 ile oldukça düşüktür.

Yapılan analizlerden. kadınların ve yaşlıların işgücü piyasasına katılımlarının artırılması, yaşam boyu eğitimin gerekliliği ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çabaya ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

4.7.10 Hollanda

2000 yılında istihdamdaki sağlıklı büyüme devam etmiş ve istihdam oranları (toplam %73,2 ve kadınlar için %63,7) AB ortalaması ve Lizbon hedeflerinin üzerinde

seyretmiştir. Resmi işsizlik oranı 2000 yılında düşmeye devam etmiş ve %3'ün altına inerek AB ortalamasının oldukça gerisinde kalmıştır. Ancak, işgücü piyasasında önemli bir yapısal dengesizlik mevcuttur. İşgücü arzındaki yetersizliğe rağmen, çalışma çağındaki nüfusun yüksek bir oranının malullük, işsizlik ve sağlık yardımlarından faydalananı olması işgücü piyasasında sıkıntı yaratmaktadır.

Yapılan analizler: işgücü arzı ve yardım sistemlerinin reformu ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çabanın gerektiğini göstermektedir.

4.7.11 Avusturya

Avusturya işgücü piyasasının performansında geçen yıl içinde iyileşme kaydedilmiştir. Toplam istihdam oranı %68,3 (kadınlar için %59,4) ile Avusturya, Lizbon hedeflerine yaklaşmış ve AB ortalamasının da epey üstüne çıkmıştır. Genç işsizliği ve uzun süreli işsizliğe rağmen, toplam işsizlik 2000 yılında %3,7'ye düşmüş olup, AB'deki en düşük orandır. Tüm bu güçlü performansa, rağmen, işgücü piyasasında devam eden bazı yapısal sorunlar vardır:

Yapılan analizler, işgücü piyasasına katılımın artırılması, cinsiyet farklılığı, çocuk bakımı ve yaşam boyu eğitim ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeleri açısından daha fazla çaba gösterilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

4.7.12 Portekiz

Portekiz, %68,3'lük toplam istihdam oranı ile istihdam açısından Lizbon hedeflerine yaklaşmıştır. %4,2 oranındaki işsizlik, AB ortalamasına göre en düşük oranlardan birisidir ve uzun süreli işsizlik de düşük düzeyde (%2,7) seyretmektedir. Ancak, işgücü piyasası bazı önlemleri gerektiren yapısal sorunlara sahiptir.

Yapılan analizler, yaşam boyu eğitim ve nitelikler, işbirliği yaklaşımı ve cinsiyet farkı ile ilgili istihdam: kılavuz ilkeleri ve tavsiyeleri açısından daha fazla çabaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

4.7.13 Finlandiya

Finlandiya, son beş yılda %67,5'e varan toplam istihdam oranı ve %64,4'lük kadın istihdam oranı ile Lizbon hedeflerine ulaşmış ve güçlü bir istihdam büyümesi kaydetmiş olmakla birlikte, önemli bazı yapısal sorunlara sahiptir. Toplam işsizlik oranı %9,8 ile hala yüksektir ve gençlerin işsizliği ile yaşlı işçiler arasında uzun

sürekli işsizlik oranının yüksek olması ve işsizlikte geniş çaplı bölgesel farklılıklar bulunması endişe vericidir.

Yapılan analizler; işgücü piyasasına katılımın artmasını sağlayacak vergi ve yardım teşvikleri, ücrette cinsiyet farklılığı ve cinsiyet dengesizliği, bölgesel farklılıklarla ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çabanın gerekli olduğunu göstermektedir.

4.7.14 İsveç

İsveç, %73'lük toplam istihdam oranı ve % 71'lik kadın istihdam oranı ile Lizbon hedeflerini aştığı gibi, AB'deki en yüksek oranlara sahiptir. Toplam işsizlik oranı 2000 yılında %5,9'a düşmüş olmakla birlikte, işgücü piyasasında bazı yapısal sorunlar mevcuttur. Çalışma çağındaki kişilerin büyük bir bölümü yardım sistemlerine bağımlı durumdadır, işgücü üzerindeki vergi yükü hala yüksektir ve çalışmayı teşvik etmek üzere vergi ve yardım sistemleri reformunun geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Yapılan analizleri; işgücü üzerindeki vergi yükünün azaltılması ve vergi ve yardım sistemlerinin çalışmayı teşvik etmesi, cinsiyet farklılığının giderilmesi ve aktif işgücü piyasası politikalarının etkinliği ile ilgili istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çabanın gerektiğini göstermektedir.

4.7.15 İngiltere

İngiltere'de 2000 yılında istihdamdaki büyüme artmış ve erkek (%77,3) ve kadın (%64,6) istihdam oranları bakımından AB ortalamasının ve Lizbon hedeflerinin üzerine çıkmıştır. İşsizlik oranı ise 2000'de %5,5'e düşmüştür. Ancak önemli yapısal sorunlar devam etmektedir. Gençler ve yetişkinler bakımından uzun süreli işsizlik oranı 2000'de çok az düşmüş (%16 ve %10) olup, bu oranlar hala oldukça yüksektir. Aktif olmama, uzun süreli işsizlik ve düşük istihdam oranı; hiç çalışanı olmayan hane halklarında, bazı bölgelerde ve bazı dezavantajlı gruplarda (tek ebeveynler etnik azınlıklar, yaşlı erkek işçiler, özürllüer ve nitelik düzeyi düşük olanlar) yoğunlaşmaktadır.

Yapılan analizler, işbirliği yaklaşımı, cinsiyetler arası dengesizlik, işgücünü aktif kılma politikaları ve işyeri eğitiminin rolüne ilişkin istihdam kılavuz ilkeleri ve tavsiyeler açısından daha fazla çaba gerektiğini göstermektedir [3,40].

4.8 İnşaat Sektörü ve İstihdam

Her sektörün üretimi, çeşit ve hacim itibariyle iç ve dış pazarlara göre değişirken, her çeşit için uygun üretim tarzı ülkede geçerli olan teknolojik ve ekonomik koşullara göre saptanmak mecburiyetindedir. Yani teknolojik zorunluluk olmayan durumlarda ekonomik nedenler, üretim şekil ve çeşidinin ekseriya ülkenin kaynak yapısına uygun olması mecburiyetini getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kaynak yapıları, bol emek, geri kalmış makine sanayii, kıt sermaye ve kıt döviz olanakları olarak tanımlandığına göre; bu memleketlerin bünyesel karakterleri ve üretim koşulları ortaya konulmuş bulunmaktadır [37].

Bu kaynaklardan kendi özelliklerine uygun şekilde yararlanmak durumunda olan söz konusu ülkelerde, özellikle yapımda emek ve sermaye oranlarının ne kadar olacağı, emek-yoğun mu, yoksa sermaye yoğun mu teknolojilerin seçileceği temel sorunların başında gelmektedir [20].

İnşaat sektörünün kalkınmakta olan ülkelerde büyük ölçüde işgücü yoğun bir kesim olması, teknoloji seçiminde emek yoğun teknolojilerden, sermaye yoğun teknolojilere geçerken istihdam sorununun göz önünde tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim, kıt sermaye kaynaklarının verimli değerlendirilmesi yanında, hangi işlemlerin ne oranda emek yoğun olması kilit sorun olarak ortaya çıkmaktadır [20].

4.8.1 Üretimde Kullanılacak Teknolojinin Seçimi

Daha önce değinilmiş olan Burkhardt üretim denklemi teknoloji seçiminde kullanılacak kriterin elde edilmesinde kullanılacaktır. Burkhardt'a göre üretimin miktarı genel olarak;

$$P = \sum_1^u e_1 * e_2 * (aAh + bBh) \quad (4.5)$$

Şeklinde hesaplanır. Burada; e_1 , dış etkinlik faktörü; e_2 , yönetim etkinliği; a , işçi verimi; A , işçi sayısı; b , makinelerin verimi; B , makine miktarı; h , yıllık çalışma süresidir (saat).

“ d ”, makineleşme derecesini; P_B , makine ağırlıklı üretim miktarını; P_A , emek yoğun üretim miktarını; c_B , makine ağırlıklı üretimin birim maliyetini; c_A , emek yoğun üretimin birim maliyetini; α_C , sosyal maliyet faktörünü temsil etmek üzere;

$$P_A = e_1 * e_2 * aAh \quad (4.5a)$$

$$P_B = e_1 * e_2 * bBh \quad (4.5b)$$

Üretim fonksiyonu içindeki insan makine dengesini, makineleşme derecesi $d=B/A$ gösterir. Makineleşmeyi teşvik ile seviyesini saptayan koşul;

$$P_B / P_A \gg C_B / C_A \quad (4.6a)$$

bağlantısıdır. Bu nedenle prodüktivite ve rantabilitesi çok yüksek olan sektör ve üretim çeşitlerinde sermaye yoğun, diğerlerinde ise;

$$P_A / P_B > C_A / C_B \quad (4.6b)$$

Bağlantısının ($P_{A,B}$ = işçi, makine prodüktivitesi) doğrulanması kaydı ile, işi yoğun bir üretim tarzı benimsenmelidir.

Burada,

$$P_B / P_A = p \quad \text{ve} \quad C_B / C_A = c \quad (4.7a), (4.7b)$$

Olarak ifade edilirse, makine yoğun üretim tarzında ekonomik koşul;

$$p / c \gg 1,0 \quad \text{veya} \quad p * C_A / C_B \gg 1,0 \quad \text{veya} \quad C_B \ll C_A * p \quad \text{olmaktadır.}$$

İstihdamı ve işçi yoğun metotları geliştirmek için bazı ülkeler üretimin sosyal nedenlerle 10%-20% daha pahalıya yapılabileceğini ($\alpha_C = 1,1-1,2$ sosyal maliyet faktörü) ve aradaki farkın maliye politikası usulleri ile kapatılacağını kabul ettiklerinden

$$C_A < C_B / p * 1,20 \quad (4.8)$$

bağlantısı geçerli olmaktadır. Bir inşaat projesinde istihdam seviyesini tayin eden bağlantının en genel biçimi şöyle ifade edilir;

$$C_B * \frac{P_A}{P_B} * \alpha_C > C_A \quad (4.9)$$

α_C , (sosyal maliyet faktörü) katsayısının yurt veya bölgeler seviyesinde, yıl veya mevsimlere göre tayin edilmesi gerekmektedir. Diğer bir deyimle bir bölgede işsizliğin ağır olması durumunda, bu faktörün değeri yükselecektir.

$p / c >> 1,0$ şartının gerçekleştiği hallerde piyasada;

$\Delta c_A / c_A > \Delta c_B / c_B$; geçerli ise, aradaki fark ve uygulamadaki başarı nispetinde istihdamın gerileme hızı azaltılır.

$\Delta c_A / c_A \leq \Delta c_B / c_B$; geçerli ise, ardaki fark ve uygulamadaki başarı nispetinde istihdam ($A/B=1/d$) artırılır.

$P/c < 1,0$; şartının gerçekleştiği hallerde (işçi yoğun teknolojiyle yapılmakta olan üretimde) üretim maliyeti düşer, hayat standardının yükselmesi olanağı artırılır. [37]

4.8.2 Çeşitli Ülkelerde İnşaat Sektöründe İstihdam Miktarı

Yapılan çalışma kapsamında seçilmiş ülkelerde inşaat sektöründe istihdam edilen kişi miktarları ve toplam istihdama olan oranları aşağıda tablo 4.2a, tablo 4.2b ve tablo 4.2c’de verilmiştir. Bu tablolarda ilk dikkati çeken husus gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelere oranla Türkiye’de inşaatteki istihdamın toplam istihdama olan oranının düşüklüğüdür. Tablo 4.2a, tablo 4.2b ve tablo 4.2c’de verilmiş olan rakamlar değerlendirilecek olunursa; bu rakamlara göre gelişmiş ülkeler grubuna giren dolayısıyla alt yapısını inşa etmiş, konut ihtiyacını gidermiş sanayii yapılarını neredeyse tamamlamış durumdaki Almanya’da bu oran %7,9’un altına düşmezken, Amerika’da son birkaç yıldır %7’nin üzerinde seyretmektedir. Arjantin ve Brezilya gibi son birkaç yılda aynı ekonomik sorunların yaşandığı ve gelişme karakteristikleri bakımından Türkiye’yle benzerlik gösteren bu ülkelerde bile bu oran Arjantin’de %7 mertebelerinde, Brezilya’da %6,6 civarındadır.

İngiltere, İtalya, İspanya, Portekiz gibi Avrupa Birliğine üye gelişmiş ülkelerde bu oran sırasıyla; %7, %7,5, %10-11, %11 seviyelerinde seyretmektedirler. Macaristan gibi AB’ye yeni girmiş bir ülkede ise bu oran %7 mertebelerindedir.

Singapur, Malezya gibi Güneydoğu Asya ülkelerinde ise oran sırasıyla; %6 ve %8,5 civarındadır. Özellikle 2000 yılında Singapur’da bu oran %13,1 gibi yüksek bir seviyeye bile çıkmış sonra %6,1’e gerilemiştir.

Tablo 4.2a Çeşitli Ülkelerdeki İnşaat Sektöründeki İstihdam Miktarları

	Yıl	1990	1993	1995	1996	1998	1999	2000	2001
ÜLKE	İSTİHDAM (bin)								
Almanya	Toplam		36381	36048	35982	35860	36402	36604	36816
	İmalat sektörü		10230	8946	8536	8461	8532	8542	8609
	İnşaat		2947	3378	3469	3183	3146	3118	2904
	İnşaat (%)		8,1	9,4	9,6	8,9	8,6	8,5	7,9
ABD	Toplam	118793	120259	124900	126708	131463	133488	135208	135073
	(9) İlet., Sos. ve kiş. Hiz. (ISIC Rev2)	39352	42576	44052	44614	46121	47271	47770	48599
	İnşaat	7764	7276	7668	7943	8518	8987	9433	9581
	İnşaat (%)	6,5	6,1	6,1	6,3	6,5	6,7	7,0	7,1
Arjantin	Toplam	4372,8	4609,1	4157,2	7369,8	8278,6	8285,2	8261,7	
	(D) İmalat (ISIC Rev3)		1035,6	833,1	1210,9	1279,6	1199,3	1155,4	
	(6) Perakendecilik (ISIC Rev2)		1020,3	794,5	1522,8	1667,5	1640,2	1683,3	
	İnşaat sek		301,5	258,7	538,5	698,6	689,9	654,1	
Avustralya	İnşaat (%)		6,5	6,2	7,3	8,4	8,3	7,9	
	Toplam	7858,9	7679,6	8218,8	8324,2	8553,1	8747,4	9009,4	9123,9
	Perakendecilik	1947,1	1950,8	1706,9	1739,0	1774,9	1840,9	1779,4	1792,4
	İnşaat	592,6	549,1	601,1	596,1	622,1	663,1	700,7	678,3
Brezilya	İnşaat (%)	7,5	7,2	7,3	7,2	7,3	7,6	7,8	7,4
	Toplam	62100	66570	69629	67920	69963	71676		
	Perakendecilik	21694	22392	24841	24931	26040	26721		
	İnşaat	3823	4289	4229	4337	4980	4743		
Çin	İnşaat (%)	6,2	6,4	6,1	6,4	7,1	6,6		
	Toplam	639090	663730	679470	688500	699570	705860	711500	
	Tarım	341770	339660	330180	329100	332320	334930	333550	
	İnşaat	24240	30500	33220	34080	33270	34120	35520	
Endonezya	İnşaat (%)	3,8	4,6	4,9	4,9	4,8	4,8	5,0	
	Toplam	75851	79201	82038	85702	87674	88817	89824	
	Tarım	42378	40072	37858	37720	39415	38378		
	İnşaat	2060	2811	3558	3796	3522	3415		
Filipinler	İnşaat (%)	2,7	3,5	4,3	4,4	4,0	3,8	0,0	
	Toplam	22532	24443	25698	27442	28262	27762	27775	30085
	Tarım	10185	11194	11323	11451	11272	10503	10401	10102
	İnşaat	974	1102	1239	1573	1511	1476	1430	1571
Hollanda	İnşaat (%)	4,3	4,5	4,8	5,7	5,3	5,3	5,1	5,2
	Toplam	6356	6648	6835	6971	7398	7601	7731	7865
	(9) İlet., Sos. ve Kiş. Hiz. (ISIC Rev2)	2229	2344						
	(G) perakendecilik (ISIC Rev3)			1104	1160	1220	1238	1291	1254
Hong Kong	İnşaat	409	394	406	427	451	471	466	508
	İnşaat (%)	6,4	5,9	5,9	6,1	6,1	6,2	6,0	6,5
	Toplam	2711,5	2800,1	2905,1	3073,3	3122	3112,1	3207,3	3249,1
	(6) perakendecilik (ISIC Rev2)	703,2	795,8	824,9	907,8	953,5	935,1	981,7	980,1
	İnşaat	226	221,1	229,3	273,1	306,6	286,8	301,7	291,1
	İnşaat (%)	8,3	7,9	7,9	8,9	9,8	9,2	9,4	9,0

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü, İşgücü Araştırması

Tablo 4.2b Çeşitli Ülkelerdeki İnşaat Sektöründeki İstihdam Miktarları

	Yıl	1990	1993	1995	1996	1998	1999	2000	2001
İngiltere	Toplam	26935,4	25511	26026	26323,4	27115,6	27442,3	27792,5	28225,4
	(D) İmalat	5991.3	5366.1	4919.3	5052.8	5010.6	4886.1	4739.6	4618.7
	İnşaat	2140,6	1685,2	1838,7	1824,7	1906,5	1928,5	1995,8	2057,3
	İnşaat (%)	7,9	6,6	7,1	6,9	7,0	7,0	7,2	7,3
İspanya	Toplam	12578,8	11837,5	12049,1	12396	13204,9	13817,4	15369,7	15945,6
	(9) İletişim, Sos. ve Perakendecilik (ISIC Rev2)	2950.2	2697.9						
	(D) İmalat (ISIC Rev3)		2401.7	2326.0	2336.1	2563.2	2634.5	2908.5	3005.6
	İnşaat	1220,4	1088,5	1134,5	1175,5	1307,1	1463,7	1715,7	1850,2
İtalya	İnşaat (%)	9,7	9,2	9,4	9,5	9,9	10,6	11,2	11,6
	Toplam	21454	20705	20233	20320	20618	20864	21225	21634
	İmalat	4757	5002	4908	4863	4921	4928	4918	4907
	İnşaat	1859	1688	1573	1568	1544	1575	1618	1707
Japonya	İnşaat (%)	8,7	8,2	7,8	7,7	7,5	7,5	7,6	7,9
	Toplam	62490	64500	64570	64860	65140	64620	64460	64120
	(6) Perakendecilik (ISIC Rev2)	14150	14480	14490	14630	14830	14830	14740	14730
	İnşaat	5880	6400	6630	6700	6620	6570	6530	6320
Kanada	İnşaat (%)	9,4	9,9	10,3	10,3	10,2	10,2	10,1	9,9
	Toplam	13165,1	13014,7	13505,5	13676,2	14326,4	14531,2	14909,6	15076,8
	(G) perakendecilik (ISIC Rev3)	2382.6	2266.3	2331.8	2374.9	2452.6	2513.6	2577.6	2649.6
	İnşaat	821	690,8	715	705,4	756,9	768,6	808,6	839,6
Kore Cum. (Güney)	İnşaat (%)	6,2	5,3	5,3	5,2	5,3	5,3	5,4	5,6
	Toplam	18085	19328	20432	20817	19994	20281	21061	
	İmalat	4911	4677	4797	4692	3898	4006	4243	
	İnşaat	1346	1689	1905	1971	1578	1476	1581	
Macaristan	İnşaat (%)	7,4	8,7	9,3	9,5	7,9	7,3	7,5	
	Toplam		3827,3	3678,6	3648,1	3697,7	3811,5	3849,1	3859,5
	İmalat		937.8	850.2	850.8	912.1	928.9	931.3	955.8
	İnşaat		207,1	217,3	217,7	230	253	267,8	272,7
Malezya	İnşaat (%)		5,4	5,9	6,0	6,2	6,6	7,0	7,1
	Toplam	6685	7383,4	7645	8399,5	8599,6	8837,8	9321,7	
	Tarım	1737.6	1558.6	1526.8	1626.2	1616.5	1623.7	1711.8	
	İmalat	1332.8	1726.9	1780.5	1912.1	1907.8	1990.7	2125.8	
Meksika	İnşaat	423,9	538,8	611,3	716,5	745,6	722,8	798,9	
	İnşaat (%)	6,3	7,3	8,0	8,5	8,7	8,2	8,6	
	Toplam		32832,7	33881,1	35226	38617,5	39069,1	38983,8	39004,3
	Tarım		8688.0	7985.8	7756.6	7641.9	8048.6	6901.8	6920.7
Mısır	İnşaat		1879,2	1818,9	1796,7	2125,5	2158	2527,6	2396,9
	İnşaat (%)		5,7	5,4	5,1	5,5	5,5	6,5	6,1
	Toplam	14361,4	14703,4	15344,2		16183	16750,2	17203,3	
	Tarım	5598.7	5188.4	5215.6		4723.1	4684.4	5000.5	
	İnşaat	954,6	949,5	967,7		1287,1	1320,1	1358,6	
	İnşaat (%)	6,6	6,5	6,3		8,0	7,9	7,9	

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü, İşgücü Araştırması

Tüm bu oranlar göz önünde bulundurulursa; Türkiye’deki %5-6 civarındaki oran oldukça düşüktür. Bu sebeple inşaat sektöründeki istihdam potansiyeli içinde yükseltilmeli ondan sonra ise bu potansiyelin artırılmasının yolları aranmalıdır.

Tablo 4.2c Çeşitli Ülkelerdeki İnşaat Sektöründeki İstihdam Miktarları

	Yıl	1990	1993	1995	1996	1998	1999	2000	2001
Pakistan	Toplam	29797	30534	31407	32491	36419	37296	36847	
	Tarım	15241	14517	14696	15203	17209	17623	17841	
	İnşaat	1900	2117	2263	2341	2281	2336	2130	
	İnşaat (%)	6,4	6,9	7,2	7,2	6,3	6,3	5,8	
Polonya	Toplam	17320,7		14791	14969	15354	14757	14526	14207
	Tarım	4365.6		3331	3298	2934	2657	2715	2711
	İnşaat	1320.9		898	921	1071	1012	1024	958
	İnşaat (%)	7,6		6,1	6,2	7,0	6,9	7,0	6,7
Portekiz	Toplam	4717,5	4457,6	4441,7	4467,2	4751,9	4836,9	4921,1	4999,8
	İmalat	1161.7	1042.5	997.0	968.9	1130.1	1106.5	1081.2	1081.9
	İnşaat	384,7	365,3	363,7	367,9	516,7	540,9	593,5	581,8
	İnşaat (%)	8,2	8,2	8,2	8,2	10,9	11,2	12,1	11,6
Romanya	Toplam	10839,5	10062,7	11152,3	10935,5	10844,9	10775,6	10763,8	10696,3
	Tarım	3153.5	3621.1	4485.4	4139.3	4334.6	4491.6	4598.7	4523.1
	İnşaat	705,9	574	468,1	470,2	453,8	397	403,4	430
	İnşaat (%)	6,5	5,7	4,2	4,3	4,2	3,7	3,7	4,0
Rusya Federasyonu	Toplam	75324,7	70851,5	66440,9	65950	57860	60408		
	İmalat	19964.4	18057.4	14541.9	13569.5	10889.0	11514.0		
	İnşaat	8168,1	6581,5	5770	5516,3	3419	3445		
	İnşaat (%)	10,8	9,3	8,7	8,4	5,9	5,7		
Singapur	Toplam	1537	1592	1702,1	1748,1	1869,7	1885,9	2094,8	2046,7
	İmalat		429.5	408.0	406.3	404.4	395.6	434.9	384.0
	İnşaat		102,1	112,7	115	131,3	130,7	274	124,9
	İnşaat (%)	0,0	6,4	6,6	6,6	7,0	6,9	13,1	6,1
Tayland	Toplam	30842	32150,2	32573,8	32231,6	32138	32087,1	33001	33483,3
	Tarım	19725.6	18244.5	16929.2	16127.0	16471.7	15563.5	16095.5	15409.0
	İnşaat	1026,3	1474,7	1845,8	2171,9	1279,6	1285,6	1280	1409,2
	İnşaat (%)	3,3	4,6	5,7	6,7	4,0	4,0	3,9	4,2
Türkiye	Toplam	19946	18047	19893	20388	20872	21413	20579	20367
	Tarım	9356	7608	8634	8736	8461	8872	7080	7184
	İnşaat	937	1215	1211	1267	1290	1294	1313	1073
	İnşaat (%)	4,7	6,7	6,1	6,2	6,2	6,0	6,4	5,3
Venezüella	Toplam	6404,5	7102,7	7667	7819,2	8710,7			
	(9) İlet., Sos. ve Kiş. Hiz. (ISIC Rev2)	1823.74	1948.24	2179.39	2205.92				
	İnşaat	492,9	642,4	624,7	600,1				
	İnşaat (%)	7,7	9,0	8,1	7,7	0,0			
Yeni Zelanda	Toplam	1481,4	1495,8	1632,6	1687,5	1725	1750,3	1779	1823,4
	(9) İlet., Sos. ve Kiş. Hiz. (ISIC Rev2)	404.0	429.3	441.3	458.3	470.4			
	(G) Perakendecilik (ISIC Rev3)					281.5	284.8	295.5	299.1
	İnşaat	92	80,9	99,7	110,4	111,1	109,5	118,4	112,2
	İnşaat (%)	6,2	5,4	6,1	6,5	6,4	6,3	6,7	6,2

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü, İşgücü Araştırması

5. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İNŞAAT SEKTÖRÜ

5.1 Türkiye’de İnşaat Sektörünün Genel Durumu Üzerine Değerlendirmeler

Türk inşaat sektörünün önemi, sadece gayri safi milli hasıladaki %6,5’lik payından değil aynı zamanda sanayi sektörü içerisinde değerlendirilen yapı malzemeleri sanayiinin ekonomisine de katkısının çok büyük olmasındandır. Ülke sanayiinin %10’unu inşaat malzemeleri oluşturmaktadır; gıda ve tekstilden sonra üçüncü sırada olduğunu söylemek yanıltıcı olmaz. 2,5 milyar dolarlık ihracat potansiyeliyle, toplam ülke ihracatının %10’unu yine inşaat malzemeleriyle sağlanmaktadır. Müteahhitlik hizmetleri de bugüne kadar ülkemizde önemli bir performans göstermiş ve potansiyeli 40 milyar dolar mertebesine ulaşmıştır. DİE verilerine göre 1999 yılı toplam istihdamımız 22 milyon mertebesindedir ve bu istihdamın %5,5’i yani 1,2 milyonu inşaat sektöründe çalışmaktadır. 1998 yılında ülkemizde toplam 49 milyar dolarlık bir yatırım yapılmıştır. Bu yatırımın %53’ü yani 26 milyar dolarlık miktarı inşaat yatırımı olmuştur. 1999 yılında yaşanan depreme rağmen elimizdeki verilere göre 40,4 milyar dolarlık yatırımın %58’inin inşaat yatırımı olduğunu söylemek mümkündür. [21]

İnşaat sektörü bugün Türkiye’de genel gelişmişlik seviyesine baktığımız zaman bunun üzerinde bir gelişme göstermiştir. Gerek tecrübe birikimi, gerek yetişmiş personelin sayısı, gerek makine teçhizat parkı, uluslar arası inşaat piyasasında haklı olarak kazanmış olduğu şöhret bu sektörün desteklenmesi canlı tutulması, yaşatılması için yeterli sebeplerdendir. Bunun hiçbir şekilde göz ardı edilmemesi inşaat sektörünün diğer etkin yönlerine bununda ilave edilmesi gerekir. [2]

Dış müteahhitlik sektörü; mal ihracatı, turizm ve işçi dövizlerinden sonra ekonomiye en fazla döviz katkısı olan sektördür. Sektörün büyüklüğünü daha iyi kavrayabilmek için inşaat sektörünün genel yatırımlar içindeki payına bakarsak bunun her yıl %50’nin üzerinde olduğu görülür. Bütün bu rakamlar lokomotif ve sünger sektör sayılan inşaat sektörünün önemini, büyüklüğünü ve diğer bir deyişle ekonomiye katkılarını ortaya koyuyor. [24]

Gerçekçi program ve gerçekçi proje finansmanı hem ülkenin hem de inşaat sektörünün çok ciddi bir ihtiyacı olmuştur. İş imkanlarının daralması, geniş bir personel ve makine teçhizat kapasitesine sahip sektörü son derece de sarsmış, mevcut kapasitesini kullanamaz hale getirmiştir. Çok sayıda inşaat işçisi ve yetişmiş personel işlerini kaybetmiştir. [35]

Özellikle vasıfsız işçi istihdamını sağlayacak, en zor iş bulma durumunda ve en şanssız olan vasıfsız kişilere bir umut ışığı olduğu gibi; aynı zamanda kendisine bağlı pek çok imalat sektörünü canlı tutması, onların ekonomide varlığını sürdürmesini sağlaması ve vatandaşı belli ölçüde tasarrufa teşvik etmesi bakımından da önemlidir. [2]

Sektörün yanı sıra yapı malzemesinde de yatırımlar azaldı ve stoklar arttı. Ekonomik istikrarın bir türlü kurulamaması, arsa üretmemesi, finansman etüt uygulama ve denetim konularını tutarlı bir sistem içerisinde örgütleyememesi sıkıntıların uzunca bir süre daha devam edeceğini gösteriyor. Bu noktada ki eksiklik yalnızca bu günün değil yılların ihmaline dayanmaktadır; sonuç olarak da inşaata, onarıma, yapılanmaya en çok gereksinim duyulan bir dönemde inşaat sektörü durmaktadır. [24]

Tüm bu görüşler; 7 Nisan 2001 tarihinde İTÜ Maçka Sosyal Tesislerinde düzenlenen “ekonomik kriz ve inşaat sektörüne etkileri” konulu panelde dile getirilmiştir. Aradan geçen iki yıla rağmen bu görüşler hala geçerliliğini sürdürmektedir. Ülkede hala üretim durmuş, yatırımlar askıya alınmış, işsizlik en yüksek mertebesine ulaşmış yani kısacası ekonomi durmuş bir vaziyettedir. Ekonomiyi canlandıracak politikalara ihtiyaç vardır. Bu politikalarında, inşaat sektörünü göz ardı etmeyen politikalar olması gerekliliği, daha önceki bölümlerde ortaya konmuş gerçekler ışığında, yadsınamaz.

5.2 Türkiye’de İnşaat Sektörünün Milli Gelir ve Üretimdeki Payı

5.2.1 Gayri Safi Milli Hasılda İnşaat Sektörünün Payı

Sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için gelişmekte olan ülkelerde inşaat sektörünün GSMH’daki payının en az %5 olması gerektiği daha önceki bölümlerde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular sonucu ortaya konmuştur. Gelişmekte olan ülkeler grubuna dahil olan Türkiye’de inşaat sektörünün

GSMH'daki payı incelendiğinde bu oranın yıllara göre değiştiği ve bir istikrarsızlık söz konusu olduğu görülmektedir. Tablo 5.1'de 1968'den 2001 yılına kadar geçen sürede inşaat sektörünün GSMH'daki payı verilmiştir. Bu değerler incelendiğinde birkaç yıl artış eğiliminde olan sektör payı ardından gerilemekte bu ise istenen büyümenin yakalanmasını engellemektedir. Bu değerlere bakıldığında en yüksek değer 1988 yılında %7,7 olurken en düşük değer 1982 yılında %4,6 olmuştur.

Tablo 5.1 Türkiye'de İnşaat Sektörünün GSMH'daki Payının Yıllara Dağılımı

Yıllar	İnşaat Sektörünün GSMH'daki Payı (%)
1968	5,7
1969	5,7
1970	5,8
1971	5,1
1972	5,0
1973	5,3
1974	4,9
1975	5,3
1976	5,4
1977	5,6
1978	5,7
1979	5,5
1980	5,7
1981	5,2
1982	4,6
1983	5,5
1984	5,4
1985	5,8
1986	6,9
1987	7,3
1988	7,7
1989	7,0
1990	6,3
1991	7,0
1992	6,8
1993	7,4
1994	6,8
1995	5,5
1996	5,8
1997	5,9
1998	5,8
1999	5,6
2000	5,2
2001	5,1
2002	

Kaynak:DİE

Tablo 5.2'de Türk ekonomisinde GSMH'yı oluşturan sektörlerin payı gösterilmiştir. Bu tablo incelenirse; Türk Ekonomisinin 1980 yılına kadar tarım ağırlıklı olduğu bu yıldan sonra ise yapılan sanayileşme atılımı ile sanayi sektörü ağırlıklı bir hal almıştır. 2001 yılında birinci sırada %25,6'lık payıyla sanayi sektörü yer alırken,

ticaretin GSMH'daki payı %21,1'le ikinci, ulaştırma %15,9'la üçüncü, tarım ise %13,1'le dördüncü sektörken, inşaat sektörü ise ortalama %5,1'lik bir payla Türk Ekonomisinde beşinci büyük sektör durumundadır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinin altyapısının hazırlanmadan gerçekleştirilmeye çalışılması Türk Ekonomisinde ki istikrarsızlıkların temel sebebidir. Bu süreç gerçekleştirilirken plansızlık ve programsızlıklar sebebiyle kendi kendine yeten yedi ülkeden biri olarak gösterilen Türkiye bugün dışa bağımlı hale gelmiştir. Ülke şartlarının çok iyi değerlendirilip Türkiye'ye uygun sektörlerde yoğunlaşmak yerine gelişmiş ülkeler taklit edilmeye çalışılmıştır. Bu ise görüleceği üzere Türk Ekonomisinin beklenen sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmesi sağlanamamıştır. Bu sebeple tüm sektörlerin göz önüne alınıp hiçbirinin dışlanmadan Türk Ekonomisinin kalkınmasını sağlayacak bir yaklaşımın benimsenip üretken bir toplum olmak gerekmektedir.

Tablo 5.2 Türkiye'de Sektörlerin Cari Fiyatlarla GSMH'daki Paylarının Dağılımı

GSMH				Cari Fiyatlarla Sektörlerin Payı%							
SEKTÖRLER	1968	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1998	1999	2000	2001
TARIM	40,1	37,3	33,8	26,1	19,7	17,5	15,7	17,0	15,1	14,0	13,1
SANAYİ	17,0	17,2	17,7	19,3	21,7	25,5	26,3	22,4	23,0	23,1	25,6
Maden	1,2	1,2	1,0	1,4	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,2
İmalat	15,2	15,3	15,8	17,1	18,3	22,0	22,6	18,9	19,0	19,0	20,5
Enerji	0,7	0,7	0,9	0,8	1,8	2,0	2,5	2,4	2,9	3,0	3,9
İNŞAAT	5,7	5,8	5,3	5,7	5,8	6,3	5,5	5,8	5,6	5,2	5,1
TİCARET	10,9	11,9	14,5	16,0	19,1	19,1	20,5	19,4	18,8	19,8	21,1
ULAŞTIRMA	7,4	7,7	8,8	11,1	12,7	11,8	12,6	13,3	13,9	14,0	15,9
MALİ MÜESSESELER	1,8	2,1	2,0	2,0	2,2	3,2	4,2	6,1	5,4	3,7	3,7
KONUT	6,2	6,5	5,9	8,2	7,2	3,4	3,2	3,3	4,4	4,6	4,7
SERBEST.MESLEK VE HİZ.	2,8	2,8	2,6	2,6	2,4	3,7	3,7	3,7	3,6	3,5	3,7
(-) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	1,1	1,1	1,5	1,6	-0,9	2,5	3,5	5,7	5,5	3,3	6,4
SEKTÖRLER TOPLAMI	90,8	90,3	89,2	89,4	91,7	87,9	88,2	85,3	84,4	84,7	86,4
DEVLET HİZ.	6,1	6,9	7,6	8,9	5,1	8,3	8,0	9,2	11,2	10,1	10,5
KAR AMACI OLM.ÖZEL											
HİZ.KUR.	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5
İTHALAT VERGİSİ	2,8	2,6	3,0	1,4	2,8	3,4	3,7	2,9	3,0	4,0	3,7
GSYİH(ALICI FİY.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	0,2	1,1	2,5	1,4	0,7	1,0	1,2	2,4	1,1	0,8	-1,1
GSMH(ALICI FİY.)	100,2	101,1	102,5	101,4	100,7	101,0	101,2	102,4	101,1	100,8	98,9

Kaynak: DPT

Tablo 5.3'de 1987 fiyatlarıyla GSMH'da sektör paylarının bir önceki yıla göre yüzde değişimi verilmiştir. Bu oranlar değişimi incelendiğinde yukarıda bahsedilen istikrarsızlık daha açık olarak görülür. 1969 yılından 1996 yılına kadar olan zaman

serisini kapsayan tabloda bir büyüyen bir küçülen sektör payı en büyük artışı 1983 yılında %17,4'le gösterirken, en büyük düşüşü; bir yıl önce 1982 yılında %9,3'le göstermiştir. Bu düşüşün sebebi olarak ülkenin içinde bulunduğu siyasi ortamın etkisi söz konusudur. Ülkede 1980 yılında gerçekleşen askeri darbenin ardından ülkede yaşanan ekonomik darboğaz kendisini inşaat sektöründe de göstermiş ve bu büyük düşüşe sebep olmuştur. 1983 yılındaki büyük artış ise dönemin hükümetinin inşaat sektörünü istihdam ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasında kurtarıcı olarak görmesinden ve önem vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu artış %10'un üzerinde artışlarla 1988 yılına kadar devam etmiş ve en son 1987 yılında %14,9'luk artışın ardından tekrar 1988 yılında %5,4'lük bir küçülme yaşamıştır. Ayrıca ekler bölümünde bu değerlerle ilgili daha ayrıntılı tablo ve değerler yer almaktadır.

İnşaat sektörünün ekonomideki payının değişimini inceledikten sonra şimdi ekonomideki büyümenin en önemli göstergesi olan GSMH'nın değişimini incelemek yararlı olacaktır. Tablo 5.4'de GSMH'nın cari ve 1987 yılı fiyatlarıyla yıllık değerleri ve artış hızları verilmiştir. Bu değerlere göre; en hızlı büyüme (87 yılı fiyatlarına göre) 1987 yılında %9,8'le gerçekleşmiş olup bu dönemde inşaat sektörünün GSMH'daki payının artışı %14,9 ve inşaat sektörünün payı %7,3 olduğu yukarıda belirtilmiştir. Bu bulgu ise, daha önceki savımızı desteklemektedir. En büyük küçülme ise; 2001 yılında %9,4 olmuştur. Bu dönemde inşaat sektörünün GSMH'daki payı %5,2'den %5,1'e düşmüştür. Bu tablo incelendiğinde; GSMH, 1968 yılında 18.050.000.000 Amerikan Dolardan 1998 yılında en yüksek değeri olan 206.552.000.000 Amerikan Dolarına yükselmiş daha sonra 2001 yılında 148.166.000.000 Amerikan Dolarına gerilemiştir. Sektörlerdeki istikrarsızlık ekonomik büyümede de kendini göstermiştir.

Tablo 5.3 Türkiye’de GSMH’yı oluşturan Sektörlerin 1987 Fiyatlarıyla Bir Önceki Yıla Göre Yüzde Değişimi

TABLO 1.8 GSMH	(1987 FİYATLARIYLA, % DEĞİŞİM)																						
SEKTÖRLER	1969	1970	1971	1975	1976	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	
TARIM	-1,2	2,8	5,2	3,1	7,0	1,1	-1,9	3,1	-0,9	0,5	-0,5	4,6	0,4	7,8	-7,6	6,8	-0,9	4,3	-1,3	-0,7	2,0	4,4	
SANAYİ	12,1	1,3	9,0	9,1	9,0	-3,3	9,2	4,9	6,3	9,9	6,2	11,1	9,1	1,8	4,6	8,6	2,7	5,9	8,2	-5,7	12,1	7,1	
Maden	16,4	-3,1	9,4	5,5	5,0	1,8	7,5	0,3	-2,1	3,5	11,6	14,4	2,5	-4,6	13,0	-2,5	4,5	0,3	-6,4	8,0	-6,9	2,3	
İmalat	11,7	1,6	8,7	8,7	9,0	-3,9	9,4	6,4	7,5	9,2	5,7	10,5	10,1	1,6	3,0	9,7	2,4	5,8	9,3	-7,6	13,9	7,1	
Enerji	11,2	4,0	12,4	20,2	13,4	-2,9	8,3	-6,2	2,7	25,4	6,8	13,7	5,8	10,4	13,9	8,6	4,5	11,8	8,9	3,4	9,6	9,7	
İNŞAAT	2,0	10,7	-1,3	1,4	12,7	8,7	2,1	-9,3	17,4	11,8	13,6	11,0	14,9	-5,4	6,1	-1,1	1,1	6,2	7,9	-2,0	-4,7	5,8	
TİCARET	8,9	5,9	10,5	10,0	12,3	-2,2	8,7	6,8	7,4	9,2	5,6	4,8	19,0	3,5	-2,3	12,3	-0,7	6,9	11,6	-7,6	11,5	8,9	
ULAŞTIRMA	6,6	2,5	8,6	15,7	16,4	-2,9	10,0	7,0	4,6	8,8	-1,4	2,7	10,2	1,2	3,2	11,9	-0,4	8,1	10,8	-2,0	5,7	7,6	
MALİ MÜESSESELER	11,7	8,1	8,5	7,5	8,2	2,4	1,3	3,8	1,9	1,1	2,4	4,1	3,7	4,4	2,4	2,0	0,8	-2,1	-0,4	-1,5	0,3	2,2	
KONUT	1,1	1,2	1,3	1,6	1,6	2,1	1,8	1,7	1,6	1,8	1,7	2,3	3,6	0,1	2,7	2,5	2,4	2,5	2,8	2,8	2,1	2,4	
SERBEST.MES. VE HİZ.	4,2	3,4	6,2	6,8	9,3	-0,5	4,7	3,8	4,5	6,5	3,6	6,5	9,1	2,3	0,3	8,1	0,9	5,5	6,9	-4,3	7,3	6,5	
(-) İZAFİ BANKA HİZ.	12,3	-1,1	10,9	7,4	8,3	2,5	1,2	3,8	1,9	1,1	2,3	4,1	3,8	4,1	2,1	1,9	0,2	-2,3	-0,6	-1,8	-0,3	0,6	
SEKTÖRLER TOPLAMI	4,1	3,6	6,1	6,9	9,5	-0,6	4,9	3,9	4,6	6,7	3,6	6,5	9,4	2,6	0,3	8,3	0,7	5,9	7,2	-4,0	7,3	6,8	
DEVLET HİZ.	6,6	7,9	6,2	6,1	13,4	3,9	2,2	0,0	1,4	6,4	2,8	2,6	-0,2	1,9	1,2	2,9	2,4	3,4	1,8	0,8	2,5	-0,3	
KAR AMACI OLM.																							
ÖZEL HİZ.KUR.	8,0	5,1	9,4	11,6	13,3	-0,8	9,0	7,3	6,4	9,2	3,9	5,0	12,6	1,9	1,8	10,3	3,5	2,2	3,0	-2,5	-1,3	0,9	
İTHALAT VERGİSİ	0,9	-11,1	-10,4	18,0	34,8	-64,3	11,4	-1,4	46,6	7,2	42,8	37,8	28,2	-10,3	-2,6	48,3	4,1	11,3	32,8	-35,2	11,5	21,3	
GSYİH(ALICI FİY.)	4,1	3,2	5,6	7,2	10,5	-2,4	4,9	3,6	5,0	6,7	4,2	7,0	9,5	2,1	0,3	9,3	0,9	6,0	8,0	-5,5	7,2	7,0	
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	40,4	138,4	78,1	-18,8	-34,0	-25,1	0,7	-40,3	-115,6	-412,4	26,3	-68,6	345,5	-166,6	-528,5	19,3	-47,3	72,5	17,8	-62,0	176,6	17,0	
GSMH(ALICI FİY.	4,3	4,4	7,0	6,1	9,0	-2,8	4,8	3,1	4,2	7,1	4,3	6,8	9,8	1,5	1,6	9,4	0,3	6,4	8,1	-6,1	8,0	7,1	

Kaynak: DİE

Tablo 5.4 Türkiye’de GSMH’nın Yıllara Göre Miktarı ve Gelişme Hızı

	GSMH				
	Cari	Gelişme	Cari	fiyatlarla	Gelişme
	fiyatlarla		fiyatlarla	1987	
	Milyar TL	hızı	Milyon \$	Milyar TL-	Hızı
1968.....	164	-	18.050	31.635	-
1969.....	183	11,9	201.893	33.003	4,3
1972.....	314	20,3	21.968	40.279	9,2
1974.....	538	34,7	38.242	43.633	3,3
1975.....	691	28,5	47.452	46.275	6,1
1976.....	868	25,6	53.684	50.438	9,0
1980.....	5.303	84,4	68.391	50.870	-2,8
1981.....	8.023	51,3	71.504	53.317	4,8
1983.....	13.933	31,3	60.492	57.279	4,2
1982.....	10.612	32,3	64.209	54.963	3,1
1984.....	22.168	59,1	59.098	61.350	7,1
1985.....	33.350	59,5	66.891	63.989	4,3
1987.....	75.019	46,6	85.979	75.019	9,8
1988.....	129.175	72,2	90.690	76.108	1,5
1989	230.370	78,3	107.544	77.347	1,6
1990	397.178	72,4	150.758	84.592	9,4
1991	634.393	59,7	150.168	84.887	0,3
1992	1.103.605	74,0	158.122	90.323	6,4
1993.....	1.997.323	81,0	178.715	97.677	8,1
1994.....	3.887.903	94,7	132.302	91.733	-6,1
1995.....	7.854.887	102,0	170.081	99.028	8,0
1996.....	14.978.067	90,7	183.601	106.080	7,1
1997.....	29.393.262	96,2	192.383	114.874	8,3
1998.....	53.518.332	82,1	206.552	119.303	3,9
1999.....	78.282.967	46,3	185.267	112.044	-6,1
2000.....	125.596.129	60,4	200.002	119.144	6,3
2001.....	179.480.078	42,9	148.166	107.911	-9,4
2002	273.463.168	52,4	179.898	116.328	7,8

Kaynak: DİE

Ekonomik büyümedeki durum böyle tasvir edildikten sonra hayat standardının göstergesi olarak kabul edilen fert başına Gayri Safi Milli Hasılanın incelenmesi gerekmektedir. Bunun için tablo 5.5’deki veriler incelenecektir. Bu tabloda yıllara göre fert başına Gayri Safi Milli Hasıla değerleri cari ve 87 yılı fiyatlarına göre Türk Lirası ve Amerikan Doları cinsinden verilmiştir. Bu rakamlarda Türk Ekonomisindeki istikrarsızlığı gözler önüne sermektedir. 1968 yılında cari fiyatlarla fert başına GSMH, 542 Amerikan Dolarından 1998 yılında 3.255 Amerikan Dolarına yükselmiş, 2001 yılında 2160 Amerikan Dolarına gerilemiş, 2002 yılında 2.865

Amerikan Doları olarak açıklanmıştır. Fert başına GSMH 1968 yılından bugüne kadar geçen süreçte bir türlü devamlı bir artış gösterememiş halk istenen refah düzeyine bir türlü ulaşamamıştır. Fakat burada daha önemli bir sorun gelir paylaşımının adaletsizliği ve toplumda gelir düzeyleri arasındaki uçurumdur. Halkın bir kısmı yüksek hayat seviyesinde yaşarken büyük bir bölümü ise sefalet sınırında yaşamaktadır. Bu sebeple; Türkiye’de toplumun her kesiminin tatmin edilebileceği gelir seviyesine ulaşılması için uygun çözümlerin bulunması gerekmektedir. Bu nedenle; diğer sektörlerle kompleks ilişkileri sayesinde gelirin geniş gruplara dağılımını sağlayan inşaat sektörünün fonksiyonu unutulmamalıdır.

Tablo 5.5 Türkiye’de Fert Başına GSMH

YILLAR	CARİ FİYATLARLA				1987 FİYATLARIYLA			
	TL	ENDEKS	DOLAR	ENDEKS	TL	ENDEKS	DOLAR	ENDEKS
1968	4.880	100	542	100	941.944	100	1.101	100
1970	5.884	121	519	96	975.868	104	1.140	104
1975	17.239	353	1.205	222	1.154.634	123	1.349	123
1980	119.335	2.445	1.570	290	1.144.739	122	1.338	122
1981	176.169	3.610	1.598	295	1.170.770	124	1.368	124
1982	227.293	4.658	1.412	261	1.177.245	125	1.376	125
1985	702.706	14.400	1.356	250	1.271.997	135	1.487	135
1987	1.427.282	29.248	1.668	308	1.427.282	152	1.668	151
1990	7.080.066	145.083	2.715	501	1.507.928	160	1.762	160
1991	11.070.462	226.854	2.655	490	1.481.321	157	1.731	157
1992	18.897.021	387.234	2.744	506	1.546.592	164	1.807	164
1993	33.573.525	687.982	3.056	564	1.641.872	174	1.919	174
1994	64.182.233	1.315.210	2.161	399	1.514.346	161	1.770	161
1995	127.423.385	2.611.135	2.788	514	1.606.454	171	1.877	171
1996	238.896.076	4.895.411	2.944	543	1.691.943	180	1.977	180
1997			3.079					
1998			3.255					
1999			2.879					
2000			2.965					
2001			2.160					
2002			2.584					

KAYNAK: DİE, DPT, OECD;
(2) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan Satınalma Gücü Paritesi kullanılarak elde edilmiştir.

5.3 Sabit Sermaye Yatırımları ve İnşaat Sektörü

Makro ekonomi açısından “Brüt Yatırım” yada “Gayri Safi Yatırım” olarak da tanımlanan “Toplam Yatırım” tutarından “Stok Değişimi”nin çıkarılmasıyla kısaca “Sabit Sermaye Yatırımı” denilen “Gayri Safi Sabit Sermaye Yatırımı” elde edilir. Sabit sermaye yatırımları iki kategoride incelenir. “Konut Dışı Sabit Yatırımlar” ve “Konut Yatırımları”. Konut dışı sabit yatırımlar, makine donanım yatırımları ve konut dışı inşaat yatırımlarından oluşur. Bir başka sınıflandırmaya göre sabit sermaye yatırımları; “Makine Donanım Yatırımları” ve “İnşaat Yatırımları” olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir. Bu sınıflandırmada inşaat yatırımları, konut ve konut dışı inşaat yatırımlarından oluşur.

Tablo 5.6 Türkiye’de Yurtiçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı

YILLAR	YURT İÇİ TASARRUFLAR	(Yüzde Pay) SABİT SERMAYE YATIRIMLARI
1950	12,1	11,0
1955	18,1	15,9
1960	16,0	16,1
1965	17,7	17,0
1966	18,8	17,7
1970	22,1	22,2
1974	19,6	19,0
1975	19,6	21,5
1976	22,5	24,6
1980	16,0	19,6
1985	18,9	20,0
1986	21,9	23,1
1987	(*)	23,9
1988		27,2
1990		22,0
1994		23,1
1995		22,1
1996		20,0
1997	Tahmin	20,1
1998	Program	20,5
KAYNAK: DPT		
(*) 1987 YILINDAN İTİBAREN DİE YENİ MİLLİ GELİR SERİSİ KULLANILMIŞTIR.		

Sabit sermaye yatırım tutarını oluşturan kalemler şöyle sıralanabilir; etüd giderleri, mühendislik ve proje giderleri, lisans ve patent giderleri, arazi bedeli, arazi düzenlemesi, hazırlık yapıları, inşaat işleri giderleridir.

Gayri Safi Milli Hasılda yurt içi tasarrufların ve sabit sermaye yatırımlarının paylarını incelemek için tablo 5.6 kullanılacaktır. Bu tabloda 1950 yılından 1998 yılına kadar geçen süreçte seçilen yıllardaki yurt içi tasarruflar ve sabit sermayenin GSMH’ daki payları verilmiştir. Bu değerler incelendiğinde 1974 yılına kadar sabit

sermaye yatırımlarını yurt içi tasarrufların karşıladığı görülmektedir. Bu yıldan sonra çok az dönemde tasarruflar sabit sermaye yatırımlarını karşılayabilmiştir. 1988 yılında yurt içi tasarrufların GSMH'ya oranı %27,2 iken sabit sermaye yatırımlarının payı %26,1 olmuştur. Bu, Türkiye'nin yatırımlar için dışa bağımlılığını özetleyen en güzel göstergedir ki bu sonuç gelişmekte olan ülkeler grubuna dahil olan Türkiye için beklenen bir durumdur.

Sabit sermaye yatırımlarının cari fiyatlar üzerinden sektörlere göre yüzde dağılımı tablo 5.7'de özetlenmiştir. Sabit sermaye yatırımlarının 1965'ten 1998'e kadar geçen sürede en fazla konut sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 5.7 Türkiye'de Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörlere Göre Cari Fiyatlar Üzerinden Yüzde Dağılımı

Sektörler İtibariyle Sabit Sermaye Yatırımları	Cari Fiyatlarla Yüzde Dağılımı																
SEKTÖRLER	1965	1970	1975	1980	1985	1986	1987	1988	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
TARIM	14,0	9,5	9,2	7,6	7,4	6,2	6,9	5,9	5,4	5,7	4,9	5,0	4,1	5,5	5,9	6,0	5,2
MADENCİLİK	3,9	2,2	2,5	3,3	5,1	3,6	2,4	2,3	1,8	1,9	1,7	1,4	1,5	1,3	1,2	1,3	1,3
İMALAT	26,2	32,7	37,6	28,5	23,1	22,0	17,6	16,1	19,5	18,9	18,4	18,0	19,6	22,6	21,8	19,6	19,5
ENERJİ	4,2	5,8	4,5	8,7	10,2	11,3	9,7	9,7	7,3	6,1	5,0	3,6	2,8	2,6	4,1	6,1	8,7
ULAŞTIRMA	11,0	11,8	15,9	14,2	22,0	20,8	20,7	16,1	17,9	19,0	21,5	25,3	16,9	19,1	20,9	21,1	20,0
TURİZM	0,5	0,6	0,5	0,6	1,4	2,2	2,5	3,1	3,8	3,7	2,9	2,2	2,2	2,4	2,1	2,1	2,1
KONUT	26,9	26,8	19,5	27,8	18,8	21,4	27,9	35,8	33,4	32,9	32,5	32,8	41,7	35,9	31,6	29,9	28,0
EĞİTİM	4,5	2,9	2,5	1,8	2,2	2,0	2,3	2,3	2,6	2,8	3,2	3,1	2,1	1,9	2,8	3,5	5,0
SAĞLIK	1,4	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9	1,0	0,9	1,5	1,8	2,0	2,0	2,2	1,8	2,4	2,7	2,7
DİĞER HİZMETLER	7,4	6,7	7,0	6,7	8,9	9,7	9,0	7,6	6,7	7,3	7,8	6,6	6,9	6,9	7,2	7,8	7,6
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

Konut sektörünün yıllara göre sabit sermaye yatırımlarındaki cari fiyatlarla yüzde dağılımı aşağıda tablo 5.8'de gösterilmiştir. Bu tabloya göre; konut sektörünün payı özellikle 1987 yılından itibaren başlayan süreçte diğer yıllara göre daha yüksek bir düzeyde seyretmiştir. Kalkınmakta olan ülkelerde insanların öncelikle barınabilecekleri konut ihtiyaçlarını karşılayacakları düşünülürse bu rakamlar bunu kanıtlamaktadır. Ülkeler kalkınmalarını tamamladıklarında ise konut ihtiyacı azalacak ve bu oranlar düşecektir. Fakat Türkiye daha henüz kalkınma sürecini tamamlayamadığına göre bu oran hep yüksek seyretmek zorundadır. Bir de buna hızlı nüfus artışını eklediğimizde Türkiye'de konuta olan ihtiyaç daha uzun yıllar

devam edecek ve sabit sermaye yatırımlarının büyük bir kısmı konut sektörüne ayrılacaktır.

Tablo 5.8 Konut Sektörünün Cari Fiyatlara Göre Sabit Sermaye Yatırımlarındaki Yüzde Dağılımı

YILLAR	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
KONUT	19,8	21,7	26,9	25,6	24,7	23,6	25,4	26,8	24,7	24,3	25,2	20,3
YILLAR	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
KONUT	19,5	20,5	21,2	25,7	29,9	27,8	17,5	17,5	17,3	18,6	18,8	21,4
YILLAR	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
KONUT	27,9	35,8	36,7	33,4	32,9	32,5	32,8	41,7	35,9	31,6	29,9	28,0

KAYNAK: DPT

(1) Tahmin

(2) Program

Aşağıda tablo 5.9’da Devlet Planlama Teşkilatı tarafından önümüzdeki üç yıl içinde Türkiye’deki kentlerdeki konut ihtiyacı verilmiştir. Bu rakamlara göre önümüzdeki üç yıl içinde her yıl 500.000’in üzerinde yeni konuta ihtiyaç olduğu görülmektedir ki bu ise inşaat sektörü için oldukça önemli iş imkanı demektir.

Tablo 5.9 Türkiye’de Üç Yıl İçinde Kentlerdeki Toplam Konut İhtiyacı

YILLAR	KENTLERDE TOPLAM KONUT İHTİYACI
2003	599.700
2004	633.600
2005	679.600

Kaynak: DPT

Tablo 5.10 incelenirse Gayri Safi Yurtiçi Hasılda Gayri Safi Sabit Sermaye yatırımları yaklaşık %25’lik bir paya sahiptir. Bu tabloya göre; gayri safi sabit sermaye oluşumu özel ve kamu sektörü sabit sermaye yatırımları olmak üzere önce iki sınıfa ayrıldıktan sonra her sektör; makine teçhizat, bina inşaatı, konut inşaatı veya bina dışı inşaat olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Sabit sermayede kamu sektörünün payı 1987’den 1996’ya kadar geçen sürede %10,4’den %4,8’e düşmüştür. Özel sektörün payı ise %14,5’ten %21,0’a yükselmiştir.

Tablo 5.10 Harcamalar Yoluyla Hesaplanan GSYİH'yı Oluşturan Kalemlerin Cari Fiyatlarla Yüzde Payları

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ÖZEL NİHAİ TÜKETİM HARC.	68,6	65,2	67,7	68,7	68,1	66,8	66,5	67,2	68,9	69,7
DEV.NİHAİ TÜK.HARC.	7,9	7,8	9,6	11,0	12,3	12,9	12,7	11,2	10,6	11,9
GAYRİ SAFİ SABİT SERM.OLUŞ.	24,8	26,8	23,5	22,9	23,4	22,9	25,2	23,7	23,3	25,8
KAMU SEKTÖRÜ	10,4	9,2	7,9	7,3	7,7	7,4	7,0	5,5	3,8	4,8
-MAKİNA TECHİZAT	3,7	3,5	2,7	2,2	2,3	2,4	2,1	1,4	1,1	1,2
-BİNA İNŞAATI	2,0	1,7	1,5	1,4	1,5	1,4	1,4	0,9	0,8	1,1
-BİNA DIŞI İNŞAAT	4,7	4,0	3,8	3,6	4,0	3,7	3,5	3,2	1,9	2,5
ÖZEL SEKTÖR	14,5	17,6	15,6	15,6	15,6	15,4	18,2	18,2	19,5	21,0
-MAKİNA TECHİZAT	5,4	5,4	4,5	6,0	6,2	6,0	8,1	7,1	9,5	11,1
-BİNA İNŞAATI	1,4	2,0	2,1	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9	1,7	1,8
-KONUT İNŞAATI	7,7	10,2	9,1	7,6	7,4	7,5	8,1	9,1	8,2	8,1
STOK DEĞİŞMELERİ	0,9	-1,0	0,7	1,7	-1,0	0,4	1,1	-3,0	1,6	-1,3
TOPLAM YURTIÇİ TALEP	102,2	98,9	101,6	104,2	102,8	102,9	105,6	99,1	104,4	106,1
MAL VE HİZMET İHRACATI	15,6	19,2	16,7	13,4	13,7	14,3	13,5	20,5	19,5	22,2
MAL VE HİZMET İTHALATI	-17,8	-18,0	-18,4	-17,6	-16,4	-17,3	-19,1	-19,6	-23,8	-28,3
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İSTATİSTİKİ HATA	0,4	2,7	3,3	0,1	-1,3	-0,5	-1,1	-3,9	-2,1	3,2
GSYİH (ÜRETİM YOLUYLA)	100,4	102,7	103,3	100,1	98,7	99,5	98,9	96,1	97,9	103,2

Kaynak: DPT

Kamu sektöründe ise bina dışı inşaat yatırımları makine teçhizat ve bina inşaatı yatırımlarından daha fazladır. Özel sektör yatırımlarında ise 1994 yılına kadar konut yatırımları daha fazla paya sahiptir. bu yıldan sonra ise makine teçhizat yatırımları ilk sıraya yerleşmiştir.

Sabit sermaye yatırımlarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki paylarını cari fiyatlarla inceledikten sonra daha anlamlı veriler elde etmek için 1987 fiyatlarıyla bu kalemlerdeki yüzde değişimlerini incelemek gerekir. Bunun için tablo 5.11 incelenecektir. Gayri safi sabit sermayenin GSYİH'nın içindeki payında 1994 yılında %14'lük bir küçülme yaşanırken, 1990'da %15,9 ve 1993'te %24,9'luk büyük artışlarda olmuştur. Kamu sabit yatırımları 1988, 1994, 1995 yıllarında küçülme gösterirken özel sektör yatırımları sadece 1994 yılında küçülmüştür. Kamu sektörü bina inşaatı yatırımları bu süreçte en olumsuz gelişmelere maruz kalan alandır ki 1988 yılında %25, 1991'de %1,3, 1994'te ise %39'luk küçülmeler yaşanmıştır. Kamu sektörü bina dışı inşaat yatırımlarında ise 1988 yılında %28,3'lük, 1994'te %8,4'lük, 1995'te %28,6'luk küçülmeler yaşanmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımları ise bu dönemde kamuya oranla iyi bir süreç geçirmiştir. Bunun sebebi

olarak bu dönemde devlet kaynaklarının yetersizliği başrolü oynamaktadır. Bu dönemde yatırımlar için yurtdışı kaynaklar ve yurtiçi özel sektör kaynaklarına bel bağlayan devlet politikalarının sonucudur.

Tablo 5.11 Türkiye’de 1987 Yılı Fiyatlarıyla GSYİH (Harcamalar Yoluyla)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ÖZEL NİHAİ TÜKETİM HARC.	1,2	-1,0	13,1	1,9	3,3	8,4	-4,6	4,8	9,3
DEV.NİHAİ TÜK.HARC.	-1,1	0,8	8,0	4,5	3,8	5,4	-3,6	6,8	8,6
GAYRİ SAFİ SABİT SERM.OLUŞ.	-1,0	2,2	15,9	1,2	4,3	24,9	-14,0	9,1	13,5
KAMU SEKTÖRÜ	-20,2	3,1	8,9	1,8	4,3	3,4	-29,6	-18,8	24,4
-MAKİNA TECHİZAT	-7,1	-6,8	3,9	4,9	9,2	3,7	-48,8	-14,0	12,0
-BİNA İNŞAATI	-25,0	1,4	13,3	-1,3	2,3	11,4	-39,0	6,2	30,2
-BİNA DIŞI İNŞAAT	-28,3	14,0	11,3	0,8	1,2	0,1	-8,4	-28,6	29,3
ÖZEL SEKTÖR	12,6	1,7	19,4	0,9	4,3	35,0	-8,3	16,9	11,4
-MAKİNA TECHİZAT	1,0	-1,7	66,4	6,0	2,4	60,5	-25,3	32,3	24,4
-BİNA İNŞAATI	30,1	17,8	9,6	0,4	1,5	5,1	1,4	4,8	-0,5
-KONUT İNŞAATI	17,8	0,7	-6,1	-4,2	7,3	14,7	15,5	4,1	-2,6
STOK DEĞİŞMELERİ(1)	-1,9	1,6	1,3	-2,9	1,6	1,2	-4,6	5,1	-3,1
TOPLAM YURTIÇI TALEP	-1,3	1,5	14,6	-0,9	5,2	13,5	-11,3	11,4	7,2
MAL VE HİZMET İHRACATI	18,4	-0,3	3,2	3,1	11,0	7,7	15,2	8,0	21,7
MAL VE HİZMET İTHALATI	-4,5	6,9	33,1	-5,3	10,9	35,8	-21,9	29,6	21,7
GSYİH	2,3	0,3	9,3	0,7	5,0	7,7	-3,6	6,7	7,3
GSYİH (ÜRETİM YOLUYLA)	2,1	0,3	9,3	0,9	6,0	8,0	-5,5	7,2	7,0
(1) BÜYÜMEYE KATKILAR									

Kaynak: DPT

Türkiye’de inşaat ve kullanım izinlerine göre konut üretimini incelemek için tablo 5.12 kullanılacaktır. Bu tabloya bakılacak olursa 1988 yılına kadar inşaat izinlerinde bir artışın olduğu görülür. Bu yıldan sonra 1992 yılına kadar bir gerileme olduktan sonra 1993 yılında 548.129 izin belgesine ulaşıldıktan sonra dalgalanmalar yaşanmıştır. Bu istikrarsızlık ise Türk Ekonomisinde yaşanan istikrarsızlıktan kaynaklanmakta olup inşaat sektöründe çalışan insanların ve bu sektörle yakından ilişkili olan diğer sektörlerdeki çalışanları da olumsuz etkilemektedir.

Tablo 5.12 Türkiye’de İnşaat ve Kullanım İzinlerine Göre Konut Üretimi

Yıllar	İnşaat İzni	Kullanım İzni
1955-59	271.000	-
1960-64	478.800	-
1995-69	587.700	290.900
1970	154.825	71.589
1980	203.989	139.207
1983	169.037	113.453
1984	189.486	122.580
1985	259.187	118.205
1986	392.825	168.597
1987	497.674	191.109
1988	473.582	205.485
1989	413.004	250.480
1990	381.408	232.018
1991	392.943	227.471
1992	467.024	268.804
1993	548.129	269.695
1994	523.791	245.610
1995	518.236	248.946
1996	445.633	263.491

Kaynak: DİE, DPT.

Bina inşaatlarının özel ve kamu sektörüne göre dağılımını görebilmek ve bu sektörlerin etkinliklerini incelemek için tablo 5.13 kullanılacaktır. Bu tablo özel ve kamu sektöründe bina inşaatı yapı sayısı, yüzölçümü ve değer olarak içermektedir. Bu tablodan elde edilecek özet veri bina inşaatında ağırlığın büyük oranla özel sektöre ait olduğu görülmektedir.

5.4 Türkiye’de İstihdam ve İnşaat Sektörü

İnşaat sektörünün, gelişmekte olan tüm ülkelerde istihdamın sağlanmasında etkin bir rol oynadığı daha önceki bölümlerde belirtilmiştir. İnşaat sektörünün bu ülkelerde istihdamın en az %5’lik bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu potansiyeliyle inşaat sektörünün, Türkiye ekonomisindeki etkinliği araştırılmak durumundadır. Bu sebeple konunun öncelikle elde edilmiş istatistiksel verileri değerlendirilip daha sonra

Tablo 5.13 Türkiye’de Kesimlere ve Kullanma Amaçlarına Göre Tamamen veya Kısmen Biten Yeni ve İlave Yapılar

BİNA İNŞAATI									
[Yapı kullanma izin kağıtlarına göre									
A.Yapı sayısı B.Yüzölçüm (m ²) C.Değer (milyon TL)									
		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Genel toplam	A	101.712	99.993	96.661	104.776	106.406	91.816	86.777	90.849
	B	39.153.372	37.054.113	37.509.886	41.764.477	45.166.855	42.166.845	38.499.532	42.462.925
	C	98.971.828	183.159.221	330.304.980	659.075.144	137.897.558	2.254.934.012	3.081.051.406	4.879.976.504
KAMU KESİMİ	A	1.961	943	1.611	1.585	1.266	1.116	1.461	898
	B	2.105.704	2.131.281	2.669.737	2.942.770	2.149.260	2.878.139	2.169.790	1.718.719
	C	5.665.002	10.834.538	25.462.849	48.996.208	68.245.604	165.703.684	181.874.984	198.367.332
ÖZEL KESİM	A	99.751	99.050	95.050	103.191	105.140	90.700	85.316	89.951
	B	37.047.668	34.922.832	34.840.149	38.821.707	43.017.595	39.288.706	36.329.742	40.744.206
	C	93.306.826	172.324.683	304.842.131	6.100.789.936	1.310.727.954	2.089.230.328	2.899.176.422	4.681.609.172

Kaynak: DİE

Türkiye’de uygulanan istihdam politikaları kalkınma planlarına göre değerlendirilip, inşaat sektörünün bu politika ve kalkınma planlarındaki yeri incelenecektir.

5.4.1 Türkiye’de Nüfus ve İşgücünün Genel Yapısı

Nüfus yapısı ve gelişmeleri, işgücünün yetiştirilmesi ve istihdamına ilişkin politikaların ve uygulamaların belirlenmesinde göz ardı edilmeyecek en önemli etkenlerden birisidir [18].

Türkiye nüfusu hızla artan ve genç nüfus karakterine sahip bir ülkedir. Nüfusun bu genç karakteri bir yandan çalışma çağındaki nüfusun fazla olmasına diğer yandan da her yıl işgücüne katılan nüfusun yüksek olmasına neden olmaktadır. 1927 yılında 13 648 270 olan nüfus 1990 yılında 56 473 035’e yükselmiştir. 63 yılın nüfus artış oranı %314’dür. Yıllık nüfus artış hızı ise %2-2,5 arasında oynamıştır [30].

Bugün gelinen noktada nüfus 67.803.927, toplam nüfus artış hızı %1,57 olmuştur. Aşağıda tablo 5.14’de Türkiye nüfus sayım rakamları verilmiştir.

Tablo 5.14 Türkiye’de Nüfus Sayım Sonuçları

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı %
28.10.1924	13.648.270	
20.10.1935	16.158.018	21.10
20.10.1940	17.820.950	19.59
21.10.1945	18.790.174	10.59
22.10.1950	20.947.188	21.73
23.10.1955	24.064.763	27.75
23.10.1960	27.754.820	28.53
24.10.1965	31.391.421	24.62
25.10.1970	35.605.176	25.19
26.10.1975	40.347.719	25.00
12.10.1980	44.736.957	20.65
20.10.1985	50.664.458	24.88
21.10.1990	56.473.035	21.71
22.10.2000	67.803.927	18.28

Kaynak: DİE

Tablo 5.15’de Türkiye’de nüfus artış hızları oranı verilmiş olup bu tabloda dikkati çeken ilk husus 1965 ile 1985 yılları arasındaki ortalama %2,5’lik gibi yüksek bir artış hızıdır. Bu artış hızı 1985’ten başlayarak 1995-2000 arasındaki periyotta %1,65’e düşürülmüştür. Bu oran bile günümüz koşullarında hayli yüksek bir rakam olup bunun daha aşağılara çekilmesi gerekmektedir.

Tablo 5.15 Türkiye’de Nüfus Artış Hızı Oranları

YILLAR	NÜFUS ARTIŞ HIZI %
1965-1970	2,52
1970-1975	2,50
1975-1980	2,06
1980-1985	2,49
1985-1990	2,17
1990-1995	1,85
1995-2000	1,62

Kaynak: DPT

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında; Türkiye nüfusunun %59’u 0-29 yaş grubundadır. 5-29 yaş grubu ise nüfusun yaklaşık %50’sini meydana getirmektedir. Bugünkü genç nüfusun yapısı nedeni ile önümüzdeki 20 yıl içinde Türkiye’de bağımlı nüfus oranının azalması ve en verimli çalışma dönemi olarak kabul edilen 25-54 yaş grubu nüfusun toplam nüfus içindeki oranın %44’e ulaşması beklenmektedir. Aşağıdaki tabloda, yaş gruplarına göre nüfus yapısında beklenen gelişmeler gösterilmektedir. Aşağıda tablo 5.16 yaş gruplarına göre nüfus yapısında beklenen gelişmeler gösterilmektedir [18].

Tablo 5.16 Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Nüfus Yapısında Beklenen Gelişmeler (Yüzde Dağılım)

Yaş Grupları	YILLAR			
	2000	2005	2010	2015
15-24	20,0	18,7	17,3	16,3
25-34	16,6	17,4	17,4	16,5
35-44	13,6	14,0	14,4	15,4
45-54	9,0	10,3	11,5	12,1
55-64	5,7	6,2	7,3	8,4
15-64	64,9	66,6	67,9	68,7

Kaynak: DPT

Türkiye’de işgücü arzını, nüfus artış hızı, kentsel ve kırsal yerleşme oranı, yaş ve eğitim durumu gibi birçok etken belirlemektedir. Nüfusun hızla artması ve genç nüfusun önemli bir paya sahip olması ve iktisaden faal nüfusun oranının yüksek olması Türkiye’nin demografik özellikleridir. Nüfus artışı ve nüfusun büyüklüğü işgücü arzının nicelik boyutunu etkilerken, eğitim ise nitelik boyutunu belirlemektedir. İstihdam ile eğitim arasındaki ilişki, bir yandan istihdamın eğitim

arzını belirlemesi, diğer yandan ise eğitimin istihdamı etkilemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır [18].

Türkiye genç nüfusu hızla artan, insan gücü planlaması yapamayan, eğitim kurumlarının niteliklerinden önce sayılarını artırıcı bir eğitim politikası izlemeyi sürdüren bir ülkedir. Bunların doğal sonucu olarak, çok sayıda genç iş yaşamının gerektirdiği niteliklerden yoksun olarak iş piyasasına akmaktadır [18].

Türkiye’de yurt içi işgücü piyasasındaki 1988 ile 1997 yılları arasındaki gelişmeler tablo 5.17’de özetlenmiştir. Bu tablo Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan Hane Halkı İşgücü Anketi sonucunda derlenmiş olup Türkiye’de eksikliği her zaman hissedilen istatistiksel veri noksanlığını gidermesi açısından çok önemlidir. Bu tabloya göre sivil işgücü, sivil istihdam, işsizlik, işsizlik oranı, eksik istihdam ve eksik istihdam oranı, sivil istihdamın sektörlere göre dağılımı yer almaktadır. Bu tabloda göze ilk çarpan yüksek işsizlik oranı seviyesi ve eksik istihdam oranıdır. Bu oranlar gelişmiş ülkelere oranla oldukça yüksek olup dünya standartlarına çekilmelidir.

Türkiye’de işgücü piyasası ve istihdam yapısı diğer ülkelerden farklılık içermektedir. İşgücü piyasası oldukça değişken olup, şehirlere kırsaldan büyük bir göç dalgası söz konusudur. Ayrıca ülke son birkaç yıldır ekonomik durgunluk içindedir. GSYİH, 1999 yılında yaklaşık olarak %5 oranında düşmüş ardından 2000 yılında yaklaşık %7 oranında yükseldikten sonra 2001 yılında yine 1999 yılındaki seviyesine gerilemiştir. İşsizlik oranı da bu dalgalanmayı yansıtmaktadır. Özellikle 2001 yılı sonunda işsizlik oranı büyük oranda artarak 2002 yılında yaklaşık olarak %12 mertebesine ulaşmıştır. Yeni iş imkanları oluşturma oranı düşük olup, tarım sektöründe istihdam edilenler giderek azalmakta bu kişilerin şehirlerde istihdam edilebilecekleri yeni işler bulma imkanları kısıtlıdır. Yeni girişimler için gerekli olan yatırımlar yetersiz olmakla beraber işçilerin eğitim düzeyi oldukça düşüktür [25,43]

5.4.2 Türkiye’de İstihdamın Yapısı

Yüksek nüfus artış hızı, sermaye birikimi yersizliği, kamu ve özel sektör yatırımlarının yeterince artırılamaması, yabancı sermaye olanaklarının yetersizliği, işgücü niteliğinin sanayi ve hizmetler sektörünün ihtiyaçlarına uygun olmaması, mesleki eğitim ile işgücü piyasası ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluk, hızlı teknolojik değişimler ve giderek artan rekabet ortamında daha nitelikli işgücü gerekliliği gibi

Tablo 5.17 Türkiye’de Yurtiçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1988-1997)

	1988	1989	1990		1991		1992		1993		1994		1995		1996		1997	
	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan	Ekim	Nisan
Sivil İşgücü	19.391	19.896	19.964	19.749	20.553	20.685	20.251	20.509	20.818	20.562	21.003	21.412	21.395	21.737	22.077	22.212	22.259	21.979
Sivil İstihdam	17.755	18.220	18.223	18.047	19.031	19.148	18.571	18.849	19.153	19.031	19.329	19.614	19.715	20.169	20.620	20.821	20.967	20.684
İşsiz	1.636	1.676	1.741	1.702	1.522	1.537	1.680	1.660	1.665	1.531	1.674	1.798	1.680	1.568	1.457	1.391	1.292	1.295
İşsizli Oranı(%)	8,4	8,4	8,7	8,6	7,4	7,4	8,3	8,1	8,0	7,4	8,0	8,4	7,9	7,2	6,6	6,3	5,8	5,9
Eksik	1.283	1.064	1.092	827	1.485	1.509	1.321	1.674	1.543	1.348	1.529	1.632	1.879	1.532	1.415	1.399	1.403	1.130
Eksik İstihdam Oranı(%)	6,6	5,3	5,5	4,2	7,2	7,3	6,5	8,2	7,4	6,6	7,3	7,6	8,8	7,0	6,4	6,3	6,3	5,1
İşsizlik+Eksik İstihdam nedeniyle Atıl İşgücü Oranı(%)	15,1	13,8	14,2	12,8	14,6	14,7	14,8	16,3	15,4	14,0	15,3	16,0	16,6	14,3	13,0	12,6	12,1	11,0
Sivil istihdamın sektörel dağılımı																		
TARIM	8.249	8.581	8.596	8.647	8.735	9.254	8.642	8.146	8.380	8.847	8.231	9.064	8.549	9.405	9.671	9.348	9.412	9.241
SANAYİ	2.851	2.812	2.971	2.703	3.082	3.052	2.874	2.984	3.406	2.862	3.198	3.291	3.156	3.126	3.097	3.353	3.300	3.273
Madencilik	233	214	162	177	216	149	221	152	203	123	164	191	159	166	131	185	162	145
İmalat Sanayi	2.552	2.536	2.738	2.447	2.808	2.847	2.582	2.770	3.135	2.646	2.920	2.993	2.900	2.853	2.855	3.070	3.056	3.010
Elektrik,Gaz ve Su	66	62	71	79	56	56	71	62	68	93	114	104	97	107	111	98	82	118
HİZMETLER	6.655	6.727	6.656	6.697	7.214	6.842	7.055	7.719	7.367	7.322	7.900	7.259	8.010	7.638	7.852	8.120	8.255	8.170
İnşaat	1.108	995	1.082	956	1.029	981	1.076	1.060	1.073	1.206	1.161	1.077	1.223	1.142	1.212	1.187	1.341	1.224
Ulaştırma	778	830	829	783	848	811	800	895	837	883	959	810	915	826	853	870	916	844
Ticaret	2.029	2.026	2.056	2.078	2.230	2.141	2.207	2.318	2.451	2.272	2.505	2.291	2.604	2.534	2.576	2.606	2.661	2.742
Mali Kurumlar	428	429	450	400	432	422	437	490	459	395	491	469	473	430	486	514	453	494
Diğer Hizmetler	2.313	2.447	2.239	2.480	2.675	2.487	2.535	2.956	2.547	2.566	2.784	2.612	2.795	2.706	2.725	2.943	2.884	2.866
TOPLAM	17.755	18.220	18.223	18.047	19.031	19.148	18.571	18.849	19.153	19.031	19.329	19.614	19.715	20.169	20.620	20.821	20.967	20.684
Kaynak D.İ.E,	Not: Nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.																	

nedenler Türkiye’de istihdam sorununun boyutunu artırmakta ve karmaşıklştırmaktadır.

Türkiye’de istihdam sorunu, sanayileşmiş ölkelerde zaman, zaman ortaya çıkan ekonomik konjonktüre bağılı işsizlikten farklıdır. Burada, söz konusu olan sanayileşmiş ölkelerdeki gibi yatırımların, mal ve hizmetlere karşı talebin istikrarsızlığından ve yetersizliğinden doğan işsizlik değil, çalışılan zamana oranla az ve yetersiz verimin yarattığı ve tarım kesiminde nüfusun büyük bir bölümünün yılın önemli bir süresi içinde boş oturması, işsiz bulunmasıdır. Bu özellikleri ile sorun, ancak uzun sürede çözülebilecek, sadece iktisadi değil, sosyal yönü de olan bir ağırlıktadır [18].

Tablo 5.18 Türkiye’de Yıllara Göre İstihdam Miktarı

yıl	toplam istihdam (bin)
1982	5328
1983	6075
1984	6317
1985	16162
1988	18445
1989	18856
1990	19946
1991	19022
1992	19085
1993	18047
1994	19401
1995	19893
1996	20388
1997	20362
1998	20872
1999	21413
2000	20579
2001	20367
2002	

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Yukarıda tablo 5.18’de Türkiye’de toplam istihdam rakamları verilmiştir. Bu tablo uluslar arası çalışma örgütünden alınmıştır. Bu tabloya göre Türkiye’de istihdamın 1982 yılından 2001 yılına kadar geçen sürede istihdamın seyri izlendiğinde 1984’ten 1985 yılına geçişte büyük bir sıçrama gerçekleşmektedir. Fakat bu sıçramanın sebebi kayıt sistemindeki sistem değişikliğinden oluştuğı unutulmayıp bu sıçramanın dikkate alınmaması gerekir. 1985 yılından sonraki rakamların daha gerçekçi olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. 1985 yılında 16.162.000 kişi olan istihdam miktarı 2001 yılında 20.367.000 kişiye ulaşmıştır.

İstihdamın sektörlere göre dağılımını incelemek için ise tablo 5.19a ve tablo 5. 19b kullanılacaktır. Tablo 5.19a sektörlerin tanımlanmasında uluslar arası endüstri sınıflandırma standardının ikinci versiyonu (ISIC-Rev2) kullanılmış olup, tablo 5.19b’de ise üçüncü versiyonu (ISIC-Rev3) kullanılmaktadır. Bu iki versiyona göre bazı sektörlerde içerik ve tanım bakımından farklar olmakla beraber inşaat sektörü ikisinde de aynı tanım ve içeriktedir.

Tablo 5.19a Türkiye’de Sektörlere Göre İstihdamın Dağılımı

ISIC –Rev2 Sınıflandırmasına göre	1985	1988	1990	1992	1993	1995	1996	1997	1998	1999
Toplam (Bin)	16162	18445	19946	19085	18047	19893	20388	20362	20872	21413
(1) Tarım	7272	8735	9356	8526	7608	8634	8736	8299	8461	8872
(%)	45,0	47,4	46,9	44,7	42,2	43,4	42,8	40,8	40,5	41,4
(2) Madencilik	125	220	214	157	134	150	158	153	140	111
(%)	0,8	1,2	1,1	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	0,5
(3) İmalat	2353	2629	2958	2877	2636	2956	3159	3363	3388	3386
(%)	14,6	14,3	14,8	15,1	14,6	14,9	15,5	16,5	16,2	15,8
(4) Elektrik Gaz Enerji	16	28	13	48	101	112	84	109	110	83
(%)	0,1	0,2	0,1	0,3	0,6	0,6	0,4	0,5	0,5	0,4
(5) İnşaat	735	1015	937	1033	1215	1211	1267	1286	1290	1294
(%)	4,5	5,5	4,7	5,4	6,7	6,1	6,2	6,3	6,2	6,0
(6) Perakendecilik ve Paz.	1855	2084	2278	2339	2366	2662	2676	2831	2920	3074
(%)	11,5	11,3	11,4	12,3	13,1	13,4	13,1	13,9	14,0	14,4
(7) Ulaştırma	817	785	851	867	923	866	888	888	946	893
(%)	5,1	4,3	4,3	4,5	5,1	4,4	4,4	4,4	4,5	4,2
(8) Finans ve Sigortacılık	401	425	436	466	422	472	496	513	529	566
(%)	2,5	2,3	2,2	2,4	2,3	2,4	2,4	2,5	2,5	2,6
(9) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	2584	2524	2904	2775	2644	2833	2926	2921	3088	3136
(%)	16,0	13,7	14,6	14,5	14,7	14,2	14,4	14,3	14,8	14,6

Kaynak : Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Tablo 5.19a’ya göre toplam istihdam içinde inşaat sektörünün payı 1985 yılında %4,5 seviyelerindeyken 1993 yılında %6,7’ye yükselmiş daha sonra 1999’da %6,0’a gerilemiştir. Tablo5.19b’de ise sadece iki yıla ait değerler yer alıp tablo 5.19a’nın devamıdır. Buna göre 2000 yılında inşaat sektöründe çalışanların oranı %6,4’e yükseldikten sonra 2001 yılında %5,3’e gerilemiştir.

Türkiye’nin genç bir işgücüne sahip olması, sahip olduğu en büyük doğal zenginliktir. Bu zenginliği hızlı kalkınmasında bir araç olarak kullanabilmesi için, mesleki eğitime ağırlık veren daha ciddi gerçekçi bir eğitim politikası izlenmesi, geniş ve kapsamlı bir insan gücü planlaması yapılması, istihdamı artırmayı ön plana alan gerçekçi bir istihdam politikası izlenmesi gerekmektedir [27].

Tablo 5.19b Türkiye’de Sektörlere Göre İstihdamın Dağılımı

ISIC –Rev3 Sınıflandırmasına göre	2000	2001
Toplam (Bin)	20579	20367
(A) Tarım	7080	7184
(%)	34,4	35,3
(B) Balıkçılık	23	33
(%)	0,1	0,2
(C) Madencilik	78	93
(%)	0,4	0,0
(D) İmalat	3570	3548
(%)	17,3	17,4
(E) Elektrik Gaz Enerji	90	93
(%)	0,4	0,5
(F) İnşaat	1313	1073
(%)	6,4	5,3
(G) Perakendecilik ve Pazarlama	2989	2883
(%)	14,5	14,2
(H) Turizm	759	782
(%)	3,7	3,8
(I) Ulaştırma	1039	1008
(%)	5,0	4,9
(J) Finans ve Sigortacılık	272	253
(%)	1,3	1,2
(K) Kiralama, Eflakçılık	419	429
(%)	2,0	2,1
(L) Kamu Hizmetleri	1133	1118
(%)	5,5	5,5
(M) Eğitim	724	767
(%)	3,5	3,8
(N) Sağlık ve Sosyal Hizmetleri	464	450
(%)	2,3	2,2
(O) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	486	503
(%)	2,4	2,5
(P) Profesyonel Ev Hizmetleri	136	146
(%)	0,7	0,7
(Q) Yerel Yönetim ve Organizasyonlar	4	4
(%)	0,0	0,0

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Tablo 5.20’de Türkiye ve bazı diğer OECD ülkelerindeki istihdam/nüfus rasyoları bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla verilmiştir. Bu tablodaki oranlar bu ülkelerde 15-64 yaş grupları arasındaki nüfusu kapsamaktadır. Rakamlara bakıldığında Türkiye’nin rakamları diğer ülkelere göre neredeyse on puan geridedir. Bu ülkeler arasında Amerika’da istihdam/nüfus rasyosu yaklaşık %73 civarında seyrederken, Avrupa Birliği Ülkesi olan İngiltere’de %71 seviyesinde seyrederken, başka bir AB

ülkesi olan Almanya’da %66 mertebelerinde, bir başka AB ülkesi olan İtalya’da %53 mertebesindedir. Türkiye’de ise bu oran %45’e düşmektedir.

Tablo 5.20 OECD Ülkelerinde İstihdam/Nüfus Rasyosu Oranları

ÜLKE	1990	1997	1998	1999	2000	2001
Avustralya	67,9	66,3	67,2	67,7	69,1	68,9
Kanada	70,3	68	68,9	70,1	71,1	70,9
Fransa	59,9	58,9	59,4	59,8	61,1	62
Almanya	64,1	63,8	64,7	65,4	66,3	65,9
İtalya	52,6	51,6	52,2	52,9	53,9	54,9
Japonya	68,6	70	69,5	68,9	68,9	68,8
Hollanda	61,1	67,5	69,4	70,9	72,9	74,1
İspanya	51,1	50,7	52,4	55	57,4	58,8
Portekiz	67,5	64,7	66,4	67,3	68,1	68,7
İngiltere	72,5	70,8	71,2	71,7	72,4	71,3
ABD	72,2	73,5	73,8	73,9	74,1	73,1
Türkiye	54,5	51,2	51,1	51	48,2	45,1

Kaynak: OECD, İşgücü İstatistikleri

Tablo 5.21’de ise yukarıdaki ülkelerde işgücüne katılım yüzdeleri verilmektedir. Bu tabloya göre, Türkiye’ işgücüne katılım oranı diğer ülkelerin yine on puan gerisindedir ve %50 seviyelerinde değişmektedir. Bu sonuçlar Türkiye’de işgücü piyasasının ne kadar zayıf olduğunun göstergeleridir. Özellikle AB üyeliği hedefini kovalayan Türkiye için bir handicap olarak karşımıza çıkan en önemli sorunlardan biridir.

Tablo 5.21 OECD Ülkelerinde İşgücüne Katılım Oranı

ÜLKE	1990	1997	1998	1999	2000	2001
Avustralya	73	72,4	73	72,9	73,8	73,8
Kanada	76,6	74,9	75,2	75,9	76,3	76,5
Fransa	66	67,2	67,4	67,8	68	68
Almanya	68,4	70,8	71,4	71,6	72,2	71,6
İtalya	59,5	58,5	59,2	59,8	60,3	60,7
Japonya	70,1	72,6	72,6	72,4	72,5	72,6
Hollanda	66,2	71,5	72,6	73,6	74,9	75,7
İspanya	60,9	63,9	64,5	65,3	66,7	65,8
Portekiz	70,9	69,7	70,1	70,6	71,1	71,8
İngiltere	77,8	76,2	75,9	76,3	76,6	74,9
ABD	76,5	77,4	77,4	77,2	77,2	76,8
Türkiye	59,4	54,9	54,9	55,4	51,8	50,6

Kaynak: OECD, İşgücü İstatistikleri

5.4.3 Türkiye’de İşsizlik

İşsizliği genel bir ifade ile bir ülkede, bir yörede, çalışıp bir gelir elde etmek isteyen kişilerin, bu çalışma imkanını elde edememeleri veya bir gelir elde edememeleri durumu olarak tanımlamak mümkündür.

Genel bir yaklaşımla, Türkiye’de yaşanan işsizliğin özelliklerine bakıldığında yapısal bir işsizlik olduğu görülmekte ve genç yaş grubunda (15-24) yoğunlaşmaktadır (%45,26). İşgücüne katılan genç nüfusun yüksekliği ve genç nüfusa yeterli iş olanakları sağlanamaması genç nüfus içindeki işsizlerin sayısını artırmaktadır.

Türkiye ciddi işsizlik sorunun yanında, işgücünün hızlı hareketliliği ve verimsiz işlerde istihdamı gibi sorunlarla da karşı, karşıyadır. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de etkilerini hissettiren ekonomik kriz ve özelleştirme başta olmak üzere yeniden yapılanma çalışmaları niteliksiz işgücü için iş olanaklarını azaltmıştır. [18]

Tablo 5.22’de Türkiye’deki toplam işsizlik miktarı ve işsizlik yüzdesi incelendiğinde 1980’li yılların başlarında %10’un üzerinde seyreden işsizlik oranlarının daha sonra %8-7 mertebelerine düştüğü görülse bile bu rakamlar kalkınmayı hedefleyen ülkeler için oldukça yüksektir.

Tablo 5. 22 Türkiye’de Toplam İşsizlik Miktarı ve İşsizlik Yüzdesi

Yıl	Toplam işsizlik miktarı (bin)	toplam işsizlik yüzdesi (%)
1982	654	10,9
1983	833	12,1
1984	855	11,9
1985	2040	11,2
1988	1748	8,7
1989	1821	8,8
1990	1615	7,5
1991	1663	8,1
1992	1730	8,3
1993	1726	8,8
1994	1775	8,4
1995	1608	7,5
1996	1417	6,5
1997	1463	6,7
1998	1528	6,8
1999	1774	7,7
2000	1453	6,6
2001	1901	8,5

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Tablo 5.23 kullanılarak İşsizliğin yaş ve cinsiyete dağılımını inceleyecek olursak özellikle genç yaştaki işsizlik oranının oldukça yüksek olduğu gözükmektedir. Kadınlara göre erkekler arasında işsizlik oranlarının daha yüksek seyretmesi diğer bir dikkat çekici sonuçtur. Özellikle erkekler arasında 20 ile 29 yaş arasındaki kesimde işsizlik oranının yaklaşık olarak %40 civarında seyrediyor olması bir ülke ekonomisi için oldukça acıdır.

Tablo 5.23 Türkiye’de Yaş ve Cinsiyete Göre İşsizliğin Dağılımı

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Erkek														
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-19	29,4	26,3	26,2	23,5	21,5	20,4	21,5	22,7	20,3	21,4	18,6	16,9	16,2	15,5
20-24	24,9	22,1	24,9	28,8	29,6	30,7	27,1	27,6	29,1	27,6	28,5	28,1	27,9	25,2
25-29	10,3	13,1	15,6	17,2	16,9	19,1	16,8	18,5	18,5	18,1	17,6	18,6	17,1	17,3
30-34	5,6	5,7	7,2	8,5	10,8	9,3	10,7	8,8	10,0	9,8	10,3	11,5	11,5	12,0
35-39	3,7	5,1	5,5	6,4	6,8	7,0	6,9	6,5	7,2	6,9	7,3	7,9	9,4	10,8
40-44	3,1	5,7	3,5	5,0	5,0	5,2	6,0	5,2	5,0	6,0	6,1	6,4	6,7	7,1
45-49	4,6	5,5	3,5	3,4	3,8	3,0	5,0	4,2	4,8	4,7	5,1	5,1	4,5	6,1
50-54	3,6	2,8	2,9	3,8	2,4	2,5	3,4	2,8	2,7	3,5	3,4	3,3	3,6	3,4
55-59	3,7	3,4	2,5	2,2	2,5	2,0	1,8	2,1	1,4	1,3	1,5	1,6	1,8	1,6
60-64	1,9	0,8	1,4	0,8	0,7	1,0	0,8	1,0	0,9	0,8	0,8	0,5	1,1	0,6
65+	0,6	0,4	0,8	0,5	0,3	0,2	0,5	0,6	0,5	0,5	0,6	0,3	0,4	0,4
kadın														
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-19	17,1	15,2	14,8	8,9	8,3	9,5	8,8	9,0	8,6	11,9	9,7	10,0	7,3	7,4
20-24	17,0	13,8	12,5	11,7	13,5	12,4	12,1	13,1	12,5	16,5	12,6	12,9	12,3	10,9
25-29	8,0	7,9	6,3	6,2	6,1	6,4	8,2	7,0	6,5	8,4	7,1	7,1	6,0	5,7
30-34	4,9	4,1	3,6	4,1	3,5	4,3	3,3	3,9	3,1	3,9	3,2	4,1	3,5	3,4
35-39	4,0	3,6	3,4	1,9	2,3	2,1	2,5	2,1	2,0	2,5	2,5	2,6	2,6	2,4
40-44	1,4	1,5	1,5	1,2	1,4	0,8	1,2	1,4	0,9	1,1	1,4	1,4	1,3	1,4
45-49	1,2	1,0	0,6	1,0	0,6	0,7	0,7	0,9	0,8	0,7	0,8	0,9	0,6	0,7
50-54	0,6	0,3	0,5	0,2	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,3	0,4	0,2	0,9	0,3
55-59	0,4	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1
60-64	0,2	0,3	0,5	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
65+	0,1	0,1	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1

Kaynak : Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Türkiye’deki işsizlerin eğitim durumunun profili tablo 5.24’de görülmektedir. Buna göre; işsizlerin yarıya yakınının temel eğitim sahibi olduğu, düz liselerden mezun olanların ise %29 gibi bir orana sahip olduğu buna karşın meslek lisesi mezunlarının %13 civarında bir orana sahip oldukları görülmektedir. Bu sonucun nedeni meslek liselerinde kalifiye eleman yetiştirilmesidir. Bu sebeple meslek liselerinden

çıkanların işsiz kalma oranları düz liselere göre düşüktür. Yüksek öğrenim mezunu işsizlerin oranı yaklaşık %8 mertebesindedir.

Tablo 5.24 Türkiye’de İşsizlerin Eğitim Durumuna Göre Yüzde Dağılımı

Eğitim Durumuna Göre İşsizler (Bin)	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
(ISCED) Sınıflandırmasına Göre Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
(0) Okur Yazar	3,9	4,6	3,9	4,3	2,9	2,3	1,7	2,4	2,0	3,0	2,4	
(1) Temel Eğitim	55,9	53,7	53,8	51,1	48,7	45,3	41,3	40,7	46,0	43,4	46,5	
(2) Meslek Liseleri	13,3	12,2	12,6	13,4	14,5	12,9	14,9	13,7	13,4	14,4	13,6	
(3) Lise	21,7	23,9	23,9	25,6	28,6	32,7	34,8	34,0	30,4	29,4	29,0	
(5-7) Yüksek Öğrenim	5,2	5,8	6,0	5,8	5,5	7,1	7,4	9,4	8,2	9,7	8,4	

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Tablo 5.25a Türkiye’de İşsizliğin Sektörlere Göre Dağılımı

ISIC -Rev2 Sınıflandırmasına göre	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Toplam (Bin)	1748	1821	1615	1663	1730	1726	1775	1608	1417	1463	1528	1774
(1) Tarım	40	188	135	156	162	157	130	229	91	74	72	119
(%)	2,3	10,3	8,4	9,4	9,4	9,1	7,3	14,2	6,4	5,1	4,7	6,7
(2) Madencilik	4	10	12	3	11	5	11	12	7	10	8	5
(%)	0,2	0,5	0,7	0,2	0,6	0,3	0,6	0,7	0,5	0,7	0,5	0,3
(3) İmalat	94	187	166	259	252	219	272	226	190	193	252	335
(%)	5,4	10,3	10,3	15,6	14,6	12,7	15,3	14,1	13,4	13,2	16,5	18,9
(4) Elektrik Gaz Enerji	1	5	3	3	2	3	5	6	1	5	4	4
(%)	0,1	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,4	0,1	0,3	0,3	0,2
(5) İnşaat	64	109	127	200	185	233	227	165	152	162	155	208
(%)	3,7	6,0	7,9	12,0	10,7	13,5	12,8	10,3	10,7	11,1	10,1	11,7
(6) Perakendecilik ve Pazarlama	83	108	133	167	157	166	173	168	160	165	179	239
(%)	4,7	5,9	8,2	10,0	9,1	9,6	9,7	10,4	11,3	11,3	11,7	13,5
(7) Ulaştırma	27	53	58	71	71	50	58	54	51	46	49	62
(%)	1,5	2,9	3,6	4,3	4,1	2,9	3,3	3,4	3,6	3,1	3,2	3,5
(8) Finans ve Sigortacılık	20	18	24	35	32	32	34	33	33	28	24	40
(%)	1,1	1,0	1,5	2,1	1,8	1,9	1,9	2,1	2,3	1,9	1,6	2,3
(9) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	54	115	109	124	112	111	156	122	120	106	115	142
(%)	3,1	6,3	6,7	7,5	6,5	6,4	8,8	7,6	8,5	7,2	7,5	8,0

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Tablo 5.25a ve tablo 5.25b’de Türkiye’de işsizliğin sektörlere göre dağılımları incelendiğinde imalat ve perakendecilik sektöründen sonra en çok işsizlik oranının görüldüğü sektör inşaat sektörü olarak gözükmektedir. 1991 yılından başlayarak inşaat sektöründeki işsizliğin %10’un üzerinde seyretmesi sektördeki sıkıntının bir göstergesidir.

Tablo 5.25b Türkiye’de İşsizliğin Sektörlere Göre Dağılımı

ISIC -Rev3 Sınıflandırmasına göre	2000	2001
Toplam (Bin)	1453	1901
(A) Tarım	119	122
(%)	8,2	6,4
(B) Balıkçılık	1	1
(%)	0,1	0,1
(C) Madencilik	4	5
(%)	0,2	0,0
(D) İmalat	253	409
(%)	17,4	21,5
(E) Elektrik Gaz Enerji	2	2
(%)	0,1	0,1
(F) İnşaat	191	293
(%)	13,1	15,4
(G) Perakendecilik ve Pazarlama	149	239
(%)	10,3	12,6
(H) Turizm	100	115
(%)	6,9	6,0
(I) Ulaştırma	55	65
(%)	3,8	3,4
(J) Finans ve Sigortacılık	12	18
(%)	0,8	0,9
(K) Kiralama, Eflakçılık	29	50
(%)	2,0	2,6
(L) Kamu Hizmetleri	20	24
(%)	1,4	1,3
(M) Eğitim	13	19
(%)	0,9	1,0
(N) Sağlık ve Sosyal Hizmetleri	13	16
(%)	0,9	0,8
(O) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	32	50
(%)	2,2	2,6
(P) Profesyonel Ev Hizmetleri	8	9
(%)	0,6	0,5

Kaynak: Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO)

Aşağıda tablo 5.26’da bazı OECD ülkelerindeki standartlaştırılmış işsizlik oranlarına yer verilmiştir. Buna göre işsizlik oranı Amerika’da %5 seviyelerinde seyrederken, Japonya’da %2’lerdeyken son yıllarda %5’e yükselmiştir. Avrupa Birliği

lkelerinden İngiltere’de %5, Almanya’da %8, İspanya’da %13 civarında yer almaktadır. Türkiye’de ise bu oran 2001 yılında %10,9’a yükselmiştir. Bu tabloda görüldüğü üzere işsizlik tüm dünyada en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5.26 OECD lkelerindeki Standartlaştırılmış İşsizlik Oranları

ÜLKE	1990	1992	1995	1997	1999	2000	2001
Avustralya	6,7	10,5	8,2	8,3	7	6,3	6,7
Kanada	8,1	11,2	9,4	9,1	7,6	6,8	7,2
Fransa	8,6	10	11,4	11,8	10,7	9,3	8,6
Almanya	4,8	6,6	8,2	9,9	8,6	7,9	7,9
İtalya	8,9	8,7	11,5	11,6	11,2	10,4	9,5
Japonya	2,1	2,2	3,1	3,4	4,7	4,7	5
Hollanda	5,9	5,3	6,6	4,9	3,2	2,8	2,4
İspanya	16,1	18,3	22,7	20,6	15,8	14	13
Portekiz	4,8	4,3	7,3	6,8	4,5	4,1	4,1
İngiltere	6,9	9,8	8,5	6,9	5,9	5,4	5
ABD	5,6	7,5	5,6	4,9	4,2	4	4,8
Türkiye	8,2			6,9	7,9	6,8	10,9

Kaynak: OECD, İşgücü İstatistikleri

5.4.4 Türkiye’de İstihdam Politikaları

Bilinçli ve yaygın bir istihdam politikasının Planlı Kalkınma Döneminde başladığını söylemek pek yanlış olmaz. 1961 Anayasasında, devletin temel nitelikleri belirtilirken bunlardan birinin de “sosyal devlet” olma ilkesi olduğu belirtilmiş, ve devlet sosyal politika ile ilgili çeşitli alanlarda belirli yükümlülükleri yerine getirmeyi üstlenmiştir. Bu yükümlülüklerden biri de çalışma hakkı ve devi ile ilgili olmuş, devletin çalışmak isteyen fertlere iş imkanı sağlayacak faaliyetleri destekleyeceği, işsizliği önleyici tedbirleri alacağı belirtilmiştir.

Benzer bir yükümlülük 1982 Anayasasında da yer almıştır. Buna göre, 1982 Anayasasında, Çalışma Hakkı ve devi ile ilgili 49. maddede: “çalışma herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyelerini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.”

denilmiştir.devletin bu yükümlülüğü ne derece de yerine getireceği sorusunun cevabı ise, Sosyal ve Ekonomik Hakların Sınırı ile ilgili 65. maddede bulmak mümkündür. Buna göre, “devlet sosyal ve ekonomik alanlarda, anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde

yerine getirir.” denilmiştir. Yani devletin sosyal alandaki sorumluluğu, mutlak bir sorumluluk olmayıp, mali kaynakların elverdiği ölçüde olacaktır ki bu ise her zaman tartışmaya açık bir husustur [1].

1961 Anayasası ile başlayan yeni dönemde, ülke ekonomisini planlamak gereği anlaşılmış ve bu planlar yapılırken de istihdam politikası oluşturulmuştur. Ülkemizin istihdam politikasını bu nedenle beş yıllık plan dönemleri içinde ele almak uygun olacaktır.[30]

5.4.4.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1963-1967)

Birinci beş yıllık kalkınma planı istihdam politikasına ilişkin hedeflerini;

- (i) işsizlik meselesini çözmek
- (ii) Çalışanların mesleki seviyelerini yükseltmek
- (iii) Her basamakta yeterliliğe dayanan bir çalıştırma politikası ile yetişenleri yerinde kullanmak ve sağlam bir sosyal hareketlilik yaratmak
- (iv) Çalışan nüfusun çeşitli meslek gruplarının bölünüşündeki dengesizlikleri ortadan kaldırmak ve daha dengeli bir dağılışı sağlamak şeklinde belirlemiştir

İstihdam sorununun çözüm yollarını ise aşağıda ki şekilde tespit etmiştir

- (i) Artan işgücünün şehirlere ölçsüz bir şekilde akımını önlemek için tarım bölgelerinde emeğin değerlendirilmesi esasına dayanan tarım dışı çalışanların geniş ölçüde artırılması; bunun için, toplum kalkınması programlarının başlıca amaçlarından birisinin bu olduğu ve tarım projelerine yönelik verilmesinde kullanılmayan işgücünün de dikkate alınmasına, bayındırlık çalışmalarıyla yaratılacak iş imkanlarının tarım kesimindeki nüfus baskısını hafifleteceğinden tarımsal üretkenliğin artırılmasına yardım edeceği
- (ii) Plan içinde istihdam yaratıcı projelerin ve sektörlerin öncelikle ele alınması
- (iii) Belli alanlarda, özellikle inşaat sektöründe, insan gücü yoğunluğuna dayanan bir teknoloji uygulanması imkanlarının araştırılması ve kullanılması
- (iv) insan gücü fazlasının emek kıtlığı çeken yabancı ülkelere gönderilmesi
- (v) Meselenin uzun süreli çözüm yolu için yaratılacak istihdam imkanlarıyla dengeli bir işgücü artışı sağlayacak nüfus artış hızına ulaşmak için gerekli nüfus politikasının uygulanması

(vi) Bütün bu tedbirlerin istihdam meselesini çözemediği görüldüğü takdirde İkinci ve üçüncü plan dönemleri için daha yüksek bir kalkınma hızının hedef olarak seçilmesi [9,30]

5.4.4.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1968-1972)

İkinci beş yıllık kalkınma plan ve programlarında istihdam politikaları aşağıdaki şekilde saptanmıştır,

(i) İstihdam seviyesinin yükseltilmesi ve işsizliğin azaltılması amacıyla istihdam etkisi yüksek olan sektörler ağırlık verilecek, bunun yanında maliyeti artırmaksızın işgücü yoğunluğu yüksek, sermaye tasarruf edici ve istihdam yaratıcı bütün sektörler öncelik verilecek, bunun için teknolojinin secimi ve üretim faktörlerinin bölge fiyatlarının ayarlanması,

(ii) Tarım sektöründe, daha çok işgücü kullanmayı gerektiren yönde tarım teknolojisinde ve ürün tiplerinde değişiklik sağlamak ve yan bir gelir kaynağı olarak el sanatlarının geliştirilmesi

(iii) Tarımda ve tarım dışı sektörlerde kullanılmayan kapasitelerin bulunduğu alanlarda teşvik tedbirleri ile iş imkanlarının yaratılması

(iv) Tarımsal işletmelerin optimal büyüklüklerinin belirlenmesi ve bunların Türkiye tarımına adaptasyonu için gerekli şartların yaratılması

(v) Proje analizi çalışmalarının sadece üretim artışlarını izlemek için değil, fakat istihdam imkanları yaratılmasını izlemek amacıyla da geliştirilmesi ve seçilecek sanayi dalları yatırım projelerinin teşvik tedbirleriyle desteklenmesi

(vi) Toplum kalkınması projelerinde emeğin yoğun olduğu kamu hizmetleri programlarının düzenlenmesi

(vii) Yurtdışına işgücü gönderilmesi

(viii) istihdam yaratıcı programların uygulanmasında öncelikle işsizlik sorununun yoğun olduğu çevreler üstünde durulması. [10,30]

5.4.4.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1973-1977)

Üçüncü beş yıllık kalkınma planı, istihdam sorununu uzun dönemli bir çözüme bırakmakla birlikte yine de aşağıdaki hedefleri taşımaktadır

(i) Ekonomik gelişmenin belli bir düzeye ulaşmasına kadar devam etmesi beklenen işgücü fazlasının yoğun olduğu bölge ve sektörlerin dış ülke istihdam olanaklarından öncelikle yararlandırılmaları

(ii) Kişilerin yetiştirildikleri meslek ve alanlarda istihdamın sağlanması

(iii) Vasıflı işgücü yetiştirilmesine önem verileceği

(iv) Kısa dönemde istihdam artırma çabalarının, perspektif plan döneminin gerekli kıldığı ileri ve sermaye yoğun teknolojilerin gelişmesini engellemeyecek biçimde sürdürülmesi, (Üretimde maliyet ve kalite yönlerinden dış rekabetin önemli olduğu alanlarda özellikle kimya, petrol-kimya, makine imalat, madeni eşya ve demir dışı metaller sanayilerinde en ileri teknolojilerin kullanılması esastır, ürün kalitesinde belli farklılıkların kabul edilebildiği konular ile üretim teknolojisinin bir gereği olarak, gemi yapımı, inşaat elektronik sanayii, orman ürünleri işleme sanayii ve: toprak ve su işleri gibi alanlarda işgücü yoğun teknolojiler benimsenecektir.)

(v) Şehire göç eden nüfusun verimli işlerde istihdamı ve böylece şehir yaşantısı biçimine uyumlarını sağlamada sanayi ana planları ile şehir arasında ilişki kurulması.[11,30]

5.4.4.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlama Dönemi (1979-1983)

Dördüncü, planın istihdam politikaları aşağıda sıralandığı gibidir;

(i) Türkiye'nin giderek büyümüş olan ve bugün en önemli sorunlardan biri haline gelen istihdam sorununa, IV. Plan döneminde gerçekçi çözümler getirmek temel ilkedir.

(ii) IV, Plan döneminde, teknoloji ve sanayi politikalarıyla uyumlu ve tutarlı bir istihdam politikası geliştirilecektir.

(iii) Bu amaçla, istihdam ve ücret politikalarında insan gücünün yerinde ve verimli biçimde çalıştırılması, insan gücünün sektörler ve bölgeler arası dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi öncelikle göz önünde bulundurulacaktır,

(iv) İşgücünün üretim sürecine girmede ve üretim süreci içerisinde sürekli olarak eğitilmesine büyük önem ve öncelik verilecektir. Kısa dönemde olduğu gibi uzun dönemi hedefleri açısından da üretim sürecinin en önemli kademelerinden biri olan

orta nitelikli teknik insan gücünün yetiştirilmesi için özel programlar, kurumlaşmalar ve özendirmeler geliştirilecektir,

(v) Nitelikli insan gücü gereksinimi duyulan bölgelerde ve hizmet alanlarında belirli sürede hizmet verme ilkesine göre, bölgelerarası yetişkin insan gücü dengesizliğini azaltacak, özellikle yükseköğrenim mezunlarının zorunlu çalışmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılacaktır.

(vi) Toplumsal ve siyasal baskılarla kamu işyerlerinde ortaya çıkan ve ekonomik rasyonelliğe ters düşen kadro şişkinlikleri önlenecektir,

(vii) Genel olarak ekonominin canlılığa kavuşması, özel olarak da sanayiinin tam kapasiteye ve yatırımların programlanan düzeylere ulaşması temel çarelerdir. Ancak, Türkiye’de istihdam sorununun kentlerde açık işsizlik biçiminde ortaya çıktığı göz önünde tutularak, yine kentlerde çok acil çözümler bekleyen altyapı, imar ve bayındırlık çalışmalarına bu amaçla büyük öncelik verilecektir.

(viii) Genellikle, niteliksiz ve orta nitelikli işçi kullanan sanayilere ve hizmet faaliyetlerine ait yatırımlar, bu tür işgücü arzının yoğun bulunduğu bölgelerde özendirilecektir.

(ix) Kentlerde, özellikle kamu hizmetlerinin bir çeşit “hizmet sektörü gizli işsizliği” yaratan şişkinliğinin önlenmesi amaçlanacak ve bunun yerine, vardiya, sayısının ve kapasite kullanımının artırılması sağlanacaktır.

(x) Tarımdaki gizli işsizlik sorununun kesin çözümü IV. Plan dönemini aşmaktadır. Tarımda oluşan ve mevsimlik olarak kente yöneldiği görülen gizli işsizliğin giderilmesi amacıyla, sermaye-yoğun teknolojilere geçmenin ekonomik açıdan gerekli olduğu durumlarda bu gereğe uyulmakla birlikte, kırlık bölgelerde ve kentlerde emek yoğun özel kalkınma projeleri ve programları gerçekleştirilecektir.

(xi) İş ve işçi bulma kurumu yerel ölçekten kaynaklanan en son verilere dayalı olarak. Ülkenin üretim sürecinde yoğunlaşan ekonomik ve teknolojik değişme ve gelişmeleri algılayabilecek, üretim sürecinin güncel ve gelecekteki insan gücü gereksinimlerini tanımlayabilecek, işgücü piyasasının bütününde etkin, teknik bir örgütsel yapıya kavuşturulacaktır. [12,30]

5.4.4.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1985-1989)

Beşinci planın ilke ve politikaları ise şöyle sıralanmıştır.

(i) istihdam politikasının sanayileşmeye ve sektör politikalarına entegre edilmesi gereklidir. Bu sebeple, sektör ve alt sektörlerin teknoloji seçimleri, teşvik politikaları, yatırımların yurt sathında dağılımları, sektörel üretim hedeflerine mal ve hizmet bazında faktör tercihleri, iç ve dış piyasa şartları, ekonominin genel dengeleri içinde istihdama etkileri açısından dikkate alınacak, böylece ekonomik ve sosyal politikalarda istihdam artırma amacı öncelikle değerlendirilecektir.

(ii) istihdam artışı yatırım hacminin, yatırımların verimliliğinin, üretim sektörünün ve üretim tekniğinin fonksiyonu olarak belirlenecektir. Emek ile sermaye faktörlerinin kullanım oranı, ülkenin kaynak dağılımına uygun bir yönde, geliştirilecektir. Ayrıca, emek yoğunluğu daha yüksek olan (tarıma dayalı sanayi gibi) iktisadi faaliyet dallarının, sahip oldukları potansiyelden azami ölçüde yararlanılacaktır.

(iii) Halen kullanılmakta olan kaynakların işsizliğin azaltılmasında daha rasyonel yollarla değerlendirilmesi için araştırma ve geliştirme faaliyetlerine hız verilecek, işgücü arz ve talep piyasalarında istihdamı artırıcı yeni düzenlemelere gidilecektir.

(iv) İşçi başına yatırım açısından ele alındığında, bazı alt sektörlerde daha çok istihdam açıldığı görülmektedir. Nitekim ilkökul mezunu işsizleri %70 ile en yüksek oranda kullanan alt sektörler, ağaç işleme, mobilya, giyim, elektrik makineleri taşıt araçtan imalatı ve bakımı alt sektörlerinde ortalama sermaye yatırımı 1983 yılı fiyatları ile 0,9 milyon TL'dir. Buna karşılık, petrol arama, enerji üretimi alt sektörlerde ise ilkökul mezunu işgücü kullanım oranı %20'nin altında olup sermaye yatırımı ise milyonlarca lira olmaktadır. Bu durumda, iç ve dış talep, enerji, dış döviz gereği gibi kısıtlamalar çerçevesinde aynı toplam milli gelir artışı ile daha çok istihdam sağlayacak yatırımlara öncelik verilecektir.

(v) İşgücü talebi yönünden. Kalkınma Planının genel hedefleri çerçevesinde olmak kaydıyla, 1 milyon TL. katma değer elde edilirken daha çok istihdam yeri sağlayan alt sektörlerde öncelik tanınması önem kazanmaktadır. Mesela, gıda imalatında 13,9 hayvancılık ve ormancılıkta 4,9 dokuma ve çirçirloomada 3,8, ayakkabı imalatında 3,7, deri imalatında 3,1, giyimde 3, otel ve lokantacılıkta 2,9, bina.inşaatında 2,4, ağaç ve mobilyada 2.1 kişinin istihdamını 1983 fiyatlarıyla, 1 milyon TL.'lik bir katma değer artışı ile sağlamak mümkündür.

(vi) 15-19 yas grubunda bulunan her 100 gençten Türkiye ortalaması olarak, 10,5'i açık işsiz durumunda bulunmaktadır, Ancak il ve ile merkezleri olarak ele alındığında aynı yaş grubunda toplam işgücü fazlası oranı ise %28,5'e ulaşmakta, yalnızca kadınlarda bu oran %39,3 olmaktadır. Bu durum işsizler içinde genç işsizlerin önemini ortaya koymaktadır. Plan döneminde yıllık programlarla genç issizlere yönelik istihdam artırıcı projeler hazırlanarak yrrlge konulacaktır.

(vii) Belli alt sektörler, belli nitelikteki işgücünü kullanmaktadır, 15-19-20-24 yaş grubu ve ilkokul, ortaokul, lise mezunu ve benzeri eēitim grubundaki işgücüne talep yaratan alt: sektörler tespit edilmiş bulunmaktadır. Mesela; giyim, mobilya, basım, madeni eşya, elektrik makineleri ve taşıt araçları imalatı sektörleri % 25-35 kadar 15-19 yaş grubu işgücünü istihdam etmektedir. Buna karşılık petrol madencilik. enerji üretimi, toptan ticaret, bankacılık gibi alt sektörler, 15-19 yaş gençleri sadece %1-5 oranında istihdam etmektedir.

(viii) V. Beş Yıllık Plan döneminden itibaren, işgücü yoēunluēu yüksek sektörlere aēırlık verilmesi ve en çok g veren vilayetlere bu sektör yatırımlarının götürülmesi esası uygulamaya konulacaktır.

(ix) Kırsal gelirin yükseltilmesi ve kırsal altyapının geliştirilmesi amacıyla işsizlik açısından özellik gösteren bölgelerde mevsimlik işsizlere ek iş saēlamak üzere projeler ilave bir tedbir olarak uygulanacaktır.

(x) GSMH'nın binde 2 ile 6,5'i kadar bir kaynak kullanarak önemli bir miktar işsize ek gelir ve istihdam saēlanması ve bu arada Türkiye'nin altyapı aıēının kapatılmasına katkıda bulunulması mümkün olacaktır.

(xi) zel projelerle, ekonomik açıdan verimliliēi devletçe onaylanan, gerçek kaynaklarla finanse edilip enflasyona meydan vermeyen, kır ve kentteki mahalli işsiz ve boşta gezenlerle, öncelikle sosyal açıdan zaruret içindeki işsizlere hitap eden asgari ücret mukabili, mevsimlik olarak, geçici statüde istihdam imkanı saēlayacak nitelikte özel amaçlı kamu projelerini uygulamaya konması saēlanacaktır.

(xii) Türkiye'nin bir yandan yurtiçinde işsizlikle mücadele ederken, diēer taraftan da yurtdışı istihdam imkanlarını deēerlendirmeye devam etmesi zaruridir.

(xiii) İnşaat konut sektöründe, orta büyüklükte şehir merkezlerine yönelmesi, emek faktörünün daha fazla kullanılmasını saēlayacaktır. [13,30]

5.4.4.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1990-1994)

İstihdamla ilgili ilkeler ve politikalar ise aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

(i) İstihdamın gelişmesini sağlayacak ortamın yaratılması ve idamesi esastır. Bu çerçevede, genel hedefler doğrultusunda yatırımların teşvik edilmesi, müteşebbislik ruhunun ve teşebbüs gücünün geliştirilmesi, küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin desteklenmesi nitelikli işgücü yetiştirilmesi ve mevcut işgücünün niteliğinin yükseltilmesi, işgücü piyasasında karşılaşılan ve istihdamın gelişmesinin olumsuz şekilde etkileyen unsurların ve aksaklıkların ortadan kaldırılması istihdam politikasının temel ilkeleridir.

(ii) Yatırımların teşvikinde istihdam yaratma ile teknolojik gelişme boyutu genel hedefler doğrultusunda değerlendirilecektir.

(iii) Geniş istihdam imkanları olan hizmet sektörlerinin potansiyelinden azami ölçüde faydalanılacak ve bu sektörlerin geliştirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

(iv) Kırsal kesimde yeni iş alanları ve kırsal hane halkına ek gelir imkanları yaratmak amacıyla tarım dışı iktisadi faaliyetlerin geliştirilmesine ağırlık verilecektir.

(v) Küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin geliştirilmesi için mevzuatta ve uygulamada karşılaşılan güçlükler ortadan kaldırılacak, bu teşebbüslerin gelişmesi desteklenecektir.

(vi) Kendi işini kuracaklara sağlanan çok yönlü destek hizmetleri artırılacak ve yaygınlaştırılacaktır.

(vii) Eğitim sistemi içinde ve dışında, her seviyede nitelikli işgücü yetiştirilmesine ağırlık verilecek, örgün ve yaygın mesleki teknik eğitim, beceri kazandırma eğitimi, iş öncesi eğitimi, işbaşı eğitimi ve yeniden eğitim programları ve hizmetleri desteklenerek yaygınlaştırılacaktır.

(viii) İşgücü piyasası berraklaştırılacak ve işgücü seyyaliyetini kolaylaştırıcı enformasyon hizmetleri geliştirilecek, İş ve İşçi Bulma Kurumu işgücü piyasasında etkinliği artacak biçimde reorganize edilecek, işgücü eğitimi, istihdam rehberliği mesleğe yöneltme ve benzeri istihdamı geliştirme faaliyetlerine kamu kuruluşları ile özel istihdam kuruluşlarının, aktif katılımını sağlayacaktır.

(ix) İşgücü piyasasına girişte zorluklarla karşılaşan özürümler ve eski hükümlülerin problemlerini giderici tedbirler alınacaktır.

(x) Kısmi zamanla (part-time) yeni iş alanlarının açılmasına ve bu tür istihdamın geliştirilmesine önem verilerek gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

(xi) İşgücü piyasası verilerinin uluslararası standartlara uygun, mukayeselere imkan verir nitelikte ve süreklilik arz eden biçimde temini sağlanacaktır. [14,30]

5.4.4.7 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1995-1999)

Yedinci planda istihdamla ilgili amaçlar, ilkeler ve politikalar şöyle sıralanmıştır.

(i) İstikrarlı, yatırım ağırlıklı ve rekabetçi ekonomik koşullara dayalı yüksek bir büyüme hızının gerçekleştirilmesi yoluyla üretken istihdamın artırılması temel ilkedir.

(ii) Bu çerçevede en etkili faktörü, teknoloji düzeyi uluslararası rekabet gücü açısından yeterli sanayi ve yüksek katma değerli hizmet sektörü yatırımlarının gerçekleştirilmesi oluşturacaktır.

(iii) Teknolojik gelişmeye paralel olarak işgücünün niteliğinin yükseltilmesi yoluyla istihdamın gelişme potansiyeli güçlendirilecektir.

(iv) Öngörülen ekonomik yapının ihtiyaç duyduğu insan gücü yetiştirilecek ve işgücü piyasasının işleyişi özellikle çalışmanın düzenlenmesine ilişkin mevzuatın çağdaş koşullara uygun bir yapıya kavuşturulması, kurumsallaşmanın güçlendirilmesi, meslek standartlarının geliştirilmesi yollarıyla etkinleştirilerek istihdam artırılacaktır.

(v) İleri teknoloji kullanarak yüksek katma değer yaratacak sektörlerin geliştirilmesi ile nitelikli işgücü istihdamı artırılacak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam potansiyelinden de azami ölçüde yararlanılacaktır.

(vi) Küçük ve orta ölçekli işletmeler ve bireysel girişimler proje, finansman, organizasyon ve teknoloji alanlarında sağlanacak katkılarla desteklenecek, girişimcilik eğitimi gerçekleştirilecektir.

(vii) Yerel ekonomik potansiyellerin bu doğrultuda harekete geçirilmesi için başlangıç aşamasında kamunun da dolaylı teşvik ve desteğiyle yerel doğa, insan gücü ve finansman kaynaklarını kullanarak piyasada rekabet etme gücüne sahip olacak girişimlerin gelişmesi sağlanacaktır. Üretken ekonomik faaliyet ve istihdam potansiyeli taşıyan somut projelerin gerçekleştirilmesini sağlayacak çözümler, yerel ihtiyaç ve kapasiteleri de dikkate alacak küçük, esnek ve etkili bir birim aracılığıyla

hayata geçirilecektir. Bu çerçevede, özellikle besicilik, arıcılık, su ürünleri, bağ ürünleri, çeşitli gıda ürünleri, halıcılık, el sanatları, inşaat malzemeleri, mobilyacılık, ayakkabıcılık, konfeksiyon ürünleri, plastik eşya, metal işleme, tıbbi malzeme ve aletler, belirli elektronik ürünler ve benzeri dallarla turizm ve belirli hizmet alanlarında faaliyet gösterecek ya da faaliyetlerini genişletecek girişimler hedeflenecektir. Genelde kırsal sanayiler desteklenecektir. Yarım kalmış yatırımlardan görece olarak sınırlı bir destekle rekabet edebilme potansiyeline sahip olanların faaliyete geçmelerinin sağlanmasına çalışılacaktır.

(viii) Güneydoğu Onarım Projesi kapsamında ve yüksek işsizliğin bulunduğu diğer yörelerde yerel ihtiyaçları karşılayacak belirli altyapılar, konut yapımı, arazilerin tarıma elverişli hale getirilmesi, ağaçlandırma, çevre koruması ve benzeri nitelikte alanlarda özel istihdam projeleri uygulanacaktır.

(ix) Kamudaki aşırı ve dengesiz istihdamın azaltılmasına çalışılacaktır.

(x) Ara kademe işgücü yetiştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.

(xi) İstihdamın artırılması ve kayıt dışı ekonominin boyutlarının küçültülmesi açısından, bir çeşit istihdam vergisine dönüşen ücretler üzerindeki ilave yükler AB ülkelerindeki düzeye düşürülecektir.

(xii) Hem güvenceli, hem de esnek bir işgücü piyasası düzenlemesi gerçekleştirilecek, işgücünün piyasa şartlarına daha iyi cevap verebilmesini sağlayacak beceri eğitimi ve yeniden eğitim programlarını içeren uyum çalışmalarına ağırlık verilecektir. Bu çerçevede, küreselleşme süreci ve AB'ye uyum politikaları kapsamında aktif işgücü piyasası önlemlerine ağırlık verilecek, İş ve İşçi Bulma Kurumu çağdaş istihdam hizmetleri sağlayabilecek bir yapıya kavuşturularak İş-Kur adı altında yeniden örgütlenecektir.

(xiii) Gümrük birliği ile ilgili olarak birkaç sektörde ve özelleştirme sonucunda da belirli işletmelerde işsiz kalacak olanlara yeni istihdam imkanları yaratmak için kendi işlerini kuranların desteklenmesi de dahil olmak üzere kapsamlı programlar geliştirilerek uygulamaya konulacaktır.

(xiv) Yeni teknolojilerin istihdamı artırıcı şekilde uygulanıp yaygınlaştırılmalarına imkan verecek çalışmalar başlatılacaktır.

(xv) 2000 yılında toplam işgücünün 22.462 bin kişiye ulaşacağı tahmin edilmekte, öngörülen hedefler doğrultusunda toplam istihdamın 20.737 bin kişi, işsizliğin de %7,7 düzeyinde olacağı beklenmektedir. [15,42]

5.4.4.8 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (2000-2004)

İstihdamla İlgili Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

(i) Üretken yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi suretiyle istihdam artışı sağlanacak ve işsizlik azaltılacaktır.

(ii) istihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilecek, ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü yetiştirilecek, işgücünün bilgi çağının gerekleri doğrultusunda niteliği yükseltilecek ve işgücü piyasasında etkinlik artırılacaktır.

(iii) istihdamın artırılmasında ve işsizliğin azaltılmasında önem taşıyan ve sanayi sektörünün gelişmesine girdi vererek destek sağlayan KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyellerinden azami şekilde yararlanılacaktır. Bu amaçla küçük ve orta boy işletmeler ile bireysel girişimlere yönelik eğitim, proje, finansman, organizasyon, pazarlama ve teknoloji alanındaki destekler artırılacaktır.

(iv) Beyin göçünü önlemek amacıyla nitelikli işgücünün yurtdışında istihdamını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

(v) özellikle gençlere, kadınlara ve özürllülere yönelik olmak üzere işsizliği önleyici, tedbirler alınacaktır. İşsizlik riskiyle karşılaşabilecek beceri düzeyi ve ücret seviyeleri oldukça düşük kişilerin işsiz kalmalarını önleyici ve niteliklerini artırmayı hedefleyen aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanacaktır.

(vi) İşgücünün etkinliğinin artırılması amacıyla Meslek Standartları Sınav ve Belgelendirme Sistemi oluşturulacaktır.

(vii) Tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine ve kentlerde ev kadınlarına ve gençlere yönelik olarak katma değer yaratıcı projeler geliştirilecektir.

(viii) Yeni ve diğer standart dışı çalışma biçimlerinin ülke şartları ve uluslararası standartlara uygun yasal düzenlemeye kavuşturulması ile istihdam artışı sağlanacaktır.

(ix) AB'ye uyum çerçevesinde teknolojik gelişmeye paralel olarak işgücünün niteliğinin yükseltilmesi yoluyla istihdamın gelişme potansiyeli güçlendirilecektir.

(x) 2005 yılında toplam işgücünün 25,7 milyon kişiye, toplam istihdamın 24,2 milyon kişiye ulaşacağı ve işsizlik oranının ise yüzde 5,6 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. [17,42]

5.4.5 İstihdam Politikalarının İnşaat Sektörü Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye’de planlı kalkınma dönemi içindeki istihdam politikaları inşaat sektörü açısından incelendiğinde bu politikalar içinde inşaat sektörünün direkt bahsedildiği maddeler; Birinci Kalkınma Planı içinde “Belli alanlarda, özellikle inşaat sektöründe, insan gücü yoğunluğuna dayanan bir teknoloji uygulanması imkanlarının araştırılması ve kullanılması”, Dördüncü Kalkınma Planında “Genel olarak ekonominin canlılığa kavuşması, özel olarak da sanayiın tam kapasiteye ve yatırımların programlanan düzeylere ulaşması temel çarelerdir. Ancak, Türkiye’de istihdam sorununun kentlerde açık işsizlik biçiminde ortaya çıktığı göz önünde tutularak, yine kentlerde çok acil çözümler bekleyen altyapı, imar ve bayındırlık çalışmalarına bu amaçla büyük öncelik verilecektir.”, Beşinci Kalkınma Planında “İnşaat konut sektöründe, orta büyüklükte şehir merkezlerine yönelmesi, emek faktörünün daha fazla kullanılmasını sağlayacaktır.” Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise “Güneydoğu Onarım Projesi kapsamında ve yüksek işsizliğin bulunduğu diğer yörelerde yerel ihtiyaçları karşılayacak belirli altyapılar, konut yapımı, arazilerin tarıma elverişli hale getirilmesi, ağaçlandırma, çevre koruması ve benzeri nitelikte alanlarda özel istihdam projeleri uygulanacaktır” şeklinde sıralanmaktadır.

Altıncı Kalkınma Planı döneminde ve Yedinci Kalkınma Planında ise hizmet sektörüne önem verilmesi şeklinde bir ibare yer almaktadır ki inşaat sektörü sektör sınıflandırmasında Hizmet sektörleri içinde sınıflandırılır. Buna göre Altıncı Kalkınma Planında “Geniş istihdam imkanları olan hizmet sektörlerinin potansiyelinden azami ölçüde faydalanılacak ve bu sektörlerin geliştirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.” Denirken, Yedinci Kalkınma Planında ise “Bu çerçevede en etkili faktörü, teknoloji düzeyi uluslararası rekabet gücü açısından yeterli sanayi ve yüksek katma değerli hizmet sektörü yatırımlarının gerçekleştirilmesi oluşturacaktır.” diye bahsedilmektedir. Ayrıca Yedinci Kalkınma Planında inşaat malzemeleri üreticilerine de atıfta bulunularak “Yerel ekonomik potansiyellerin bu doğrultuda harekete geçirilmesi için başlangıç aşamasında kamunun da dolaylı teşvik ve desteğiyle yerel doğa, insan gücü ve finansman

kaynaklarını kullanarak piyasada rekabet etme gücüne sahip olacak girişimlerin gelişmesi sağlanacaktır. Üretken ekonomik faaliyet ve istihdam potansiyeli taşıyan somut projelerin gerçekleştirilmesini sağlayacak çözümler, yerel ihtiyaç ve kapasiteleri de dikkate alacak küçük, esnek ve etkili bir birim aracılığıyla hayata geçirilecektir. Bu çerçevede, özellikle besicilik, arıcılık, su ürünleri, bağ ürünleri, çeşitli gıda ürünleri, halıcılık, el sanatları, inşaat malzemeleri, mobilyacılık, ayakkabıcılık, konfeksiyon ürünleri, plastik eşya, metal işleme, tıbbi malzeme ve aletler, belirli elektronik ürünler ve benzeri dallarla turizm ve belirli hizmet alanlarında faaliyet gösterecek ya da faaliyetlerini genişletecek girişimler hedeflenecektir.” denmiştir. Tüm bu işaretlere rağmen tam anlamıyla inşaat sektörüne devletin gereken önemi vermediği de bir gerçektir.

Bunlara karşın Sekizinci Kalkınma Planında yer alan istihdam politikalarında inşaat sektörüne hiçbir atıfta bulunulmamıştır. Bu durum, sektörün kalkınmakta olan ekonomilerdeki işlevi düşünüldüğünde çok acıdır. Sürdürülebilir kalkınmayı amaçlayan devletlerin inşaat sektörünü gözardı eden planlar yapmaları sağlıklı sonuçlar doğuracaktır. Bu sebeble bundan sonraki kalkınma planlarının istihdam politikalarında inşaat sektörüne gereken önem verilmeli ve bu sektörden mümkün olduğunca yararlanılmalıdır.

6. SONUÇLAR

Yapılan çalışmalar göstermiştir ki, Türkiye’de öncelikli sorunların başında istihdam problemi gelmektedir. İstihdam, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması için gerek şarttır. Fakat bu iki kavramın birbirleriyle olan sıkı ilişkileri nedeniyle birbirlerinden ayrılması imkansız gibidir. Ekonomik kalkınma için istihdam ne kadar önemliyse istihdam için ekonomik büyüme ve kalkınma o derece önemlidir. Türkiye gibi kalkınmakta olan ülkelerde, ekonomik kalkınmanın sağlanması ekonomik büyümeyi gerektirir.

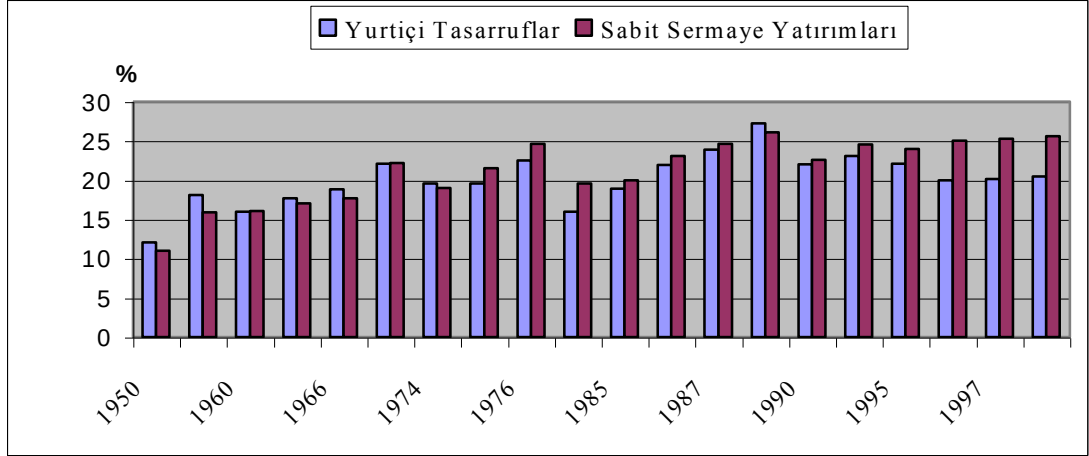
Ekonomik büyüme, ekonominin rakamları ve büyüklükleri ile ilgili bir tanımken, ekonomik kalkınma bu rakam ve büyüklüklerin, insanların yaşamında meydana getirdikleri değişiklikleri ifade etmektedir. Bu rakamlardaki artış, yaşam standartlarında iyileşme ve ilerleme olarak kendisini gösterir.

Ekonomik büyümenin sağlanması ise; ülke ekonomisinin daha fazla üretmesi demektir. Daha fazla üretim beraberinde daha fazla tüketim ve tasarrufu, daha fazla tüketim ise tekrardan daha fazla üretimi gerektirir. Daha fazla üretim için ise daha fazla yatırıma ve istihdama ihtiyaç vardır. Kısaca bu döngünün hızlanması, piyasaların canlanması olarak tanımlanır. Piyasaların canlanması; ülkedeki mevcut paranın dönmesi, çalışması, sonunda yatırımların artması demektir.

Ekonominin; üretim, tüketim ve tasarruf ve sonunda yine üretimden oluşan bir çark olduğu düşünülürse; bu çarkın ilk dişlisinden son dişlisine kadar olan tüm aşamalar ekonomik büyümenin başarılması açısından hayatidir. Sadece üreten ve ithal eden ve bunun sonunda sadece tasarruf yapan bir toplum olmak da ekonomik büyümeyi tek başına sağlıklı olarak gerçekleştiremez. Fakat çarkın ilk dişlisi konumunda olan üretim büyümenin çıkış noktası, adeta ateşleyicisidir.

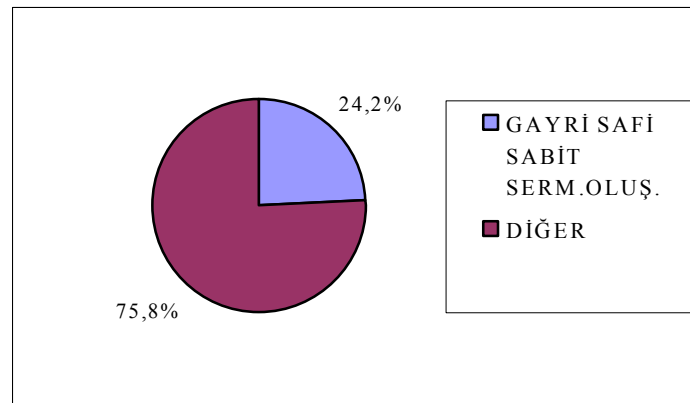
Ekonomik büyümenin başarılması, ekonomik büyümenin kaynaklarının iyi bilinmesi ve ona göre uygulamalarla mümkündür. Ekonomik büyümenin kaynakları sırasıyla; üretimde kullanılan kaynakların verimli kullanılması, sermayenin artırılması, ve istihdamın artırılması ya da istihdamın verimliliğinin artırılması olarak sayılabilir.

Türkiye ve benzeri kalkınmakta olan ülkelerin karakteristikleri ise; üretimde kullanılacak sermaye ve kaynakların yetersiz, nüfusun ise ülkenin kaynaklarına göre fazla olmasıdır. Bu sebeple kalkınmakta olan ülke iktidarları ülke koşullarına ve yapısına uygun kalkınma planları ve politikaları belirlemelidirler. Aşağıda şekil 6.1’de Türkiye’de GSMH’da; tasarruf oranlarının, sabit sermaye yatırımlarının oranlarıyla karşılaştırılması sunulmuştur.

Şekil 6.1 Türkiye’de tasarruflarla, sabit sermaye yatırımlarının karşılaştırılması

Bu grafikten çıkan sonuç yurtiçi tasarrufların sabit sermaye yatırımlarını çoğu yıllar karşılamadığı bunun sonucunda ise sermaye için dışa bağımlı bir ülke olduğu görülmektedir. Bu nedenlerle; dışarıdan ağır faiz yükü altında alınan borç paranın yatırımda kullanılırken çok dikkatli ve akılcı kullanılması gerekmektedir.

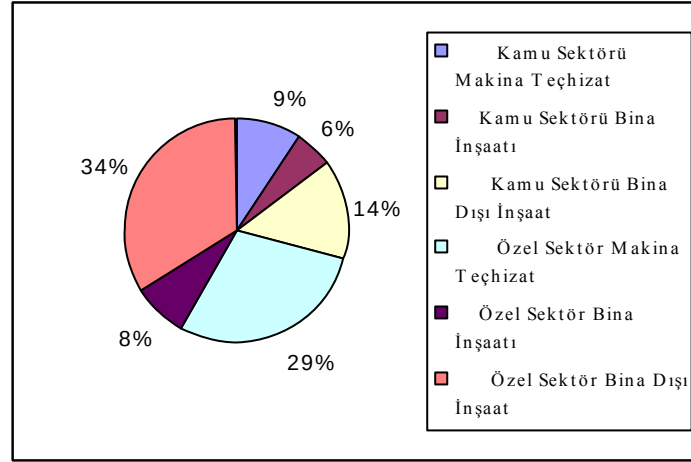

Şekil 6.2 Türkiye’de 1987-1996 yılları arasında GSYİH’da sabit sermaye yatırımlarının payının ortalaması

Kalkınmakta olan ülkelerin özellikleri ve konumları gereği, fiziki altyapılarının (yol, kanalizasyon, içme suyu şebekesi vs.), üretim tesislerinin eksikliği ve kişilerin konut ihtiyacı göz önünde bulundurulursa, bu ülkelerde sabit sermaye yatırımlarının gayri

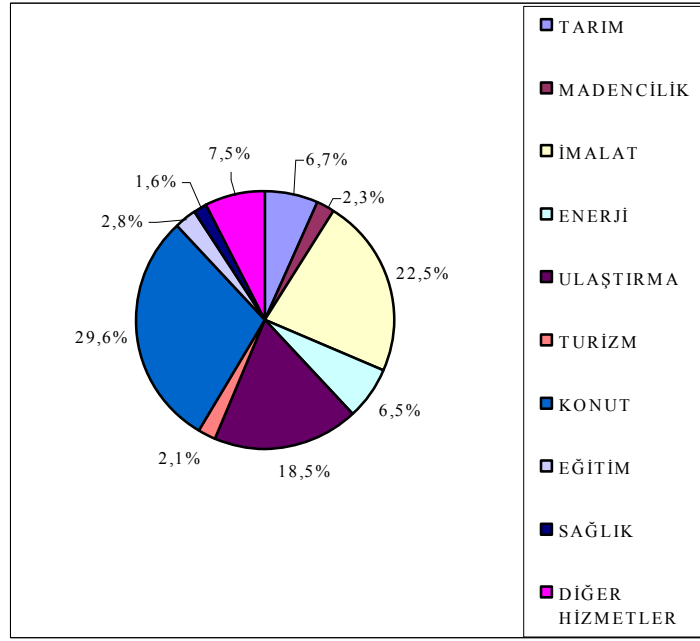
safi yurtiçi hasılanın büyük bir kısmını oluşturduğu görülür. Türkiye’de bu durum yukarıda şekil 6.2’de verilmiştir. Burada görüleceği üzere GSYİH’nın yaklaşık dörtte birini sabit sermaye yatırımları teşkil etmektedir.

Sabit sermaye yatırımların ise çoğunluğunu konut inşaatları ve konut dışı inşaatlar oluşturmaktadır. şekil 6.3’de Türkiye’de sabit sermaye yatırımlarının, kamu ve özel sektör ana başlıkları ve makine teçhizat, bina inşaatı, bina dışı inşaat alt başlıklarına göre yapılan sınıflandırmada 1987 ile 1996 yılları arasındaki ortalama değerlerinin dağılımı gösterilmiştir. Bu grafiğe göre yukarıda da vurgulandığı üzere; sabit sermaye yatırımlarının en büyük kısmını %34 ile özel sektör bina dışı inşaat yatırımları oluşturmaktadır. Ondan sonra ise %29 ile özel sektör makine teçhizatı yatırımları gelmektedir. Bu grafikten ayrıca, kamu sektörünün sabit sermaye yatırımlarındaki payının %29 geri kalan %71’inin ise özel sektör sabit sermaye yatırımları olduğu okunabilmektedir. Grafikten ayrıca, bina ve bina dışı inşaatın yüzdesinin toplamı %62 olduğu, geri kalan %38’lik kısmın ise makine teçhizat yatırımı olduğu görülmektedir.

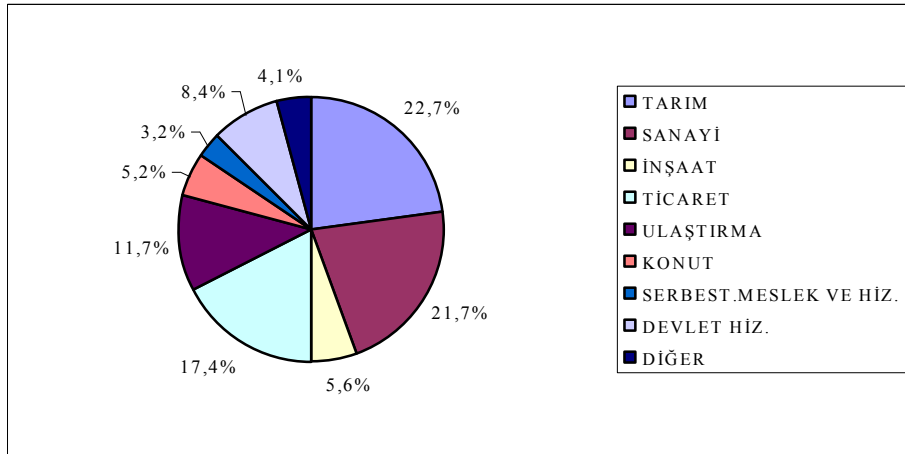
Şekil 6.3 Türkiye’de sabit sermaye yatırımlarının sınıflarına göre dağılımı

Tüm bunlar ise sonuçta; kalkınmakta olan ülkelerde, inşaat sektörünün etkinliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Bunların yanında aşağıda şekil 6.4’de Türkiye’de sabit sermaye yatırımlarının sektörlere göre dağılımı özetlenmiştir. Bu değerler 1965 ile 1998 yılları arası değerlerin ortalaması durumunda olup, buradan da görüleceği ve daha önceden de vurgulandığı üzere sabit sermaye yatırımlarını gösteren pastadan en büyük dilimi %29,6 ile konut sektörü almaktadır. Onu %22,5 ile imalat ve %18,5’le ulaştırma sektörleri takip etmektedir.

Şekil 6.4 Türkiye’de sektörler itibariyle sabit sermaye yatırımlarının dağılımı

Kalkınmakta olan bir ülke olan Türkiye’de GSMH’yı oluşturan sektörlerin payına bakıldığında tipik bir kalkınma sürecinde olan ülke tablosuyla karşılaşılacaktır. Bu durum şekil 6.5’de gözler önüne serilmektedir.

Şekil 6.5 Türkiye’de GSMH’da sektörlerin payı

Bu grafikteki değerler Türkiye’de son otuz yılın (1968-2001) ortalama değerleri durumunda olup, görüleceği üzere kalkınmakta olan bir ülkenin karakteristikleri kendisini göstermektedir. İlk sırayı, diğer kalkınmakta olan ülkelerde olduğu gibi, tarım sektörü almaktadır. Özellikle altmışlı yılların başında tarımın payının %40’lara vardığı düşünülürse bugün gelinen nokta ve yakalanan ortalama sevindiricidir. Fakat unutulmamalıdır ki, kendi kendine yeten yedi ülkeden biri olarak gösterilen Türkiye

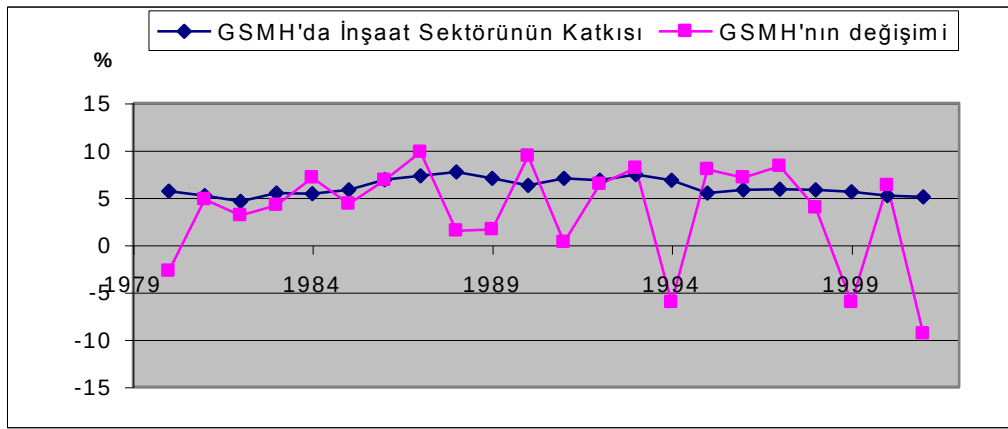
bugün gelinen noktada tarım ürünlerinde de dışa bağımlı hale getirilmiş bu ise kalkınmak isteyen bir ülke için ayrı bir dezavantajdır. Bu sebeple ülkenin yapısı ve ihtiyaçları belirlenip, uygun politikaların uygulanması ve de hiçbir sektörün dışlanmaması gerekmektedir. Tarım sektöründeki ağırlık gereken düzeye düşürülmeli ve ülkenin ihtiyacı kadar ürün planlı bir biçimde etkin yöntemlerle üretilmelidir. İkinci sırayı ise, kalkınmanın gereği olan sanayi sektörü almaktadır. Bu durumun sağlanmasında 1960'lı yıllarla beraber başlayan planlı kalkınma döneminde gerçekleştirilen sanayileşme hamlesinin rolü büyüktür. Türkiye ekonomisinde üçüncü ve dördüncü sıraları ise sırasıyla ticaret ve ulaştırma sektörü almaktadır. Beşinci sırayı işgal eden devlet hizmetleri sektöründen sonra altıncı sırayı inşaat sektörü almakta ve ekonomiye katkısı ortalama olarak %5,6'dır. İnşaat sektöründen sonra ise konut sahipliği gelmektedir ki onun katkısı %5,2 olmaktadır.

Ayrıca unutulmamalıdır ki inşaat sektörünün girdisi durumundaki inşaat malzemeleri sektörü sanayi sektörünün bir alt sektörü olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sebeple; inşaat sektörünün bu ülkelerdeki önemi sadece direkt kendisinin ekonomiye yapmış olduğu katkıdan değildir. İnşaat sektörü yapısı gereği ekonominin diğer sektörleriyle de olan sıkı ve kompleks ilişkiden de kaynaklanmaktadır. İnşaat sektörünün canlanması beraberinde inşaat malzemeleri sanayisinde de bir hareketlenme getirecektir. Ayrıca nakliyeciler, orman ürünleri üreticileri sektörü gibi inşaat sektörüne ham madde ve yardımcı malzeme sağlayan sektörlerde de canlanma doğal olarak gözlenecektir. Yeni konutların üretilmesi demek yeni beyaz eşyalar yeni mobilyalar demektir dolayısıyla bu basit örnekler bile inşaat sektörünün kalkınmakta olan ülkelerde piyasaların canlanması açısından hayati fonksiyonunu ortaya koymaktadır.

Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular göstermiştir ki sağlıklı bir ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için gayri safi milli hasılaya inşaat sektörünün en az %5'lik bir katma değer sağlaması gerekmektedir. Türkiye'nin büyüme rakamları ve Türk İnşaat Sektörünün GSMH'ya katkısı aşağıda şekil 6.6'da özetlenmiştir.

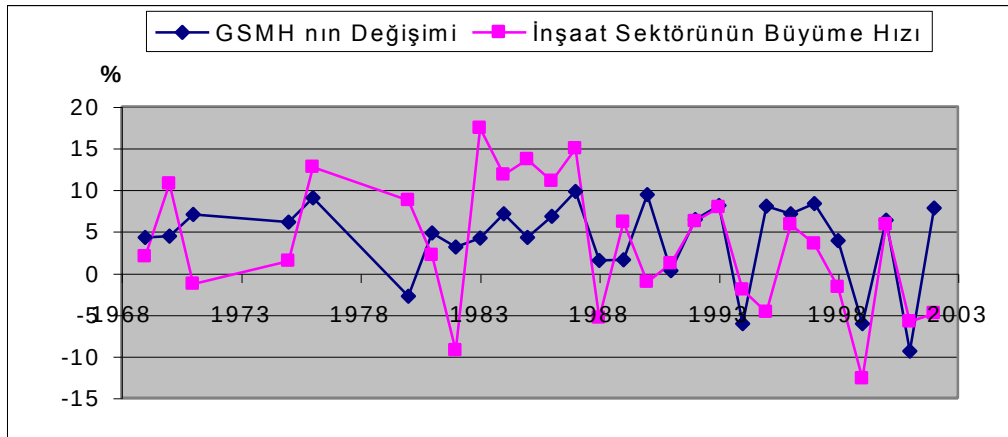
Buna göre; Türkiye'de inşaat sektörünün GSMH'ya katkısının son yirmi yıl boyunca %5 seviyelerinde seyrettiği görülür. Buna karşın büyüme rakamları (-10) ile (+10) gibi çok geniş bir aralıkta değişim göstermekte yani beklenen büyüme bir türlü gerçekleşmemektedir. Sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanamamasının nedeni olarak; Türkiye'deki plansız, programsız ve verimli olmayan yatırımlar

gösterilebilir. Türkiye’de inşaat yatırımları eldeki bulguların öngördüğü oranlardadır. Fakat, bir yatırım bitirilmeden eldeki mevcut kısıtlı kaynaklar başka yatırımlara bölünmekte bu ise yatırımların tamamlanmasını ve onlardan faydalanmayı imkansız hale getirmektedir. Genelde, Türkiye’de yatırımlar temel atma törenleri için temel seviyesine kadar algılanmakta olup, yatırımın tamamlanıp işletmeye alınması süreçleri unutulmaktadır. Bu sebeple, öncelikle ülke ihtiyaçları doğrultusunda bir yatırım planı yapılmalı daha sonra ise programlar çerçevesinde yatırımlara ödenekler ayrılmalı, günlük politikalar ve seçim kaygısıyla popülist davranmadan ülke ihtiyaçları doğrultusunda kaynaklar bu yatırımlara aktarılmalıdır.

Şekil 6.6 Türkiye’de ekonomik büyümeyle inşaat sektörünün GSMH’deki payı arasındaki ilişki

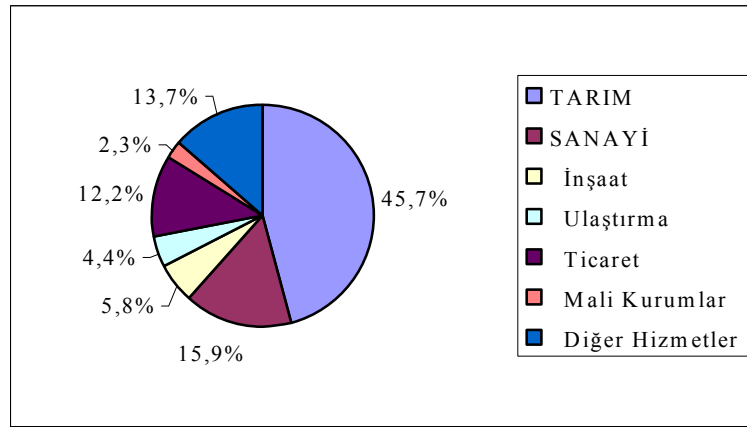
Ülkenin ekonomik büyümesi için inşaat sektörünün en az %5’lik bir katkısının olmasının gerekliliğinin yanında ekonomik büyüme ile inşaat sektörünün gelişimi arasında da çok yakın bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki Türkiye için şekil 6.7’de verilmiştir.

Şekil 6.7 Türkiye’de GSMH ile inşaat sektörünün gelişimi arasındaki ilişki

Buna göre; özellikle 1980’li yıllarda serbest piyasa ekonomisinin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte GSMH ile inşaat sektörü aynı paralellikte hareket etmektedir. Özellikle 83-87 yılları arasında inşaat sektörünün, Türk ekonomisinin lokomotifi durumunda olduğu çok iyi görülmektedir. Seksen öncesi yıllarda inşaat sektörü ile GSMH’nın hareketleri arasında uyumsuzluk söz konusudur. Birinin artarken diğerinin azalması çok sık görülen bir hadisedir. Bunun sonucunda ise, ülkede beklenen sürdürülebilir kalkınma ortamının sağlanması bir türlü gerçekleşmemiştir. Bu grafikten çıkarılacak en önemli ders; ülkede sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması için inşaat sektörüne yeterli önem verilmeli ve bu sektörün daha etkin olmasının yolları aranmalıdır.

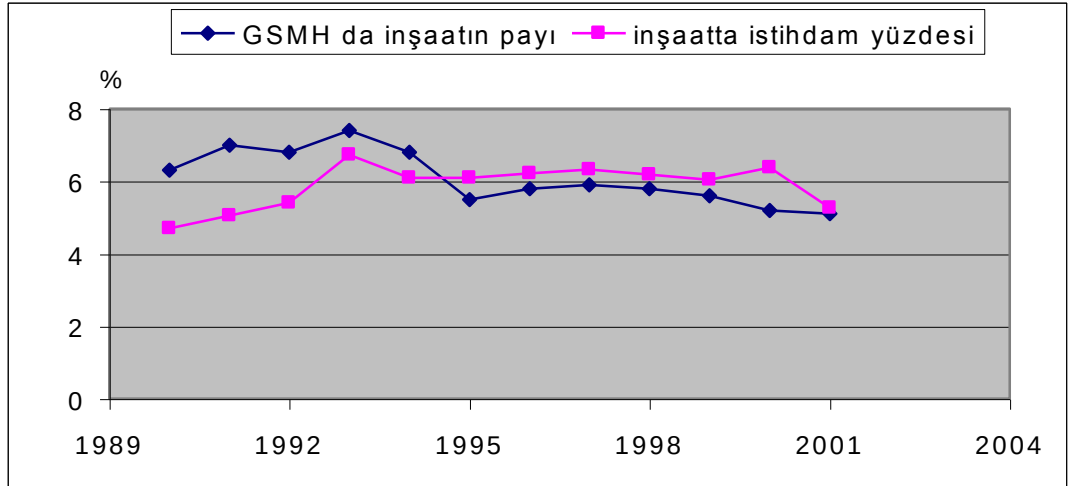
Sermayenin yarısından fazlasını teşkil eden yatırımları kapsayan bir sektör olarak inşaat sektörünün ülkede istihdamın sağlanması hususunda da öne çıkması beklenebilir. Yapılan araştırma bulgularına göre ülkelerde istihdamın en az %5’lik bir kısmını yine inşaat sektörü çalışanları oluşturmaktadır. Bu oran kimi ülkelerde %10’lara kadar çıkmaktadır. Türkiye’de istihdamın sektörlere göre dağılımı şekil 6.8’den incelenirse;

Şekil 6.8 Türkiye’de istihdamın sektörlere göre dağılımı

klasik bir kalkınmakta olan ülke panoraması karşımıza çıkmaktadır. Bu grafikteki değerler 1988-1997 yılları aralığının ortalama değerleridir. Kalkınmakta olan ülkelerin karakteristikleri gereği işgücünün %45,7’si tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bu oran sürdürülebilir kalkınmayı planlayan ülkeler için dezavantajdır. Bu oranın yüksekliği aslında ülkede ki gizli işsizlik oranının da yüksek olduğunun kanıtıdır. Sadece senenin belirli bir döneminde çalışan geri kalan kısmını geçici işlerle geçiren bu topluluk kalkınmanın önünde ki en büyük engeldir. Tarımdan sonra

istihdamın yoğunlaştığı sektör, %15,9 ile sanayi sektörüdür. Bu oranın kalkınmış ülkelerde çok daha fazla olduğu düşünülürse sanayi sektörüne daha fazla önem verilmeli ve üretimin yolu açılmalıdır. İnşaat sektörü ise işgücünün %5,8'lik kısmını istihdam etmektedir. Bu istihdam oranı ile inşaat sektörünün GSMH'ya payı arasında lineer bir bağlantı söz konusudur. Bu durum aşağıda şekil 6.9'da verilmiştir. Bu grafik incelenirse; inşaat sektöründeki istihdam oranı, birkaç istisna yıl hariç, sektörün gayri safi milli hasılaya olan katkısının değişimiyle paralellik göstermekte aynı davranışı sergilemektedir. Sektörün ekonomiye katkısının arttığı yıllarda doğal olarak sektörde istihdam edilenlerde artmakta, azalış halinde istihdamda azalmaktadır. Bu sonuç hem ekonomi ve istihdam arasındaki ilişkiyi bir kez daha vurgularken inşaat sektörünün de istihdam ve ekonomi ile olan yakın bağı ve önemini de özetlemektedir. Buradan hareketle; istihdam için inşaat sektörünün potansiyelinin sınırlarına kadar kullanılmasının gerekliliği ve ekonomik büyüme için inşaat sektörünün hayati fonksiyonu bir kez daha hatırlanmalıdır. Bu sebeple kalkınmanın gerçekleşmesi için inşaat sektörüne gerekli önem verilmelidir.

Şekil 6.9 Türkiye’de GSMH’ya inşaat sektörünün katkısı ile inşaatistihdam yüzdesi arasındaki ilişki

Ayrıca, inşaat sektörü üretimde kullandığı teknoloji sebebiyle de kalkınmakta olan ülkelerde avantaj sağlamaktadır. Daha öncede vurgulandığı üzere kalkınmakta olan ülkelerde sermayenin kısıtlı buna karşın çalışacak işçinin çok olduğu defalarca belirtilmiştir. Bu noktada, üretimde emek yoğun teknolojilerin çoğunlukla kullanıldığı inşaat sektörü işsizliğin emilmesinde kilit sektörlerin başında gelmektedir. Fakat üretimde seçilecek teknolojinin işsizliğin yoğun olduğu ülkelerde

kısa dönemde çok, çok maliyetli olmadıkça emek yoğun teknolojiler tercih edilmelidir.

Unutulmamalıdır ki işsizliği emmek için emek yoğun teknolojilerin kullanılması geçici çözümlerdir. Suni çözümler yerine kalıcı ve ileriye dönük çözümler de üretilmelidir. Bu durumda ilk akla gelebilecek çözüm önerisi; yurt dışında almış oldukları işleri başarıyla yerine getirmiş ve haklı bir şöhret kazanmış Türk müteahhitlerinin vizyonlarını geliştirip kendilerine hedef olarak dünya inşaat piyasasında zirveyi seçmeli ve bu yolda yapılması gerekenleri misyon olarak üstlenmelidirler. Böylece yurt dışında daha büyük ve daha fazla iş alacak olan Türk müteahhitleri sayesinde ülkedeki işçilerin istihdamı sağlanabilecek ve ülkeye daha fazla kaynak ve döviz girdisi sağlanacaktır.

Türkiye'nin nüfus yapısı göz önüne alındığında genç nüfusun yoğunluğu ilk dikkate çarpan husustur. Aslında bu Türkiye için büyük bir fırsattır. Türkiye'nin en büyük sermayesi olarak bu gençler gösterilebilir. Türkiye'nin kalkınmasının yolu bu gençlerin günün koşullarına uygun şekilde yetiştirilip istihdam edilerek onlara üretim şansı tanınmasından geçer.

Türkiye Cumhuriyetinin seksen yıllık geçmişi boyunca bir türlü sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanamamış olmasının nedenlerinin başında üreten bir toplum olmak yerine tüketime alıştırılmış bir toplum olmanın payı büyüktür. Altı yüz yıllık bir imparatorluk dönemi boyunca gelirini savaş ganimetleri sayesinde elde etmeye alışmış üretmektense sadece savaşla ekonomiyi idare etmiş bir toplumun uzantısı olan genç Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk'ün ileri görüşlülüğü sayesinde hızlı bir sanayileşme ve kalkınma hamlesi gerçekleştirilmiş bir çok yeni fabrika açılmış ve vatandaşlar açılan iş sahalarına uygun olarak yetiştirilmiştir. Fakat bu dönemden sonra başa geçenlerin günlük politikaları ve popülist yaklaşımları sonucu üretmektense para üzerinden para kazanmanın yolları benimsenmiş, vatandaşların yatırımda ve üretimde bulunmaları desteklenmemiştir. Üretmektense dışarıda üretilen ürünün pazarlanması ve dağıtımıcılığı ile garanti rahat paranın peşine düşülmüş bu durum ise ülkede gelirin geniş çevreler yerine sadece belirli bir kısımda paylaşılmasına ve ülkede kişiler arasında gelir seviyesinde uçurumlar oluşmasına sebep olmuştur.

Mevcut bu durumdan kurtulmanın yoluysa üretken proje ve yatırımlardan geçmektedir. Bu sayede, üreten toplumun her kesimi gelirden yeterli oranda faydalanacak böylece arzu edilen kalkınmanın gerçekleşmesi sağlanacaktır. Bu proje ve yatırımların gerçekleştirilmesinde ise, inşaat sektörünün işlevi düşünülürse, üretmenin yolunun inşaat sektörü yatırımlarından geçtiği görülecektir. Bu sebeple; Türkiye’de inşaat sektörünün kalkınmadaki işlevi ve yapacağı katkının potansiyeli iyi belirlemelidir. Sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı hedefleyen Türkiye’de, bu potansiyelin sınırlarında kullanılması sağlandıktan sonra bu potansiyelin sınırlarının geliştirilmesinin yolları aranmalıdır.

Özetle; Türkiye için kurtuluş üretimden ve dolayısıyla istihdamdan, üretimin yolu ise inşaat sektörü yatırımlarından geçmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] **Alper, Y.**, 1992. İstihdam Probleminin Çözümünde Tarafların Sorumlulukları, *II.İstihdam Haftası Tebliğleri*, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Ankara,Türkiye, 1992, s. 185-196
- [2] **Ataç, M.**, 2001. Ekonomik Kriz ve İnşaat Sektörüne Etkileri, Maya, İstanbul, s. 27
- [3] **Avrupa Birliği Komisyonu**, 2001. Ortak İstihdam Raporu (Taslak), Amsterdam, Hollanda
- [4] **Bairoch, P.**, 1993. Economics & World History Myths and Paradoxes, The University of Chicago Press, Chicago
- [5] **Bon, R. and Pietroforte, R.**, 1990. Historical Comparison of Construction Sectors in The United States, Japan, Italy and Finland using input-output tables, *Construction Management and Economics*, **8**, 233-247
- [6] **Diulio, E.**, 1997. Schaum's Outlines of Theory and Problems Macroeconomics, Mc. Graw-Hill, New York
- [7] **Devlet Bakanlığı**, 1987. İstihdam Politikası, Devlet Bakanlığı Yayını, no:24, Ankara
- [8] **Dornbusch, R. and Stanley, F.**, 1994. Macroeconomics, Mc Graw-Hill, New York
- [9] **D.P.T.**, 1963. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.442,456
- [10] **D.P.T.**, 1968. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hedefleri ve Stratejisi, D.P.T. yayınları, Ankara, s. 1
- [11] **D.P.T.**, 1973. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 641, 664, 855, 902
- [12] **D.P.T.**, 1979. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 27, 205, 249, 251, 275, 276
- [13] **D.P.T.**, 1985. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 131-133
- [14] **D.P.T.**, 1990. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 1
- [15] **D.P.T.**, 1996. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- [16] **D.P.T.**, 1994. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, İşgücü Piyasası İstihdam ve İşsizlik Ö.İ.K. Raporu, Ankara, Türkiye
- [17] **D.P.T.**, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 103-104
- [18] **D.P.T.**, 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Nitelikli İnsan Gücü, Meslek Standartları Düzeni ve Sosyal Sermaye Birikimi Ö.İ.K. raporu, Ankara, Türkiye

- [19] **Elinwa, A. U. and Buba, S. A.**, 1993. Construction Cost Factors in Nigeria, *Journal of Construction Engineering and Management*, **119**, s. 698-713
- [20] **Giritli, H.**, 1982. Bina Üretiminde Teknoloji Seçimi için çok Kriterli Bir Karar Verme Yaklaşımı, *Doktora Tezi* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- [21] **Gökçe, C.**, 2001. Ekonomik Kriz ve İnşaat Sektörüne Etkileri, Maya, İstanbul, s. 5-6
- [22] **Gürcanlı, G., E.**, 2000. İnşaat Ortak Girişimleri, *Yüksek Lisans Tezi* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- [23] **Han, S., S.**, 2001. Construction Industry in China's Regional Ekonomi, 1990-1998, *Construction Management and Economics*, **19**, s. 189-205
- [24] **Hasol, D.**, 2001. Ekonomik Kriz ve İnşaat Sektörüne Etkileri, Maya, İstanbul, s. 29
- [25] **I.L.O.**, 2003. Global Employment Trends
- [26] **İstihdam Geliştirme Yüksek Koordinasyon Kurulu**, 1985. İstihdam Geliştirme Kavramı ve Mesajları, Kurul Yayını no:4, Ankara
- [27] **Kutal, G.**, 1992. İstihdam Probleminin Çözümünde Tarafların Sorumlulukları, *II.İstihdam Haftası Tebliğleri*, İş ve İşçi Bulma Kurumu Ankara,Türkiye, 1992, s. 61-66
- [28] **Lipsey, R., G., Stenner, P., O. and Purvis, D., D.**, 1988. Macroeconomics, Harper & Row, Publishers, New York
- [29] **Lopes, H.**, 1998. The Construction Industry and Macroeconomy in Sub-Saharan Africa Post 1970, *Construction Management and Economics*, **16**, s. 637-649
- [30] **Önsal, N.**, 1993. İstihdam Ders Notları, Kamu İş Yayınları, Ankara
- [31] **Parasız, İ.**, 1991. Makro Ekonomi Teori ve Politika (Modern Yaklaşım), Ezgi Kitapevi Yayınları, İstanbul
- [32] **Peterson, W.**, 1994. Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme, Çev: Talat Güllap, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum
- [33] **Pietroforte, R., Bon, R. and Gregori, T.**, 2000. Regional Development and Construction in Italy: an Input-Output Analysis, 1959-1992, *Construction Management and Economics*, **18**, s. 151-159
- [34] **Ruvkun, S.**, 1981. Construction Experience in Latin Amerika, *Journal of Construction Engineering and Management*, **107**, s. 313-322
- [35] **Sever, K.**, 2001. Ekonomik Kriz ve İnşaat Sektörüne Etkileri, Maya, İstanbul, s. 25
- [36] **Sorguç, D.**, 1993. Yapı İşletmesi Ders Notları I, İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi Matbaası, İstanbul
- [37] **Sorguç, D.**, 1993. Yapı İşletmesi Ders Notları II, İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi Matbaası, İstanbul

- [38] **Sweis, R.**, 1999. A Model to Assess Alternative Policies to Promote the Construction Industry in Developing Countries *PhD Thesis*, Northwestern University, Illinois
- [39] **Taş, E.**, 1996. Yüklenici İnşaat İşletmeleri için Finanssal Planlama Aşamasında Risk ve Belirsizliklerin Önemi, *I. Yapı İşletmesi Kongresi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 18-19 Ekim, s. 227-241
- [40] **T.İ.S.K.**, 2002. Avrupa Birliği İstihdam Paketi, 2001 İstihdam Raporu, 2002 İstihdam Kılavuzu İlkeleri, Üye Devletlere Tavsiyeler, Komisyon ve UNİCE Görüşleri, TİSK Yayınları, İstanbul
- [41] www.die.gov.tr
- [42] www.dpt.gov.tr
- [43] www.ilo.org
- [44] www.oecd.org
- [45] www.worldbank.org

EKLER

- A. DPT. SOSYAL VE EKONOMİK KALKINMA GÖSTERGELERİ
- B. DİE. İSTATİSTİKLERİ
- C. ILO İŞGÜCÜ ARAŞTIRMA SONUÇLARI
- D. The Construction Industry and Macroeconomy in Sub-Saharan Africa post 1970, *Construction Management and Economics* (1998), v. 16, 637-649, Jorge LOPES, Tablo ve Şekiller
- E. Construction Industry in China's Regional Economy, 1990-1998, *Construction Management and Economics* (2001), v. 19, 189-205, Sun Sheng HAN and George OFORI, Tablolar
- F. Regional Development and Construction in Italy: an Input-Output Analysis, 1959-1992, *Construction Management and Economics*, (2000), v,18, 151-159, Roberto PİETROFORTE, Ranko BON and Tullio GREGORI, Şekiller

EK-A
DPT SOSYAL VE EKONOMİK KALKINMA GÖSTERGELERİ

TABLO : 1.4 FERT BAŞINA GSMH								
CARİ FİYATLARLA					1987 FİYATLARIYLA			
YILLAR	TL	ENDEKS	DOLAR	ENDEKS	TL	ENDEKS	DOLAR	ENDEKS
1968	4.880	100	542	100	941.944	100	1.101	100
1969	5.324	109	592	109	958.207	102	1.120	102
1970	5.884	121	519	96	975.868	104	1.140	104
1971	7.209	148	481	89	1.018.842	108	1.191	108
1972	8.460	173	604	111	1.084.758	115	1.268	115
1973	10.482	215	749	138	1.109.871	118	1.297	118
1974	13.774	282	1.002	185	1.117.767	119	1.306	119
1975	17.239	353	1.205	222	1.154.634	123	1.349	123
1976	21.216	435	1.338	247	1.232.750	131	1.441	131
1977	26.534	544	1.488	275	1.243.640	132	1.453	132
1978	38.602	791	1.604	296	1.233.165	131	1.441	131
1979	66.081	1.354	1.760	325	1.202.026	128	1.405	128
1980	119.335	2.445	1.570	290	1.144.739	122	1.338	122
1981	176.169	3.610	1.598	295	1.170.770	124	1.368	124
1982	227.293	4.658	1.412	261	1.177.245	125	1.376	125
1983	291.096	5.965	1.299	240	1.196.703	127	1.399	127
1984	451.757	9.257	1.238	228	1.250.251	133	1.461	133
1985	702.706	14.400	1.356	250	1.271.997	135	1.487	135
1986	995.174	20.393	1.487	274	1.328.230	141	1.552	141
1987	1.427.282	29.248	1.668	308	1.427.282	152	1.668	151
1988	2.404.824	49.279	1.693	312	1.416.888	150	1.656	150
1989	4.196.709	85.998	1.979	365	1.409.056	150	1.647	150
1990	7.080.066	145.083	2.715	501	1.507.928	160	1.762	160
1991	11.070.462	226.854	2.655	490	1.481.321	157	1.731	157
1992	18.897.021	387.234	2.744	506	1.546.592	164	1.807	164
1993	33.573.525	687.982	3.056	564	1.641.872	174	1.919	174
1994	64.182.233	1.315.210	2.161	399	1.514.346	161	1.770	161
1995	127.423.385	2.611.135	2.788	514	1.606.454	171	1.877	171
1996	238.896.076	4.895.411	2.944	543	1.691.943	180	1.977	180
1997(1)	455.791.904	9.339.998	2.999	553	1.763.975	187	2.061	187
1998(2)	757.552.329	15.523.613	3.156	582	1.787.700	190	2.089	190
KAYNAK:DİE, DPT, OECD;								
(1) Tahmin;								
(2) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan Satınalma Gücü Paritesi kullanılarak elde edilmiştir.								

1.5GSMH	CARİ ÜRETİCİ FİYATLARIYLA –MİLYON TL																
SEKTÖRLER	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TARIM	65.499	71.606	76.759	90.610	99.158	123.568	178.525	228.011	267.744	332.052	503.090	775.265	1.367.585	1.909.056	2.345.403	2.908.359	4.663.679
SANAYİ	27.800	31.800	35.417	45.334	56.404	70.950	91.886	119.540	161.655	202.980	297.935	585.361	1.009.789	1.733.140	2.395.297	3.042.837	4.631.503
Maden	1.920	2.360	2.492	3.235	3.794	3.956	5.193	6.797	8.137	10.274	13.989	29.448	74.488	133.644	186.040	260.357	395.644
İmalat	24.790	28.228	31.551	40.267	50.242	63.917	82.312	106.838	145.230	182.562	269.907	532.251	893.702	1.535.885	2.098.442	2.656.463	3.971.983
Enerji	1.090	1.212	1.374	1.832	2.368	3.076	4.382	5.906	8.288	10.143	14.039	23.663	41.599	63.612	110.815	126.018	263.876
İNŞAAT	9.331	10.434	12.004	13.101	15.361	20.336	25.686	35.738	46.123	61.905	92.338	157.498	296.281	410.779	487.330	761.119	1.184.521
TİCARET	17.837	20.814	24.535	32.417	41.203	52.130	75.366	97.722	125.899	162.129	234.618	420.630	838.145	1.344.515	1.877.874	2.559.324	4.231.865
ULAŞTIRMA	12.180	13.701	15.818	20.495	24.882	30.509	44.374	59.280	79.116	110.043	163.911	287.628	578.270	953.107	1.348.407	1.856.655	2.977.137
MALİ MÜESSESELER	2.959	3.511	4.278	5.234	6.624	9.462	11.143	13.486	18.444	20.933	32.751	59.712	105.904	188.065	249.495	323.262	496.224
KONUT	10.073	11.943	13.448	16.719	20.992	25.822	31.421	39.644	50.718	70.309	105.352	177.411	430.132	589.106	788.397	1.067.621	1.567.501
SERBEST.MES. VE HİZ.	4.541	5.104	5.675	6.965	8.223	10.972	13.925	17.682	22.334	28.582	42.544	72.365	135.273	210.406	279.084	372.079	555.393
(-) İZAFİ BANKA HİZ.	1.767	2.109	2.352	2.932	3.324	4.719	6.485	9.907	10.050	21.557	27.696	35.074	83.653	127.454	105.387	153.925	29.096
SEKTÖRLER TOPLAMI	148.453	166.805	185.582	227.941	269.523	339.029	465.841	601.196	761.982	967.375	1.444.842	2.500.797	4.677.725	7.210.719	9.665.899	12.737.330	20.278.727
DEVLET HİZ.	10.050	10.827	14.113	19.419	25.560	32.296	38.047	50.915	65.697	94.155	140.754	275.544	463.594	545.527	629.918	820.020	1.125.884
KAR AMACI OLM.	418	482	563	727	904	1.140	1.626	2.110	2.757	3.607	5.310	9.314	18.671	30.626	43.039	59.052	96.679
ÖZEL HİZ.KUR.	4.594	4.646	5.309	6.973	8.876	11.006	14.495	19.908	26.515	31.348	41.486	64.935	70.627	114.155	153.330	289.411	495.855
İTHALAT VERGİSİ	163.515	182.760	205.567	255.061	304.862	383.471	520.009	674.130	856.952	1.096.485	1.632.392	2.850.590	5.230.618	7.901.027	10.492.186	13.905.813	21.997.145
GSYİH(ALICI FİY.)	378	596	2.248	6.012	9.277	15.618	17.669	16.771	11.114	11.786	13.576	25.933	72.393	121.718	119.673	27.195	170.594
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	163.893	183.356	207.815	261.073	314.140	399.089	537.678	690.901	868.066	1.108.271	1.645.968	2.876.523	5.303.010	8.022.745	10.611.859	13.933.008	22.167.740
GSMH(ALICI FİY.)																	

1.5 GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	CARİ ÜRETİCİ FİYATLARIYLA –MİLYON TL											
SEKTÖRLER	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
TARIM	6.910.473	9.966.909	13.314.271	22.302.811	37.703.929	68.692.041	96.074.497	163.826.637	305.524.945	598.168.762	1.218.178.131	2.489.773.564
SANAYİ	7.603.485	13.006.276	19.275.707	34.850.425	61.594.770	100.321.329	163.309.727	280.121.835	485.672.092	1.019.767.435	2.042.394.829	3.716.528.359
Maden	560.544	828.511	1.475.304	2.356.870	4.624.833	6.269.186	9.761.812	14.946.376	21.814.003	54.098.566	98.545.270	183.079.658
İmalat	6.406.649	11.340.004	16.318.616	29.664.280	52.561.489	86.307.440	139.708.856	236.572.985	412.408.388	853.488.131	1.751.680.845	3.123.034.216
Enerji	636.292	837.761	1.481.787	2.829.275	4.408.449	7.744.703	13.839.059	28.602.474	51.449.700	112.180.738	192.168.714	410.414.485
İNŞAAT	2.051.534	3.545.018	5.451.651	9.998.302	15.904.261	24.746.455	44.139.294	74.509.414	145.833.513	263.719.761	426.214.941	857.761.769
TİCARET	6.690.504	9.329.666	14.849.866	25.699.037	42.652.757	74.912.014	117.432.501	202.368.876	368.384.624	760.918.742	1.587.690.791	3.022.314.509
ULAŞTIRMA	4.460.728	5.954.826	8.660.344	15.244.876	26.316.740	46.490.154	74.561.205	133.337.719	236.860.034	514.110.043	981.069.933	1.941.574.197
MALİ MÜESSESELER	779.850	1.260.785	2.287.971	4.282.232	6.498.931	12.659.531	26.059.835	43.492.158	84.453.025	115.011.443	322.589.864	732.340.065
KONUT	2.523.679	3.434.054	4.383.768	5.854.559	8.390.269	13.218.396	23.227.600	41.215.524	68.178.138	127.917.956	249.169.478	442.934.780
SERBEST.MES. VE HİZ.	826.775	1.207.460	1.735.700	3.197.550	7.544.381	14.415.380	23.005.955	39.576.561	71.449.170	142.794.609	287.000.226	554.079.623
(-) İZAFİ BANKA HİZ.	-326.622	728.811	1.996.834	3.348.660	2.561.646	9.838.059	23.281.982	41.188.230	75.654.148	163.471.154	270.343.561	709.234.737
SEKTÖRLER TOPLAMI	32.173.651	46.976.183	67.962.446	118.081.131	204.044.393	345.617.241	544.528.633	937.260.495	1.690.701.393	3.378.937.597	6.843.964.630	13.048.072.129
DEVLET HİZ.	1.787.838	2.394.022	3.789.049	6.363.074	15.535.058	32.525.313	61.050.573	111.841.009	203.921.577	344.529.619	619.784.725	1.238.527.311
KAR AMACI OLM.												
ÖZEL HİZ.KUR.	149.621	205.564	318.789	534.744	890.559	1.520.775	2.331.752	3.553.395	6.015.017	9.069.935	14.576.714	26.922.359
İTHALAT VERGİSİ	984.371	1.503.555	2.651.641	4.245.555	6.853.999	13.396.841	22.206.002	40.713.146	81.229.109	135.892.038	284.130.002	458.588.390
GSYİH(ALICI FİY.)	35.095.481	51.079.324	74.721.925	129.224.505	227.324.008	393.060.171	630.116.960	1.093.368.045	1.981.867.096	3.868.429.189	7.762.456.072	14.772.110.189
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	254.838	105.436	297.463	-49.401	3.045.929	4.117.377	4.275.881	10.236.864	15.455.502	19.473.728	92.431.095	205.957.094
GSMH(ALICI FİY.)	35.350.318	51.184.759	75.019.388	129.175.104	230.369.937	397.177.547	634.392.841	1.103.604.909	1.997.322.597	3.887.902.917	7.854.887.167	14.978.067.283
Kaynak : DİE. Yeni GSMH Serisi.												

1.6 GSMH	CARİ ÜRETİCİ FİYATLARIYLA % PAYI														
SEKTÖRLER	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
TARIM	40,1	39,2	37,3	35,5	32,5	32,2	34,3	33,8	31,2	30,3	30,8	27,2	26,1	24,2	22,4
SANAYİ	17,0	17,4	17,2	17,8	18,5	18,5	17,7	17,7	18,9	18,5	18,3	20,5	19,3	21,9	22,8
Maden	1,2	1,3	1,2	1,3	1,2	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	1,4	1,7	1,8
İmalat	15,2	15,4	15,3	15,8	16,5	16,7	15,8	15,8	16,9	16,6	16,5	18,7	17,1	19,4	20,0
Enerji	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	1,1
İNŞAAT	5,7	5,7	5,8	5,1	5,0	5,3	4,9	5,3	5,4	5,6	5,7	5,5	5,7	5,2	4,6
TİCARET	10,9	11,4	11,9	12,7	13,5	13,6	14,5	14,5	14,7	14,8	14,4	14,8	16,0	17,0	17,9
ULAŞTIRMA	7,4	7,5	7,7	8,0	8,2	8,0	8,5	8,8	9,2	10,0	10,0	10,1	11,1	12,1	12,9
MALİ MÜESSESELER	1,8	1,9	2,1	2,1	2,2	2,5	2,1	2,0	2,2	1,9	2,0	2,1	2,0	2,4	2,4
KONUT	6,2	6,5	6,5	6,6	6,9	6,7	6,0	5,9	5,9	6,4	6,5	6,2	8,2	7,5	7,5
SERBEST.MESLEK VE HİZ.	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,9	2,7	2,6	2,6	2,6	2,6	2,5	2,6	2,7	2,7
(-) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,5	1,2	2,0	1,7	1,2	1,6	1,6	1,0
SEKTÖRLER TOPLAMI	90,8	91,3	90,3	89,4	88,4	88,4	89,6	89,2	88,9	88,2	88,5	87,7	89,4	91,3	92,1
DEVLET HİZ.	6,1	5,9	6,9	7,6	8,4	8,4	7,3	7,6	7,7	8,6	8,6	9,7	8,9	6,9	6,0
KAR AMACI OLM.ÖZEL HİZ.KUR.	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
İTHALAT VERGİSİ	2,8	2,5	2,6	2,7	2,9	2,9	2,8	3,0	3,1	2,9	2,5	2,3	1,4	1,4	1,5
GSYİH(ALICI FİY.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	0,2	0,3	1,1	2,4	3,0	4,1	3,4	2,5	1,3	1,1	0,8	0,9	1,4	1,5	1,1
GSMH(ALICI FİY.)	100,2	100,3	101,1	102,4	103,0	104,1	103,4	102,5	101,3	101,1	100,8	100,9	101,4	101,5	101,1

1.6 GSMH	CARİ ÜRETİCİ FİYATLARIYLA % PAYI													
SEKTÖRLER	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
TARIM	20,9	21,2	19,7	19,5	17,8	17,3	16,6	17,5	15,2	15,0	15,4	15,5	15,7	16,9
SANAYİ	21,9	21,1	21,7	25,5	25,8	27,0	27,1	25,5	25,9	25,6	24,5	26,4	26,3	25,2
Maden	1,9	1,8	1,6	1,6	2,0	1,8	2,0	1,6	1,5	1,4	1,1	1,4	1,3	1,2
İmalat	19,1	18,1	18,3	22,2	21,8	23,0	23,1	22,0	22,2	21,6	20,8	22,1	22,6	21,1
Enerji	0,9	1,2	1,8	1,6	2,0	2,2	1,9	2,0	2,2	2,6	2,6	2,9	2,5	2,8
İNŞAAT	5,5	5,4	5,8	6,9	7,3	7,7	7,0	6,3	7,0	6,8	7,4	6,8	5,5	5,8
TİCARET	18,4	19,2	19,1	18,3	19,9	19,9	18,8	19,1	18,6	18,5	18,6	19,7	20,5	20,5
ULAŞTIRMA	13,4	13,5	12,7	11,7	11,6	11,8	11,6	11,8	11,8	12,2	12,0	13,3	12,6	13,1
MALİ MÜESSESELER	2,3	2,3	2,2	2,5	3,1	3,3	2,9	3,2	4,1	4,0	4,3	3,0	4,2	5,0
KONUT	7,7	7,1	7,2	6,7	5,9	4,5	3,7	3,4	3,7	3,8	3,4	3,3	3,2	3,0
SERBEST.MES. VE HİZ.	2,7	2,5	2,4	2,4	2,3	2,5	3,3	3,7	3,7	3,6	3,6	3,7	3,7	3,8
(-) İZAFİ BANKA HİZ.	1,1	0,1	-0,9	1,4	2,7	2,6	1,1	2,5	3,7	3,8	3,8	4,2	3,5	4,8
SEKTÖRLER TOPLAMI	91,6	92,2	91,7	92,0	91,0	91,4	89,8	87,9	86,4	85,7	85,3	87,3	88,2	88,3
DEVLET HİZ.	5,9	5,1	5,1	4,7	5,1	4,9	6,8	8,3	9,7	10,2	10,3	8,9	8,0	8,4
KAR AMACI OLM.ÖZEL HİZ.KUR.	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
İTHALAT VERGİSİ	2,1	2,3	2,8	2,9	3,5	3,3	3,0	3,4	3,5	3,7	4,1	3,5	3,7	3,1
GSYİH(ALICI FİY.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	0,2	0,8	0,7	0,2	0,4	0,0	1,3	1,0	0,7	0,9	0,8	0,5	1,2	1,4
GSMH(ALICI FİY.)	100,2	100,8	100,7	100,2	100,4	100,0	101,3	101,0	100,7	100,9	100,8	100,5	101,2	101,4
Kaynak : DİE. Yeni GSMH Serisi.														

TABLO 1.7 GSMH				(1987 FİYATLARIYLA, MİLYON TL)										
SEKTÖRLER	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
TARIM	12.666.921	12.727.499	12.669.498	13.254.660	13.314.271	14.356.432	13.272.220	14.176.793	14.048.843	14.651.066	14.462.970	14.358.229	14.640.222	15.284.401
SANAYİ	13.628.307	14.975.432	15.908.836	17.667.479	19.275.707	19.618.156	20.528.550	22.302.134	22.908.693	24.268.324	26.259.849	24.774.978	27.765.869	29.743.453
Maden	1.088.536	1.127.179	1.258.270	1.439.461	1.475.304	1.407.145	1.589.773	1.549.911	1.619.573	1.623.788	1.520.675	1.641.971	1.528.974	1.564.768
İmalat	11.619.705	12.694.528	13.418.116	14.827.018	16.318.616	16.575.319	17.075.980	18.729.069	19.174.886	20.281.149	22.166.459	20.472.575	23.321.117	24.979.765
Enerji	920.066	1.153.725	1.232.450	1.400.999	1.481.787	1.635.693	1.862.796	2.023.154	2.114.234	2.363.387	2.572.714	2.660.433	2.915.778	3.198.920
İNŞAAT	3.364.563	3.761.095	4.272.747	4.744.519	5.451.651	5.159.019	5.471.835	5.411.439	5.472.680	5.814.372	6.271.778	6.144.351	5.857.476	6.200.057
TİCARET	10.329.633	11.277.648	11.903.821	12.475.568	14.849.866	15.375.607	15.017.390	16.868.280	16.747.853	17.902.262	19.974.731	18.455.150	20.586.656	22.412.931
ULAŞTIRMA	7.132.516	7.758.060	7.651.559	7.855.596	8.660.344	8.760.873	9.044.749	10.123.335	10.085.119	10.898.944	12.080.563	11.835.117	12.510.986	13.458.089
MALİ MÜESSESELER	2.047.045	2.070.069	2.119.580	2.206.955	2.287.971	2.388.696	2.446.934	2.496.156	2.515.369	2.463.100	2.453.373	2.416.832	2.424.170	2.476.303
KONUT	3.995.015	4.065.399	4.134.030	4.231.121	4.383.768	4.387.138	4.504.214	4.615.994	4.725.187	4.841.139	4.975.528	5.116.659	5.224.247	5.351.910
SERBEST.MES. VE HİZ.	1.353.665	1.441.451	1.493.330	1.590.439	1.735.700	1.775.976	1.781.155	1.926.241	1.944.393	2.050.892	2.192.474	2.098.380	2.251.878	2.398.719
(-) İZAFİ BANKA HİZ.	1.786.479	1.806.597	1.847.775	1.923.997	1.996.834	2.078.995	2.121.852	2.161.225	2.166.012	2.115.621	2.103.140	2.066.074	2.059.486	2.072.613
SEKTÖRLER TOPLAMI	52.731.186	56.270.057	58.305.626	62.102.339	67.962.446	69.742.903	69.945.195	75.759.147	76.282.125	80.774.477	86.568.125	83.133.621	89.202.018	95.253.250
DEVLET HİZ.	3.383.641	3.600.313	3.700.082	3.795.000	3.789.049	3.859.320	3.905.583	4.018.923	4.117.262	4.258.577	4.336.172	4.370.870	4.481.489	4.468.739
KAR AMACI OLM.														
ÖZEL HİZ.KUR.	237.781	259.586	269.631	283.167	318.789	324.823	330.535	364.650	377.381	385.815	397.477	387.663	382.774	386.340
İTHALAT VERGİSİ	980.390	1.051.209	1.500.795	2.067.595	2.651.641	2.379.246	2.316.998	3.435.744	3.576.062	3.981.876	5.288.596	3.428.569	3.821.518	4.636.825
GSYİH(ALICI FİY.)	57.332.998	61.181.164	63.776.134	68.248.101	74.721.925	76.306.292	76.498.311	83.578.464	84.352.830	89.400.745	96.590.370	91.320.722	97.887.800	104.745.154
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	-53.998	168.666	212.965	66.778	297.463	-198.150	848.994	1.013.253	534.244	921.772	1.086.216	412.288	1.140.442	1.334.627
GSMH(ALICI FİY.)	57.279.000	61.349.830	63.989.099	68.314.878	75.019.388	76.108.143	77.347.305	84.591.717	84.887.074	90.322.516	97.676.586	91.733.010	99.028.241	106.079.781
Kaynak : DİE, Yeni GSMH Serisi.														

TABLO 1.8 GSMH	(1987 FİYATLARIYLA, % DEĞİŞİM)																											
SEKTÖRLER	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
TARIM	-1,2	2,8	5,2	1,1	-7,8	6,3	3,1	7,0	-1,9	2,8	0,0	1,1	-1,9	3,1	-0,9	0,5	-0,5	4,6	0,4	7,8	-7,6	6,8	-0,9	4,3	-1,3	-0,7	2,0	4,4
SANAYİ	12,1	1,3	9,0	10,4	11,9	7,3	9,1	9,0	6,9	3,4	-4,4	-3,3	9,2	4,9	6,3	9,9	6,2	11,1	9,1	1,8	4,6	8,6	2,7	5,9	8,2	-5,7	12,1	7,1
Maden	16,4	-3,1	9,4	3,0	4,5	10,7	5,5	5,0	8,3	4,9	4,5	1,8	7,5	0,3	-2,1	3,5	11,6	14,4	2,5	-4,6	13,0	-2,5	4,5	0,3	-6,4	8,0	-6,9	2,3
İmalat	11,7	1,6	8,7	10,9	12,9	7,3	8,7	9,0	6,6	3,2	-6,1	-3,9	9,4	6,4	7,5	9,2	5,7	10,5	10,1	1,6	3,0	9,7	2,4	5,8	9,3	-7,6	13,9	7,1
Enerji	11,2	4,0	12,4	15,0	8,0	3,0	20,2	13,4	8,6	3,9	6,4	-2,9	8,3	-6,2	2,7	25,4	6,8	13,7	5,8	10,4	13,9	8,6	4,5	11,8	8,9	3,4	9,6	9,7
İNŞAAT	2,0	10,7	-1,3	10,6	9,1	1,4	1,4	12,7	0,4	-15,5	0,6	8,7	2,1	-9,3	17,4	11,8	13,6	11,0	14,9	-5,4	6,1	-1,1	1,1	6,2	7,9	-2,0	-4,7	5,8
TİCARET	8,9	5,9	10,5	13,5	7,5	7,5	10,0	12,3	5,3	0,4	-1,7	-2,2	8,7	6,8	7,4	9,2	5,6	4,8	19,0	3,5	-2,3	12,3	-0,7	6,9	11,6	-7,6	11,5	8,9
ULAŞTIRMA	6,6	2,5	8,6	11,6	9,0	11,2	15,7	16,4	11,0	2,6	-0,7	-2,9	10,0	7,0	4,6	8,8	-1,4	2,7	10,2	1,2	3,2	11,9	-0,4	8,1	10,8	-2,0	5,7	7,6
MALİ MÜESSESELER	11,7	8,1	8,5	8,8	9,1	9,1	7,5	8,2	8,8	5,2	2,7	2,4	1,3	3,8	1,9	1,1	2,4	4,1	3,7	4,4	2,4	2,0	0,8	-2,1	-0,4	-1,5	0,3	2,2
KONUT	1,1	1,2	1,3	1,5	1,6	1,4	1,6	1,6	1,9	1,9	2,0	2,1	1,8	1,7	1,6	1,8	1,7	2,3	3,6	0,1	2,7	2,5	2,4	2,5	2,8	2,8	2,1	2,4
SERBEST.MES. VE HİZ.	4,2	3,4	6,2	6,8	3,1	6,4	6,8	9,3	3,8	1,2	-1,2	-0,5	4,7	3,8	4,5	6,5	3,6	6,5	9,1	2,3	0,3	8,1	0,9	5,5	6,9	-4,3	7,3	6,5
(-) İZAFİ BANKA HİZ.	12,3	-1,1	10,9	7,1	9,1	9,1	7,4	8,3	9,0	5,3	2,8	2,5	1,2	3,8	1,9	1,1	2,3	4,1	3,8	4,1	2,1	1,9	0,2	-2,3	-0,6	-1,8	-0,3	0,6
SEKTÖRLER TOPLAMI	4,1	3,6	6,1	6,9	3,1	6,4	6,9	9,5	3,7	1,0	-1,4	-0,6	4,9	3,9	4,6	6,7	3,6	6,5	9,4	2,6	0,3	8,3	0,7	5,9	7,2	-4,0	7,3	6,8
DEVLET HİZ.	6,6	7,9	6,2	5,2	6,7	2,8	6,1	13,4	8,1	12,6	9,1	3,9	2,2	0,0	1,4	6,4	2,8	2,6	-0,2	1,9	1,2	2,9	2,4	3,4	1,8	0,8	2,5	-0,3
KAR AMACI OLM.	8,0	5,1	9,4	12,0	7,9	9,7	11,6	13,3	7,6	1,8	-1,4	-0,8	9,0	7,3	6,4	9,2	3,9	5,0	12,6	1,9	1,8	10,3	3,5	2,2	3,0	-2,5	-1,3	0,9
ÖZEL HİZ.KUR.	0,9	-11,1	-10,4	28,8	3,5	-11,8	18,0	34,8	-10,3	-2,8	3,6	-64,3	11,4	-1,4	46,6	7,2	42,8	37,8	28,2	-10,3	-2,6	48,3	4,1	11,3	32,8	-35,2	11,5	21,3
İTHALAT VERGİSİ	0,9	-11,1	-10,4	28,8	3,5	-11,8	18,0	34,8	-10,3	-2,8	3,6	-64,3	11,4	-1,4	46,6	7,2	42,8	37,8	28,2	-10,3	-2,6	48,3	4,1	11,3	32,8	-35,2	11,5	21,3
GSYİH(ALICI FİY.)	4,1	3,2	5,6	7,4	3,3	5,6	7,2	10,5	3,4	1,5	-0,6	-2,4	4,9	3,6	5,0	6,7	4,2	7,0	9,5	2,1	0,3	9,3	0,9	6,0	8,0	-5,5	7,2	7,0
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	40,4	138,4	78,1	58,7	36,6	-30,7	-18,8	-34,0	-17,6	-15,7	9,4	-25,1	0,7	-40,3	115,6	412,4	26,3	-68,6	345,5	166,6	528,5	19,3	-47,3	72,5	17,8	-62,0	176,6	17,0
GSMH(ALICI FİY.)	4,3	4,4	7,0	9,2	4,9	3,3	6,1	9,0	3,0	1,2	-0,5	-2,8	4,8	3,1	4,2	7,1	4,3	6,8	9,8	1,5	1,6	9,4	0,3	6,4	8,1	-6,1	8,0	7,1

TABLO :1.10 -GSYİH (HARCAMALAR YOLUYLA)							(CARİ FİYATLARLA, MİLYON TL.)			
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ÖZEL NİHAİ TÜKETİM HARC.	51.018.541	82.050.166	149.140.263	269.562.475	434.365.848	734.305.558	1.333.631.247	2.706.262.470	5.457.902.661	9.979.414.898
DEV.NİHAİ TÜK.HARC.	5.845.368	9.837.384	21.239.693	43.083.467	78.255.852	141.317.993	255.539.304	450.727.436	837.243.290	1.709.247.314
GAYRİ SAFİ SABİT SERM.OLUŞ.	18.491.096	33.737.711	51.836.626	89.892.100	149.272.005	251.435.404	505.866.508	952.322.020	1.850.225.041	3.691.825.173
KAMU SEKTÖRÜ	7.709.848	11.593.031	17.427.824	28.504.774	49.445.881	81.776.110	140.970.316	221.060.721	304.429.093	687.164.442
-MAKİNA TECHİZAT	2.721.832	4.392.815	5.916.729	8.809.253	14.523.202	26.135.011	41.133.392	55.774.449	85.418.339	172.000.657
-BİNA İNŞAATI	1.488.064	2.183.558	3.242.159	5.682.722	9.666.472	15.471.359	28.883.953	37.539.669	65.985.943	152.535.176
-BİNA DIŞI İNŞAAT	3.499.952	5.016.658	8.268.936	14.012.799	25.256.207	40.169.740	70.952.971	127.746.603	153.024.811	362.628.609
ÖZEL SEKTÖR	10.781.248	22.144.680	34.408.802	61.387.326	99.826.124	169.659.294	364.896.192	731.261.299	1.545.795.948	3.004.660.731
-MAKİNA TECHİZAT	4.042.448	6.786.261	9.817.487	23.695.103	39.324.026	66.162.152	163.077.907	286.018.599	754.172.079	1.591.201.187
-BİNA İNŞAATI	1.006.437	2.497.099	4.549.702	7.898.624	13.129.906	21.510.440	39.054.632	77.537.800	138.616.750	256.172.930
-KONUT İNŞAATI	5.732.363	12.861.320	20.041.613	29.793.599	47.372.192	81.986.702	162.763.653	367.704.900	653.007.119	1.157.286.614
STOK DEĞİŞMELERİ	687.452	-1.247.279	1.522.037	6.601.267	-6.159.611	4.000.083	21.619.440	-121.416.176	127.148.648	-181.887.123
TOPLAM YURTİÇİ TALEP	76.042.457	124.377.982	223.738.619	409.139.309	655.734.094	1.131.059.038	2.116.656.499	3.987.895.750	8.272.519.640	15.198.600.262
MAL VE HİZMET İHRACATI	11.642.299	24.105.567	36.833.081	52.532.865	87.215.403	157.360.049	270.996.674	826.378.739	1.544.077.290	3.178.889.424
MAL VE HİZMET İTHALATI	-13.268.659	-22.682.550	-40.419.949	-69.091.683	-104.819.232	-189.646.077	-383.358.256	-788.529.800	-1.890.237.859	-4.057.373.116
GSYİH	74.416.097	125.800.999	220.151.751	392.580.491	638.130.265	1.098.773.010	2.004.294.917	4.025.744.689	7.926.359.071	14.320.116.570
İSTATİSTİKİ HATA	305.828	3.423.506	7.172.257	479.680	-8.013.304	-5.404.965	-22.427.821	-157.193.354	-163.903.003	451.993.620
GSYİH (ÜRETİM YOLUYLA)	74.721.925	129.224.505	227.324.008	393.060.171	630.116.961	1.093.368.045	1.981.867.096	3.868.551.335	7.762.456.068	14.772.110.190
KAYNAK: DİE										

TABLO: 2.3 - YURTİÇİ TASARRUFLARIN VE SABİT SERMAYE			
YATIRIMLARININ GSMH İÇİNDEKİ PAYI			
YILLAR	YURT İÇİ TASARRUFLAR	(Yüzde Pay) SABİT SERMAYE YATIRIMLARI	
1950	12,1		11,0
1955	18,1		15,9
1960	16,0		16,1
1965	17,7		17,0
1966	18,8		17,7
1967	20,1		19,3
1968	21,1		20,9
1969	22,1		22,4
1970	22,1		22,2
1971	20,8		19,7
1972	21,4		20,8
1973	21,5		20,4
1974	19,6		19,0
1975	19,6		21,5
1976	22,5		24,6
1977	20,4		25,9
1978	17,0		22,6
1979	15,7		21,0
1980	16,0		19,6
1981	18,3		18,7
1982	17,1		18,0
1983	16,5		18,9
1984	16,5		17,9
1985	18,9		20,0
1986	21,9		23,1
1987	(*)	23,9	24,6
1988		27,2	26,1
1989		22,1	22,5
1990		22,0	22,6
1991		21,4	23,7
1992		21,6	23,4
1993		22,7	26,3
1994		23,1	24,5
1995		22,1	24,0
1996		20,0	25,0
1997	Tahmin	20,1	25,3
1998	Program	20,5	25,6
KAYNAK: DPT			
SOURCE: SPO			
(*) 1987 YILINDAN İTİBAREN DİE YENİ MİLLİ GELİR SERİSİ KULLANILMIŞTIR.			
(*) BASED ON SIS NEW GNP SERIES AFTER 1987			

TABLO 2.5 - SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (TOPLAM)												
(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılımı)												
	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
TARIM	12,3	14,1	14,0	12,1	13,6	13,2	11,4	9,5	9,1	9,3	9,2	8,6
MADENCİLİK	2,6	2,9	3,9	4,0	2,7	2,1	2,0	2,2	2,2	2,1	2,2	2,5
İMALAT	38,5	31,5	26,2	27,1	29,4	30,5	31,1	32,7	35,3	37,9	35,0	36,7
ENERJİ	3,0	4,2	4,2	4,4	4,5	5,1	5,3	5,8	4,6	3,9	4,0	4,5
ULAŞTIRMA	10,5	10,7	11,0	12,9	12,2	12,1	12,3	11,8	12,6	12,9	14,1	16,4
TURİZM	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,5
KONUT	19,8	21,7	26,9	25,6	24,7	23,6	25,4	26,8	24,7	24,3	25,2	20,3
EĞİTİM	4,1	5,5	4,5	4,3	4,0	4,3	3,4	2,9	2,9	2,0	2,3	2,4
SAĞLIK	0,9	1,3	1,4	1,3	1,2	1,2	1,1	0,9	0,9	0,8	0,7	0,8
DİĞER HİZMETLER	8,1	7,6	7,4	7,7	7,3	7,3	7,4	6,7	7,1	6,2	6,6	7,3
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
TARIM	9,2	10,8	10,3	8,1	6,3	7,6	10,5	10,8	10,7	9,9	7,4	6,2
MADENCİLİK	2,5	2,9	2,9	3,2	3,4	3,3	4,7	4,0	4,4	4,4	5,1	3,6
İMALAT	37,6	34,1	32,5	31,1	27,0	28,5	28,6	27,3	25,5	25,0	23,1	22,0
ENERJİ	4,5	5,2	5,4	6,1	8,4	8,7	10,3	10,8	11,2	10,2	10,2	11,3
ULAŞTIRMA	15,9	15,9	16,5	15,2	15,6	14,2	17,3	18,4	19,8	20,4	22,0	20,8
TURİZM	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	1,0	1,4	2,2
KONUT	19,5	20,5	21,2	25,7	29,9	27,8	17,5	17,5	17,3	18,6	18,8	21,4
EĞİTİM	2,5	2,3	2,0	1,9	1,5	1,8	2,1	2,1	2,1	1,7	2,2	2,0
SAĞLIK	0,8	0,9	0,8	0,9	0,8	0,8	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9
DİĞER HİZMETLER	7,0	6,8	7,9	7,2	6,6	6,7	7,3	7,5	7,5	7,9	8,9	9,7
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
TARIM	6,9	5,9	5,5	5,4	5,7	4,9	5,0	4,1	5,5	5,9	6,0	5,2
MADENCİLİK	2,4	2,3	1,9	1,8	1,9	1,7	1,4	1,5	1,3	1,2	1,3	1,3
İMALAT	17,6	16,1	14,8	19,5	18,9	18,4	18,0	19,6	22,6	21,8	19,6	19,5
ENERJİ	9,7	9,7	10,8	7,3	6,1	5,0	3,6	2,8	2,6	4,1	6,1	8,7
ULAŞTIRMA	20,7	16,1	15,9	17,9	19,0	21,5	25,3	16,9	19,1	20,9	21,1	20,0
TURİZM	2,5	3,1	3,9	3,8	3,7	2,9	2,2	2,2	2,4	2,1	2,1	2,1
KONUT	27,9	35,8	36,7	33,4	32,9	32,5	32,8	41,7	35,9	31,6	29,9	28,0
EĞİTİM	2,3	2,3	2,5	2,6	2,8	3,2	3,1	2,1	1,9	2,8	3,5	5,0
SAĞLIK	1,0	0,9	1,2	1,5	1,8	2,0	2,0	2,2	1,8	2,4	2,7	2,7
DİĞER HİZMETLER	9,0	7,6	6,9	6,7	7,3	7,8	6,6	6,9	6,9	7,2	7,8	7,6
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

KAYNAK: DPT

(1) Tahmin

(2) Program

TABLO 2.6 - SEKTÖRLER İTİBARI İLE SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (ÖZEL)												
(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılımı)												
	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
TARIM	10,6	11,3	10,4	8,7	11,4	10,7	9,5	7,6	8,1	9,2	9,2	8,0
MADENCİLİK	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9	0,7	0,6	0,7
İMALAT	50,7	42,1	34,3	35,1	37,0	38,4	37,3	38,8	40,9	41,2	39,5	43,5
ENERJİ	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
ULAŞTIRMA	2,9	4,8	6,1	8,0	7,0	7,3	8,1	7,5	7,9	8,4	9,3	11,7
TURİZM	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
KONUT	26,9	31,6	39,4	37,9	35,2	34,3	36,0	37,3	34,0	33,1	34,6	28,8
EĞİTİM	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
SAĞLIK	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
DİĞER HİZMETLER	6,8	7,7	7,4	7,9	7,2	7,1	6,8	6,7	6,9	6,2	5,8	6,1
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
TARIM	9,2	11,0	9,7	6,8	5,2	7,4	10,8	11,2	11,4	10,1	7,7	5,7
MADENCİLİK	0,7	0,6	0,7	0,7	0,5	0,5	0,6	0,6	1,1	1,1	1,2	1,1
İMALAT	43,3	39,8	38,9	36,9	28,7	30,0	34,1	33,6	32,9	32,9	31,9	31,8
ENERJİ	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,8
ULAŞTIRMA	11,1	11,5	11,4	10,2	12,2	9,7	15,3	16,2	16,9	17,2	17,0	13,8
TURİZM	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,6	1,1	1,8	2,5
KONUT	28,7	30,3	32,1	37,5	45,4	44,7	30,1	29,5	29,2	30,0	32,3	37,0
EĞİTİM	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,6
SAĞLIK	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,5	0,6
DİĞER HİZMETLER	6,0	5,8	6,2	6,6	6,6	6,3	7,4	7,2	7,0	6,7	6,7	6,1
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
TARIM	5,6	4,3	3,0	3,6	3,1	3,3	2,6	4,1	4,7	4,5	4,4	10,5
MADENCİLİK	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0	0,9	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,5
İMALAT	25,2	21,4	19,9	26,2	24,3	23,6	23,8	26,2	26,3	24,5	24,2	2,4
ENERJİ	0,6	0,9	1,2	0,8	0,6	0,5	0,6	0,5	1,8	4,0	6,8	16,3
ULAŞTIRMA	11,8	9,1	8,8	10,7	14,7	18,8	11,5	16,4	17,5	17,6	17,6	27,9
TURİZM	3,1	4,0	5,3	5,0	3,5	2,4	2,3	2,4	2,3	2,4	2,4	1,9
KONUT	45,7	53,3	54,2	46,5	46,3	44,7	51,8	43,2	39,3	38,1	35,8	0,7
EĞİTİM	0,6	0,5	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	1,1	1,2	1,2	12,1
SAĞLIK	0,6	0,5	0,7	0,9	1,4	1,3	1,5	1,2	1,8	2,5	2,5	5,0
DİĞER HİZMETLER	5,4	4,8	4,9	4,4	4,4	3,7	4,0	4,1	4,0	4,0	3,9	21,6
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

KAYNAK: DPT

(1) Tahmin

(2) Program

EK-B
DİE İSTATİSTİKLERİ

Tablo B.1.a Türkiye Ekonomisinde Sektörlerin Payları ve Gelişme Hızları

	1995			1996			1997			1998			1999			2000			2001*		
	Sektör		Gelişme	Sektör		Gelişme	Sektör		Gelişme	Sektör		Gelişme	Sektör		Gelişme	Sektör		Gelişme	Sektör		Gelişme
	payları		hızı	payları		hızı	payları		hızı	payları		hızı	payları		hızı	payları		hızı	payları		hızı
	Değer			Değer			Değer			Değer			Değer			Değer			Değer		
İktisadi faaliyet kolları	Milyar			Milyar			Milyar			Milyar			Milyar			Milyar			Milyar		
	TL-	%	%	TL-	%	%	TL-	%	%	TL-	%	%	TL-	%	%	TL-	%	%	TL-	%	%
1. Tarım	1.218.178	15,5	103,7	2.489.774	16,6	104,4	4.170.001	14,2	67,5	9.113.454	17,0	118,5	11.851.055	15,1	30,0	17.540.631	14,0	48,0	23.427.659	13,1	33,6
a.Çiftçilik ve hayvancılık	1.132.238	14,4	104,6	2.334.310	15,6	106,2	3.926.815	13,4	68,2	8.643.023	16,1	120,1	11.196.398	14,3	29,5	16.564.936	13,2	47,9	22.173.374	12,4	33,9
b.Ormancılık	41.907	0,5	116,8	82.853	0,6	97,7	112.092	0,4	35,3	228.417	0,4	103,8	286.699	0,4	25,5	423.482	0,3	47,7	508.944	0,3	20,2
c.Balıkçılık	44.033	0,6	72,3	72.610	0,5	64,9	131.094	0,4	80,5	242.014	0,5	84,6	367.958	0,5	52,0	552.213	0,4	50,1	745.341	0,4	35,0
2. Sanayi	2.042.395	26,0	100,3	3.716.528	24,8	82,0	7.293.186	24,8	96,2	11.970.299	22,4	64,1	17.973.866	23,0	50,2	29.027.782	23,1	61,5	45.874.423	25,6	58,0
a.Madencilik ve taşocakçılığı	98.545	1,3	82,2	183.080	1,2	85,8	336.889	1,1	84,0	563.270	1,1	67,2	883.737	1,1	56,9	1.422.903	1,1	61,0	2.128.387	1,2	49,6
b.İmalât sanayii	1.751.681	22,3	105,2	3.123.034	20,9	78,3	6.218.627	21,2	99,1	10.128.256	18,9	62,9	14.839.451	19,0	46,5	23.888.136	19,0	61,0	36.730.882	20,5	53,8
c.Elektrik, gaz, su	192.169	2,4	71,3	410.414	2,7	113,6	737.669	2,5	79,7	1.278.773	2,4	73,4	2.250.677	2,9	76,0	3.716.743	3,0	65,1	7.015.153	3,9	88,7
3. İnşaat sanayii	426.215	5,4	61,6	857.762	5,7	101,3	1.743.240	5,9	103,2	3.124.593	5,8	79,2	4.362.039	5,6	39,6	6.483.106	5,2	48,6	9.202.185	5,1	41,9
4. Ticaret	1.587.691	20,2	108,7	3.022.315	20,2	90,4	5.985.402	20,4	98,0	10.404.501	19,4	73,8	14.750.945	18,8	41,8	24.906.513	19,8	68,8	37.867.860	21,1	52,0
a.Toptan ve perakende ticaret	1.348.953	17,2	111,2	2.538.824	17,0	88,2	4.951.026	16,8	95,0	8.550.603	16,0	72,7	12.226.556	15,6	43,0	20.522.602	16,3	67,9	30.125.927	16,8	46,8
b.Otel, lokanta hizmetleri	238.738	3,0	96,4	483.491	3,2	102,5	1.034.377	3,5	113,9	1.853.898	3,5	79,2	2.524.388	3,2	36,2	4.383.911	3,5	73,7	7.741.933	4,3	76,6

Kaynak: DİE Tablo 406

Tablo B.1.b Türkiye Ekonomisinde Sektörlerin Payları ve Gelişme Hızları

	1995			1996			1997			1998			1999			2000			2001*		
	Sektör Gelişme payları hızı			Sektör Gelişme payları hızı			Sektör Gelişme payları hızı			Sektör Gelişme payları hızı			Sektör Gelişme payları hızı			Sektör Gelişme payları hızı			Sektör Gelişme payları hızı		
	Değer			Değer			Değer			Değer			Değer			Değer			Değer		
İktisadi faaliyet kolları	Milyar TL-	%	%	Milyar TL-	%	%	Milyar TL-	%	%	Milyar TL-	%	%	Milyar TL-	%	%	Milyar TL-	%	%	Milyar TL-	%	%
5. Ulaştırma ve haberleşme	981.070	12,5	90,8	1.941.574	13,0	97,9	4.018.613	13,7	107,0	7.102.826	13,3	76,7	10.868.376	13,9	53,0	17.645.564	14,0	62,4	28.462.322	15,9	61,3
6. Mali kuruluşlar	322.590	4,1	180,5	732.340	4,9	127,0	1.474.426	5,0	101,3	3.280.526	6,1	122,5	4.228.349	5,4	28,9	4.698.024	3,7	11,1	6.639.387	3,7	41,3
7. Konut sahipliği	249.169	3,2	94,8	442.935	3,0	77,8	850.332	2,9	92,0	1.761.711	3,3	107,2	3.465.420	4,4	96,7	5.772.955	4,6	66,6	8.491.506	4,7	47,1
8. Serbest meslek ve hizmetler	287.000	3,7	101,0	554.080	3,7	93,1	1.067.451	3,6	92,7	1.956.339	3,7	83,3	2.830.826	3,6	44,7	4.430.360	3,5	56,5	6.704.663	3,7	51,3
9. İZafi banka hizmetleri (Eksi)	270.344	3,4	65,4	709.235	4,7	162,3	1.371.710	4,7	93,4	3.049.158	5,7	122,3	4.284.141	5,5	40,5	4.097.693	3,3	-	11.534.431	6,4	-
10. Sektörler toplamı (1-9)	6.843.965	87,1	102,5	13.048.072	87,1	90,7	25.230.941	85,8	93,4	45.665.092	85,3	81,0	66.046.733	84,4	44,6	106.407.242	84,7	61,1	155.135.575	86,4	45,8
11. Devlet hizmetleri	619.785	7,9	79,9	1.238.527	8,3	99,8	2.579.910	8,8	108,3	4.915.736	9,2	90,5	8.781.478	11,2	78,6	12.633.650	10,1	43,9	18.781.015	10,5	48,7
12. Kâr amacı olmayan özel hizmet kuruluşları	14.577	0,2	60,7	26.922	0,2	84,7	53.021	0,2	96,9	98.742	0,2	86,2	272.486	0,3	176,0	477.141	0,4	75,1	918.063	0,5	92,4
13. Toplam (10+11+12)	7.478.326	95,2	100,4	14.313.522	95,6	91,4	27.863.872	94,8	94,7	50.679.570	94,7	81,9	75.100.698	95,9	48,2	119.518.033	95,2	59,1	174.834.653	97,4	46,3
14. İthalat vergisi	284.130	3,6	109,1	458.588	3,1	61,4	972.011	3,3	112,0	1.545.375	2,9	59,0	2.314.575	3,0	49,8	5.065.425	4,0	118,8	6.573.910	3,7	29,8
15. GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla) (13+14)	7.762.456	98,8	100,7	14.772.110	98,6	90,3	28.835.883	98,1	95,2	52.224.945	97,6	81,1	77.415.272	98,9	48,2	124.583.458	99,2	60,9	181.408.563	101,1	45,6
16. Dış alem net faktör gelirleri	92.431	1,2	359,3	205.957	1,4	122,8	557.379	1,9	170,6	1.293.386	2,4	132,0	867.695	1,1	-32,9	1.012.670	0,8	16,7	-1.928.485	-1,1	-
a.Dış alemden gelen	305.222	3,9	111,2	576.587	3,8	88,9	1.320.452	4,5	129,0	2.728.583	5,1	106,6	3.335.651	4,3	22,2	5.305.757	4,2	59,1	7.471.010	4,2	40,8
b.Dış aleme giden (Eksi)	212.791	2,7	70,2	370.630	2,5	74,2	763.073	2,6	105,9	1.435.196	2,7	88,1	2.467.956	3,2	72,0	4.293.086	3,4	74,0	9.399.495	5,2	18,9
17. GSMH (Alıcı fiyatlarıyla) (15+16)	7.854.887	100,0	102,0	14.978.067	100,0	90,7	29.393.262	100,0	96,2	53.518.332	100,0	82,1	7.828.967	100,0	46,3	125.596.129	100,0	60,4	179.480.078	100,0	42,9

Kaynak: DİE, Tablo 406

Tablo B.2 Türkiye’de GSMH

	Cari		Cari	fiyatlarla	
	fiyatlarla	Gelişme	fiyatlarla	1987	Gelişme
	Milyar TL	hızı	Milyon \$	Milyar TL-	Hızı
1968.....	164	-	18.050	31.635	-
1969.....	183	11,9	201.893	33.003	4,3
1970.....	208	13,3	19.031	34.469	4,4
1971.....	261	25,6	17.244	36.897	7,0
1972.....	314	20,3	21.968	40.279	9,2
1973.....	399	27,0	27.947	42.255	4,9
1974.....	538	34,7	38.242	43.633	3,3
1975.....	691	28,5	47.452	46.275	6,1
1976.....	868	25,6	53.684	50.438	9,0
1977.....	1.108	27,7	61.264	51.944	3,0
1978.....	1.646	48,5	66.828	52.582	1,2
1979.....	2.877	74,8	81.696	52.324	-0,5
1980.....	5.303	84,4	68.391	50.870	-2,8
1981.....	8.023	51,3	71.504	53.317	4,8
1982.....	10.612	32,3	64.209	54.963	3,1
1983.....	13.933	31,3	60.492	57.279	4,2
1984.....	22.168	59,1	59.098	61.350	7,1
1985.....	33.350	59,5	66.891	63.989	4,3
1986.....	51.185	44,8	75.173	68.315	6,8
1987.....	75.019	46,6	85.979	75.019	9,8
1988.....	129.175	72,2	90.690	76.108	1,5
1989	230.370	78,3	107.544	77.347	1,6
1990	397.178	72,4	150.758	84.592	9,4
1991	634.393	59,7	150.168	84.887	0,3
1992	1.103.605	74,0	158.122	90.323	6,4
1993.....	1.997.323	81,0	178.715	97.677	8,1
1994.....	3.887.903	94,7	132.302	91.733	-6,1
1995.....	7.854.887	102,0	170.081	99.028	8,0
1996.....	14.978.067	90,7	183.601	106.080	7,1
1997.....	29.393.262	96,2	192.383	114.874	8,3
1998.....	53.518.332	82,1	206.552	119.303	3,9
1999.....	78.282.967	46,3	185.267	112.044	-6,1
2000.....	125.596.129	60,4	200.002	119.144	6,3
2001*.....	179.480.078	42,9	148.166	107.911	-9,4

Kaynak: DİE

EK-C
ILO İŞGÜCÜ ARAŞTIRMA SONUÇLARI (TÜRKİYE)

Tablo C.1:Türkiye’de İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ISIC –Rev2 Sınıflandırmasına göre																				
Toplam (Bin)	5328	6075	6317	16162			18445	18856	19946	19022	19085	18047	19401	19893	20388	20362	20872	21413		
(1) Tarım	228	291	275	7272			8735	9092	9356	9094	8526	7608	8450	8634	8736	8299	8461	8872		
(2) Madencilik	56	57	52	125			220	155	214	176	157	134	176	150	158	153	140	111		
(3) İmalat	1400	1519	1613	2353			2629	2796	2958	2674	2877	2636	2935	2956	3159	3363	3388	3386		
(4) Elektrik Gaz Enerji	15	13	10	16			28	30	13	22	48	101	101	112	84	109	110	83		
(5) İnşaat	390	359	386	735			1015	976	937	962	1033	1215	1181	1211	1267	1286	1290	1294		
(6) Perakendecilik ve Pazarlama	1153	1287	1364	1855			2084	2108	2278	2159	2339	2366	2484	2662	2676	2831	2920	3074		
(7) Ulaştırma	382	467	518	817			785	816	851	816	867	923	881	866	888	888	946	893		
(8) Finans ve Sigortacılık	228	316	324	401			425	444	436	427	466	422	468	472	496	513	529	566		
(9) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	1449	1752	1766	2584			2524	2439	2904	2694	2775	2644	2725	2833	2926	2921	3088	3136		
ISIC –Rev3 Sınıflandırmasına göre																				
Toplam (Bin)																			20579	20367
(A) Tarım																			7080	7184
(B) Bahkçılık																			23	33
(C) Madencilik																			78	93
(D) İmalat																			3570	3548
(E) Elektrik Gaz Enerji																			90	93
(F) İnşaat																			1313	1073
(G) Perakendecilik ve Pazarlama																			2989	2883
(H) Turizm																			759	782
(I) Ulaştırma																			1039	1008
(J) Finans ve Sigortacılık																			272	253
(K) Kiralama, Eflakçılık																			419	429
(L) Kamu Hizmetleri																			1133	1118
(M) Eğitim																			724	767
(N) Sağlık ve Sosyal Hizmetleri																			464	450
(O) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler																			486	503
(P) Profesyonel Ev Hizmetleri																			136	146
(Q) Yerel Yönetim ve Organizasyonlar																			4	4

Kaynak: İLO

Tablo C.2: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İstihdamın Dağılımı

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Erkek															
Toplam	1081	1196	1103	1231	1272	1263	1295	1165	1054	1007	1107	1275	1077	1435	
15-19	318	314	289	289	274	258	278	265	214	215	206	216	174	223	
20-24	269	264	275	355	376	388	351	321	307	278	316	358	300	362	
25-29	111	157	172	212	215	241	218	215	195	182	195	237	184	248	
30-34	61	68	79	105	137	118	138	103	105	99	114	146	124	172	
35-39	40	61	61	79	86	88	89	76	76	69	81	101	101	155	
40-44	34	68	39	61	63	66	78	60	53	60	68	81	72	102	
45-49	50	66	39	42	48	38	65	49	51	47	57	65	48	87	
50-54	39	34	32	47	31	32	44	33	28	35	38	42	39	49	
55-59	40	41	28	27	32	25	23	25	15	13	17	21	19	23	
60-64	21	10	15	10	9	12	10	12	9	8	9	7	12	8	
65+	6	5	9	6	4	2	6	7	5	5	7	4	4	6	
Kadın															
Toplam	627	607	512	432	458	463	480	443	363	456	421	499	376	466	
15-19	185	182	163	109	106	120	114	105	91	120	107	128	79	106	
20-24	184	165	138	144	172	156	157	153	132	166	140	164	133	157	
25-29	87	94	70	76	77	81	106	81	68	85	79	91	65	82	
30-34	53	49	40	50	45	54	43	45	33	39	35	52	38	49	
35-39	43	43	37	23	29	27	32	24	21	25	28	33	28	35	
40-44	15	18	17	15	18	10	16	16	9	11	16	18	14	20	
45-49	13	12	7	12	7	9	9	11	8	7	9	12	7	10	
50-54	7	3	6	2	4	6	4	6	3	3	4	3	10	5	
55-59	4	4	1	2	1	2	2	1	2	3	3	1	1	2	
60-64	2	3	5		1		1	1		1	1		1		
65+	1	1	3		1			1				1		1	

Kaynak: İLO

Tablo C.3: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizler

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Eğitim Durumuna Göre İşsizler (Bin) (ISCED)											
Sınıflandırmasına Göre											
Toplam	1574	1654	1663	1706	1549	1372	1431	1486	1734	1386	1843
(0) Okur Yazar	62	76	65	74	45	31	25	35	34	42	45
(1) Temel Eğitim	880	888	895	871	755	622	591	605	798	602	857
(2) Meslek Liseleri	210	201	209	228	224	177	213	204	233	200	251
(3) Lise	342	396	398	437	443	448	498	505	527	407	535
(5-7) Yüksek Öğrenim	82	96	99	99	85	97	106	140	142	135	155

Kaynak: İLO

Tablo C.4:Türkiye’de Sektörlere Göre İşsizler

ISIC –Rev2 Sınıflandırmasına göre	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Toplam (Bin)	1748	1821	1615	1663	1730	1726	1775	1608	1417	1463	1528	1774			
(1) Tarım	40	188	135	156	162	157	130	229	91	74	72	119			
(2) Madencilik	4	10	12	3	11	5	11	12	7	10	8	5			
(3) İmalat	94	187	166	259	252	219	272	226	190	193	252	335			
(4) Elektrik Gaz Enerji	1	5	3	3	2	3	5	6	1	5	4	4			
(5) İnşaat	64	109	127	200	185	233	227	165	152	162	155	208			
(6) Perakendecilik ve Pazarlama	83	108	133	167	157	166	173	168	160	165	179	239			
(7) Ulaştırma	27	53	58	71	71	50	58	54	51	46	49	62			
(8) Finans ve Sigortacılık	20	18	24	35	32	32	34	33	33	28	24	40			
(9) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	54	115	109	124	112	111	156	122	120	106	115	142			
ISIC –Rev3 Sınıflandırmasına göre															
Toplam (Bin)													1453	1901	
(A) Tarım													119	122	
(B) Balıkçılık													1	1	
(C) Madencilik													4	5	
(D) İmalat													253	409	
(E) Elektrik Gaz Enerji													2	2	
(F) İnşaat													191	293	
(G) Perakendecilik ve Pazarlama													149	239	
(H) Turizm													100	115	
(I) Ulaştırma													55	65	
(J) Finans ve Sigortacılık													12	18	
(K) Kiralama, Eflakçılık													29	50	
(L) Kamu Hizmetleri													20	24	
(M) Eğitim													13	19	
(N) Sağlık ve Sosyal Hizmetleri													13	16	
(O) İletişim, Sosyal ve Kişisel Hizmetler													32	50	
(P) Profesyonel Ev Hizmetleri													8	9	

Kaynak: İLO

EK-D

The Construction Industry and Macroeconomy in Sub-Saharan Africa post 1970, Jorge LOPES, *Construction Management and Economics* (1998), v. 16, 637-649

TABLO VE ŞEKİLLER

Tablo D.1: Aşağı Afrika Sahrasından Seçilmiş Birinci Grup Ülkelerde Cari Fiyatlarla Kişi Başı GSYİH

Botsvana	909,20	924,00	1056,00	1137,00	1176,00	1220,00	1285,00	1427,00	1568,00	1603,00	1687,00	1737,00	1725,00
Cape Verde	572,00	595,30	603,20	644,60	653,80	694,30	695,10	728,80	764,60	791,10	785,90	784,20	792,60
Gambia	268,90	283,00	316,00	304,90	298,90	299,80	297,30	291,60	293,40	299,00	294,80	296,70	290,10
Kenya	366,40	366,00	365,20	357,30	350,30	352,00	367,70	373,20	384,80	391,10	395,60	389,80	379,10
Maritanyus	1243,00	1301,00	1356,00	1345,00	1471,00	1471,00	1597,00	1761,00	1859,00	1924,00	2038,00	2107,00	2215,00
Svaziland	580,30	6336,60	614,90	625,50	633,30	626,30	611,60	640,80	671,20	682,30	645,00	666,60	674,00

Kaynak: Birleşmiş Milletler, 1988, 1994; Dünya Bankası, 1992, 1994-1995

Tablo D.2: Aşağı Afrika Sahrasından Seçilmiş İkinci Grup Ülkelerde Cari Fiyatlarla Kişi Başı GSYİH

ÜLKE	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Angola	879,30	813,40	749,40	753,30	744,10	768,70	771,90	804,60	827,00	808,40	782,10	760,10	758,90
Gana	460,00	436,40	439,80	478,90	449,70	443,20	420,70	383,10	355,10	360,70	379,00	384,20	371,10
Malavi	171,30	158,30	155,00	157,60	160,50	162,70	156,50	153,80	153,80	155,80	157,50	162,20	144,80
Mozambik	199,00	195,20	183,60	155,70	153,20	136,20	133,90	136,20	136,20	143,60	141,70	145,00	143,80
Namibiya	1640,00	1621,00	1566,00	1430,00	1388,00	1355,00	1359,00	1354,00	1397,00	1351,00	1351,00	1377,00	1423,00
Nijerya	390,90	370,00	356,40	328,80	302,70	321,80	319,70	307,60	327,60	339,70	356,70	362,30	366,50
Tanzanya	173,50	167,20	163,20	154,30	154,30	153,80	154,00	157,00	158,70	159,10	159,90	161,10	163,00

ÜLKE	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Zambiya	342,70	349,20	325,80	311,80	311,80	301,50	299,40	297,60	293,80	287,90	281,40	268,20	253,40
Zimbabve	621,00	649,30	643,90	591,80	591,80	615,60	609,20	579,10	610,70	614,90	607,30	614,30	552,20

Kaynak: Birleşmiş Milletler, 1988, 1994; Dünya Bankası, 1992, 1994-1995

Tablo D.3: Aşağı Afrika Sahrasından Seçilmiş Birinci Grup Ülkelerde İnşaat Sektörünün GSYİH'ya Katma Değeri (%)

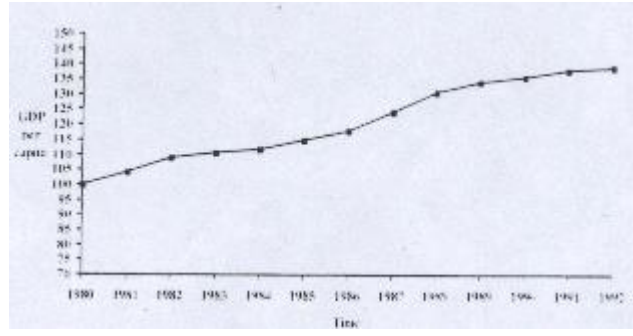
ÜLKE	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Botsvana	8,38	5,72	3,94	5,44	5,22	4,31	4,71	4,71	5,42	5,63	5,56	5,46	5,42
Cape Verde	10,30	11,73	10,61	10,89	10,51	10,19	10,35	10,46	11,32	10,88	10,99	9,88	10,20
Gambia	5,17	3,81	4,55	4,95	5,53	4,85	5,61	3,91	4,76	5,04	5,33	5,36	5,53
Kenya	5,40	5,50	5,31	4,79	4,56	4,78	4,41	4,33	4,21	4,23	4,22	4,26	3,93
Maritanyus	5,53	4,97	4,51	4,55	4,47	4,49	4,50	4,43	4,86	5,15	5,41	5,60	5,83
Svaziland	3,44	6,28	5,67	4,67	4,12	3,22	4,55	3,74	3,09	2,88	2,78	2,74	2,92

Kaynak: Birleşmiş Milletler, 1988, 1994; Dünya Bankası, 1992, 1994-1995

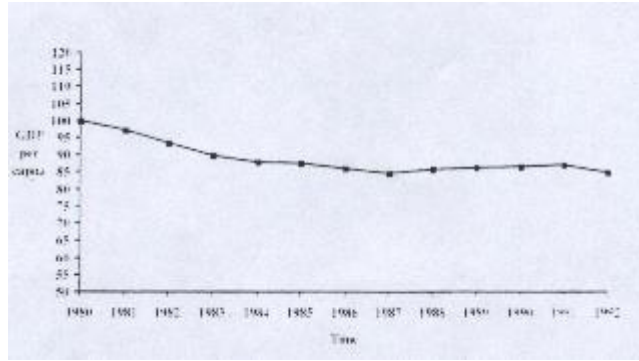
Tablo D.4: Aşağı Afrika Sahrasından Seçilmiş İkinci Grup Ülkelerde İnşaat Sektörünün GSYİH'ya Katma Değeri (%)

ÜLKE	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Angola	8,02	5,91	3,94	4,16	4,11	6,07	4,60	5,16	3,66	3,09	3,06	2,80	2,39
Gana	4,89	5,13	5,67	4,30	3,93	4,07	3,77	3,32	2,98	2,80	2,72	2,53	2,41
Malavi	5,18	4,55	4,43	3,90	3,43	4,16	3,58	3,37	3,80	3,85	3,67	3,78	3,76
Mozambik	4,83	4,58	4,59	5,41	4,92	4,96	6,09	4,78	5,00	5,00	4,67	4,65	4,46
Namibiya	3,60	3,60	3,83	3,24	2,85	2,85	2,38	2,32	2,23	2,10	1,84	1,79	1,65
Nijerya	6,26	5,69	3,74	3,46	2,97	1,86	1,81	2,00	2,00	1,95	1,89	1,87	1,84
Tanzanya	2,91	2,79	2,89	1,75	2,04	1,81	2,05	2,91	3,13	2,21	2,33	2,30	2,35
Zambiya	5,66	4,11	4,53	4,28	4,51	4,15	4,25	4,09	3,94	3,84	3,77	3,46	3,18
Zimbabve	4,77	5,08	4,76	4,55	4,12	2,85	2,92	2,71	2,50	2,47	2,20	2,18	1,77

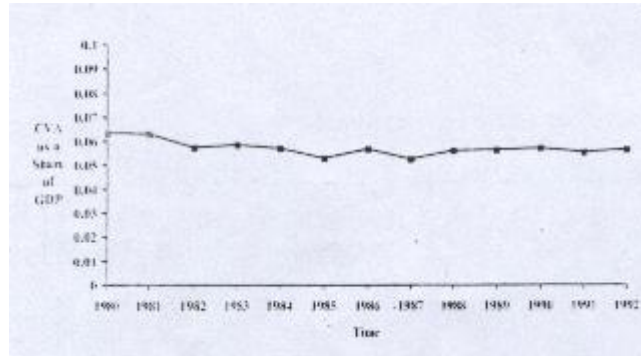
Kaynak: Birleşmiş Milletler, 1988, 1994; Dünya Bankası, 1992, 1994-1995

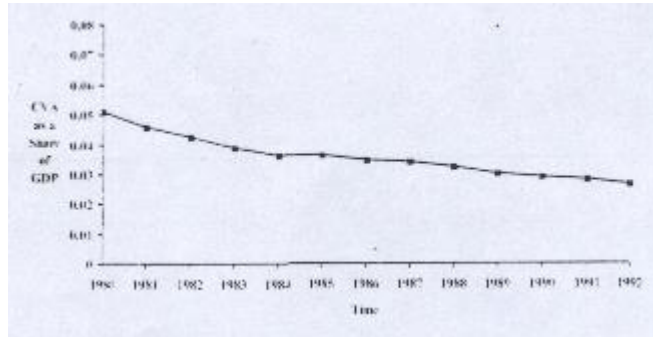
Şekil D.1: Birinci Grup Nüfusta Kişi Başına GSYİH Endeksi

Şekil D.2: İkinci Grup Nüfusta Kişi Başına GSYİH Endeksi

Şekil D.3: Birinci Grup Nüfusta, İnşaat Sektörünün GSYİH'ya Katkısı

Şekil D.4: İkinci Grup Nüfusta, İnşaat Sektörünün GSYİH'ya Katkısı

EK-E

Construction Industry in China's Regional Economy, 1990-1998, *Construction Management and Economics* (2001), v. 19, 189-205

Sun Sheng HAN and George OFORI

TABLULAR

Tablo E.1: Çin’de Eyaletlere Göre İnşaat Sektörünün Ekonomiye Katma Değerinin Değişimi (1991-1998), (100 Milyon RMB yuan)

Eyaletler	1991	1992	1994	1996	1998
Doğu Eyaletleri					
Beijig Shi	35,94	52,94	94,73	141,73	176,8
Tianjin Shi	16,85	20,61	42,81	57,36	71,9
Hebei Sheng	42,74	55,4	126,76	201,43	266,6
Liaoning Sheng	63,29	80,71	149,17	158,61	190
Shanghai Shi	35,85	40,71	79,93	143,36	200,5
Jiangsu Sheng	68,09	101,32	184,55	319,32	466,5
Zhejiang Sheng	55,75	71,7	151,32	237,39	270
Fujian Sheng	29,45	49,82	109,64	169,89	236
Shandong Sheng	82	109,52	200,15	310,65	404,3
Guangdong Sheng	102,6	192,51	376,41	480,53	520,2
Guangxizhuangzu Zizhiqu	17,37	26,04	65,22	84,05	111,2
Hainan Sheng	9,79	17,68	40,82	34,49	34,9
Merkez Eyaletler					
Shanxi Sheng	25,47	29,85	50,64	70,93	117,1
Neimenggu Zizhiqu	21,29	31,71	55,81	64,76	79,2
Jilin Sheng	21,31	29,84	44,13	71,83	94,7
Heilongjiang Sheng	43,82	53,1	88,7	120,95	176,2
Anhui Sheng	34,94	39,99	63,4	95,17	128,2
Jiangxi Sheng	18,95	31,26	69,07	105,47	126,9
Henan Sheng	51,83	64,1	113,74	193,02	268,2
Hunan Sheng	38,99	52,51	92,3	137,32	176,3
Hubei Sheng	32,36	42,02	79,31	125,89	173,7
Batı Eyaletleri					
Sichuan Sheng	79,96	104,12	216	325,93	254,7
Guizhou Sheng	13,04	15,67	22,87	32,82	56,3
Yunnan Sheng	17,24	25,13	47,78	77,56	130,9
Xizang Zizhiqu	1,9	1,9	4,49	7,01	
Shaanxi Sheng	28,5	34,05	58,12	79,83	124,2
Chongqian Sheng					107,2
Gansu Sheng	14,72	18,44	24,7	38,3	69,9
Ningxia Sheng	6,35	9,62	11,97	17,66	24,3
Qinghai Sheng	4,65	6,31	9,89	12,1	17,6
XinJiangweiwu’erzu Zizhiqu	23,92	41,35	74,91	97,43	138
İstatistiksi Özetler					
Minimum	1,90	1,90	4,49	7,01	17,60
Maksimum	102,60	192,51	376,41	480,53	520,20
Toplam	1038,96	1449,93	2749,34	4012,79	5212,50
Ortalama	34,63	48,33	91,64	133,76	173,75
Standart Sapma	24,78	39,04	76,91	109,56	122,42
Varyasyon Katsayısı	0,72	0,81	0,84	0,82	0,70

Kaynak: Çin İstatistik Bürosu

Tablo E.2: Çin’de Eyaletlere Göre Kişi Başına GSYİH İstatistikleri (1990-1998)
(RMB yuan)

Eyaletler	1990	1992	1994	1996	1998
Doğu Eyaletleri					
Beijig Shi	4 611,60	6 434,66	9 635,62	12 833,44	16 130,82
Tianjin Shi	3 517,53	4 470,00	7 755,51	11 628,69	14 009,40
Hebei Sheng	1 357,59	1 840,72	3 424,37	5 325,37	6 451,67
Liaoning Sheng	2 434,38	3 231,20	6 053,06	7 671,74	9 154,68
Shanghai Shi	5 569,71	8 284,91	14 542,18	20 452,43	25 192,62
Jiangsu Sheng	1 944,47	2 852,84	5 778,93	8 444,74	10 026,16
Zhejiang Sheng	2 007,89	2 881,70	6 210,67	9 546,53	11 175,94
Fujian Sheng	1 512,94	2 229,46	5 209,99	7 923,43	10 094,57
Shandong Sheng	1 569,96	2 302,00	4 465,67	6 821,26	8 103,87
Guangdong Sheng	2 319,32	3 515,00	6 339,60	9 365,23	11 111,86
Guangxizhuangzu Zizhiqu	921,92	1 306,62	2 763,92	4 074,13	4 667,17
Hainan Sheng	1 433,03	2 065,31	4 654,71	5 306,95	5 828,69
Merkez Eyaletler					
Shanxi Sheng	1 379,30	1 744,88	2 803,84	4 207,17	5 065,26
Neimenggu Zizhiqu	1 325,66	1 715,54	3 017,35	4 268,66	5 083,16
Jilin Sheng	1 586,67	2 032,31	3 639,39	5 123,22	5 916,79
Heilongjiang Sheng	1 859,89	2 372,31	4 408,03	6 444,69	7 500,66
Anhui Sheng	1 068,78	1 251,61	2 499,53	3 853,79	4 573,58
Jiangxi Sheng	1 101,15	1 429,90	2 361,54	3 696,13	4 414,70
Henan Sheng	1 035,66	1 369,18	2 464,20	3 991,69	658,08
Hunan Sheng	1 146,61	1 468,21	2 666,28	4 118,17	939,10
Hubei Sheng	1 454,48	1 794,57	3 284,93	5 099,06	6 270,87
Batı Eyaletleri					
Sichuan Sheng	1 059,68	1 346,81	2 477,15	2 611,68	4 215,59
Guizhou Sheng	779,90	986,82	1 507,14	2 007,59	2 305,90
Yunnan Sheng	1 061,35	1 330,98	2 472,63	3 690,30	4 326,98
Xizang Zizhiqu	1 101,35	1 460,09	1 942,37	2 654,10	
Shaanxi Sheng	1 128,02	1 446,81	2 345,82	3 317,47	3 922,41
Chongqian Sheng					4 687,91
Gansu Sheng	1 037,87	1 303,54	1 899,33	2 894,93	3 452,96
Ningxia Sheng	1 363,84	1 705,42	2 826,37	3 967,62	4 518,89
Qinghai Sheng	1 411,49	1 731,42	2 742,86	3 523,42	4 063,20
XinJiangweiwu’erzu Zizhiqu	1 647,35	2 417,84	4 127,94	5 400,53	6 382,37
İstatistiksi Özetler					
Minimum	779,90	986,82	1 507,14	2 007,59	2 305,90
Maksimum	5 569,71	8 284,91	14 543,18	20 452,43	25 192,62
Toplam	51 749,39	70 322,67	126 321,15	180 264,19	218 245,85
Ortalama	1 724,98	2 344,09	4 210,71	6 003,81	7 274,86
Standart Sapma	1 074,69	1 585,45	2 722,08	3 831,95	4 692,01
Varyasyon Katsayısı	0,62	0,68	0,65	0,64	0,64

Kaynak: Çin İstatistik Bürosu

Tablo E.3: Çin’de Eyaletlere Göre GSYİH’da İnşaat Sektörünün Yüzde Payının Değişimi

Eyaletler	1990	1992	1994	1996	1998
Doğu Eyaletleri					
Beijig Shi	7,18	7,47	8,74	8,77	8,80
Tianjin Shi	5,42	5,01	5,90	5,20	5,36
Hebei Sheng	5,11	4,80	5,79	5,83	6,29
Liaoning Sheng	6,55	6,22	6,06	5,02	4,99
Shanghai Shi	4,81	3,65	4,05	4,94	5,44
Jiangsu Sheng	5,17	5,14	4,55	5,32	6,48
Zhejiang Sheng	6,66	5,87	5,67	5,73	5,42
Fujian Sheng	6,41	7,17	6,61	6,58	7,09
Shandong Sheng	6,15	5,53	5,17	5,21	5,64
Guangdong Sheng	6,97	8,39	8,88	7,37	6,55
Guangxizhuangzu Zizhiqu	4,42	4,55	5,25	4,50	5,10
Hainan Sheng	10,30	12,48	12,33	8,85	7,95
Merkez Eyaletler					
Shanxi Sheng	6,37	5,74	5,93	5,42	7,29
Neimenggu Zizhiqu	7,42	8,38	8,18	6,58	6,64
Jilin Sheng	5,41	5,80	4,71	5,37	6,05
Heilongjiang Sheng	6,65	6,20	5,48	5,03	6,23
Anhui Sheng	5,76	5,48	4,26	4,07	4,53
Jiangxi Sheng	4,52	5,59	7,28	6,95	6,86
Henan Sheng	5,79	5,28	5,11	5,27	6,18
Hunan Sheng	5,55	5,71	5,45	5,19	5,49
Hubei Sheng	4,09	4,20	4,22	4,24	4,69
Batı Eyaletleri					
Sichuan Sheng	6,98	7,03	7,78	10,92	7,11
Guizhou Sheng	5,12	4,72	4,39	4,60	6,67
Yunnan Sheng	4,35	4,93	4,91	5,20	7,30
Xizang Zizhiqu	7,77	5,71	9,79	10,92	
Shaanxi Sheng	7,62	6,91	7,12	6,79	8,81
Chongqian Sheng					7,47
Gansu Sheng	6,29	6,11	5,47	5,36	8,04
Ningxia Sheng	10,39	12,24	8,93	9,12	10,69
Qinghai Sheng	7,01	7,48	7,15	6,59	8,05
XinJiangweiwu’erzu Zizhiqu	9,50	10,82	11,12	10,68	12,38
İstatistiksi Özetler					
Minimum	4,09	3,65	4,05	4,07	4,53
Maksimum	10,39	12,48	12,33	10,92	12,38
Ortalama	6,39	6,49	6,54	6,38	6,85
Toplam	191,76	194,60	196,31	191,54	205,6
Standart Sapma	1,61	2,15	2,11	1,98	1,72
Varyasyon Katsayısı	0,25	0,33	0,32	0,31	0,25

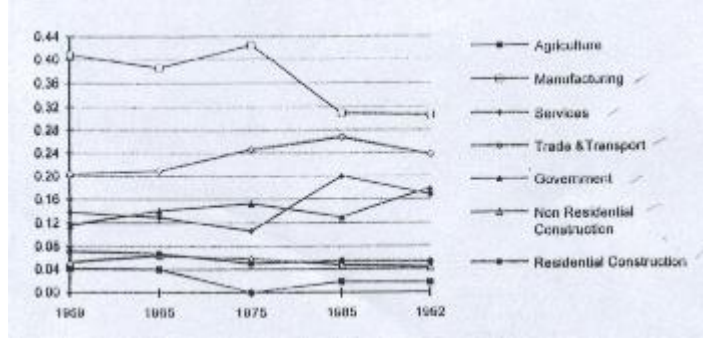
Kaynak: Çin İstatistik Bürosu

EK-F

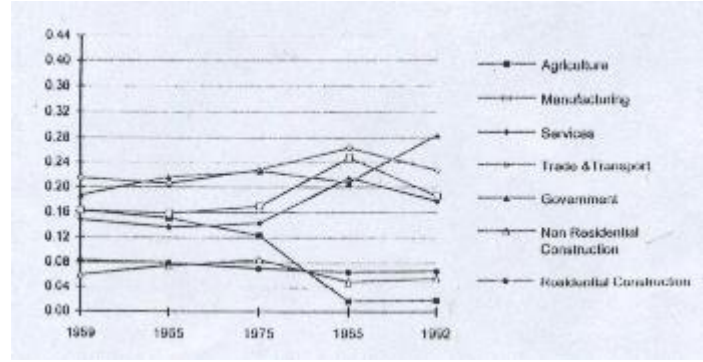
Regional Development and Construction in Italy: an Input-Output Analysis, 1959-1992, *Construction Management and Economics*, (2000), v,18, 151-159

Roberto PIETROFORTE, Ranko BON and Tullio GREGORI

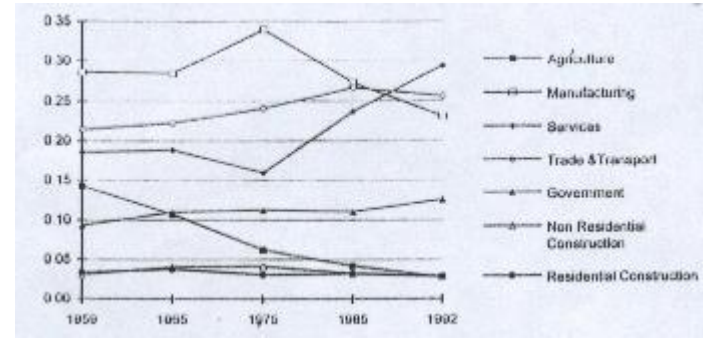
ŞEKİLLER

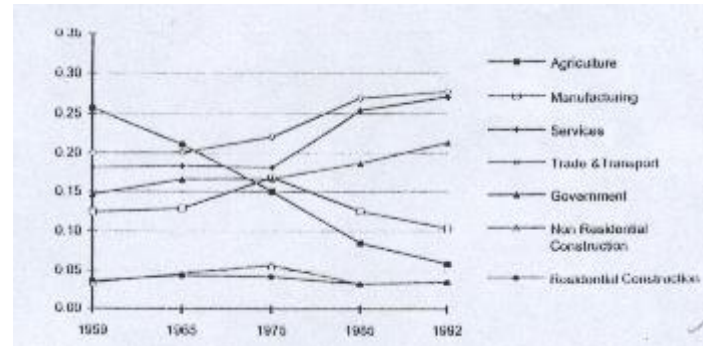
Şekil F.1: Sektörlerin Gayri Safi Bölgesel Hasıladaki Payları (Kuzey)

Şekil F.2: Sektörlerin Gayri Safi Bölgesel Hasıladaki Payları (Güney)

Şekil F.3: Sektörlerin Gayri Safi Bölgesel Gelirdeki Payları (Kuzey)

Şekil F.4: Sektörlerin Gayri Safi Bölgesel Gelirdeki Payları (Güney)

ÖZGEÇMİŞ

İsmail Mirza AKSU, 1977 yılında Ünye’de doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Ünye’de tamamlamış, 1996 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümüne girmiştir. 2000 yılında bu bölümü bitirdikten sonra aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesinin Fen Bilimleri Enstitüsüne bağlı İnşaat Mühendisliği Ana bilim Dalının Yapı İşletmesi Programında Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır.